

НАТАША ДОБРИЋ • ГОРДАНА ШТАСНИ

Српски језик и култура изражавања

УЏБЕНИК ЗА СРЕДЊИ УЗРАСТ УЧЕНИКА
ОД 4. ДО 6. РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ПОСЕБАН ПРОГРАМ ОБРАЗОВАЊА
И ВАСПИТАЊА У ИНОСТРАНСТВУ

ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ • БЕОГРАД

Рецензенти

Проф. др Павле Илић, ред. проф. методике наставе српског језика и књижевности на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду

Проф. др Љиљана Пејровачки, ред. проф. методике наставе српског језика и књижевности на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду

Проф. др Нада Арсенијевић ванр. проф. на Одсеку за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду, предавач синтаксе и семантике српског језика

Биљана Букинац, просветни саветник, наставник у допунској настави на српском језику у иностранству

Уредник

Јелица Негић

Одговорни уредник

Слободанка Ружичић

За издавача

Милољуб Албијанић

главни уредник и директор Завода

Министар просвете Републике Србије, решењем број 650-02-00109/2011-06 од 09.02.2011. године, одобрио је овај електронски уџбеник за предмет српски језик за средњи узраст ученика од 4. до 6. разреда основне школе у образовно-васпитном раду у иностранству према Посебном програму основног образовања и васпитања у иностранству.

© ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд, 2011.

Ово дело се не сме умножавати, фотокопирати и на било који начин репродуковати, у целини нити у деловима, без писменог одобрења издавача.

Драги ученици,

Уџбеник који је пред вама обухвата градиво из граматике и правописа за средњи ниво учења српског језика. Ради лакшег сналажења градиво је подељено по разредима. Поред основних граматичких описа уџбеник садржи различите типове вежби које ће вам помоћи у усвајању и примени граматичких правила српског језика. Тежи задаци означени су звездицом (*). Саветујемо вам да будете упорни и да се опробате у решавању ових задатака. У уџбенику за овај ниво има и задатака којима се обнављају и примењују знања из граматике и правописа стечена у претходним разредима. Након већих тематских целина налазе се задаци за обнављање и систематизацију градива. Желимо вам срећан и успешан рад.

Ауторке

ВОДИЧ КРОЗ УЏБЕНИК

Свака лекција започиње илустрацијама, текстом или подсећањем на знања која си већ стекао/стекла.

У **кључним речима** налазе се најзначајнији појмови садржани у лекцији.

Нови појмови из језика објашњавају се и дефинишу на примерима из свакодневне комуникације или на примерима из текстова савремених писаца за децу.

Дефиниције су посебно графички истакнуте.

Графички прикази и табеле олакшаће ти разумевање и усвајање нових знања.

АТРИБУТ

Кључне речи: атрибут, именица, именички додатак, слагање у роду и броју

Посматрај слике и на линијама напиши речи које ће бити одговор на постављено питање.

Каква?

_____ кошуља

Каква?

_____ торта

Чији?

_____ прстен

Чији?

_____ шал

- Реч која одговара на питања **КАКАВ** и **ЧИЈИ** назива се **атрибут**.

Именици лопта можемо додати различите атрибуте:

кошаркашка гумена велика наранџаста моја једна сестрина	} ЛОПТА
---	---------

Шта ови атрибути казују о лопти?

Атрибут је реч која ближе одређује именицу уз коју стоји.
Атрибут је именички додатак.

Уочи истакнуте наставке.

	мушки род	женски род	средњи род
јд.	кошаркаш ки клуб	кошаркаш ка лоп та	кошаркаш ко игралиш те
мн.	кошаркаш ки клубов и	кошаркаш ке лоп те	кошаркаш ка игралишт а

Свакој именици смо додали исти атрибут, али се наставци разликују. Од чега зависи наставак који ће атрибут имати?

- Атрибут и именица уз коју стоји слажу се у роду и броју.

Звездицом (☆) су означени тежи и захтевнији задаци и додатни садржаји.

Решавајући **вежбе** и задатке који следе након објашњења проверићеш колико си разумео/ разумела нове појмове, умеш ли да примениш стечена знања. Ови задаци подстаћи ће те и на размишљање и креативни рад.

Лекције у уџбенику организоване су према **разредима**.

Вежбајмо...

1. Из датих реченица издвој именичку групу речи.

- Падале су снежне пахуље. _____
Низ прозор су се сливале кишне капи. _____
Свежа јутарња роса прекрила је травњак. _____
Морамо купити зимски капут. _____

2. За сваку слику састави по једну реченицу у којој ћеш именичком групом речи именовати то што је приказано на слици.

НАУЧИЛИ СМО...

1. Утврди које је наведено правописно правило тачно.

а) Када је назив континента, државе, града, покрајине, области, насељеног места састављен од две или више речи, све речи пишу се великим почетним словом.

б) Када је назив континента, државе, града, покрајине, области, насељеног места састављен од две или више речи, само се прва реч пише великим почетним словом.

2. Попуни схему.

35

На крају сваке целине налазе се **задачи за самопроверу стечених знања**.

4.

РАЗРЕД

ПРОМЕНЉИВЕ И НЕПРОМЕНЉИВЕ РЕЧИ

Кључне речи:
облик речи,
променљиве
речи, непро-
менљиве речи

1. Допуни започете реченице.

На слици је приказан _____.

Пас је домаћа _____.

_____ лаје.

Пас је човеков најбољи _____.

2. Заокружи тачне одговоре.

Младунче пса је:

а) кер

б) керић

в) псетанце

г) кученце

д) куца

ђ) куче

3. Испричај шта раде пси приказани на слици.

4. Допуни започете реченице.

Мој пас се зове _____.

Ми купујемо храну за нашег _____.

Непознатом _____ прилазим опрезно.

Свакога дана водим свога _____ у шетњу.

Највише волим да се играм са својим _____.

Волим и да причам о свом _____.

5. У следећим реченицама исправи грешке.

Пчела је слетела на цвету.

Пчела лети према цвет.

Од цвет се шири предиван мирис.

Украсила је косу са цветом.

Украсила је косу цветом.

6. У следећим реченицама плавом бојом подвуци реч која није променила свој облик, а црвеном бојом реч која је променила свој облик.

Милан учи.

Јеси ли учио, Милане.

Сутра ћу учити.

7. Заокружи слово испред тачног одговора. Реч Милан је:

а) именица

б) заједничка именица

в) мушког рода

г) глагол

д) властита именица

ђ) женског рода

е) придев

ж) збирна именица

з) средњег рода

и) у једнини

ј) у множини

8. Повежи дате реченице с временом у којем се дешава радња коју обавља Милан.

Милан учи.

прошлост

Милан је јуче учио.

садашњост

Милан ће сутра учити.

будућност

● Неке речи у реченици могу да мењају свој облик, а неке увек остају исте.

9. У реченицама подвуци речи које су промениле свој облик.

Милан је мој друг.

Милан прилази своме другу.

Милан има друга.

Милан је угледао свога друга.

Милан се игра са другом.

Милан пише састав о свом другу.

10. Прочитај још једном почетак песме *Друї друїу*. Ко је написао ову лепу песму о другарству? Подвуци различите облике речи *друї* који се јављају у наслову и у самој песми.

ДРУГ ДРУГУ

Ко има друга, има све –
и пријатеља, и помоћ у свакој прилици,
и адресу за писма, и гитару за песму,
и још десет прстију када је мало својих десет,
и уво за тајну, и уво за жељу,
и још једне очи, и још једну памет.

Којом речју започиње други и сви остали стихови.

Да ли је та реч променила свој облик? _____

Састави три реченице у којима ћеш употребити различите облике речи писмо.

11. Допуни следеће реченице.

Ја имам друга.

Ми _____ друга.

Ти _____ друга.

Ви _____ друга.

Он _____ друга.

Они _____ друга.

12. Ево још једне строфе из песме *Друї друїу*.

ДРУГ ЈЕ САМО ДРУГУ ДРУГ!

Дечак дечаку!
Девојчица девојчици!
Девојчица дечаку!
Дечак девојчици!

У којим се све облицима у стиховима јавља реч дечак?

Напиши облике у којима се јавља именица девојчица.

Забавимо се ...

Прочитај шалу и подвуци у њој исте речи које се јављају у различитим облицима.

Учићељица: Перице, твој састав под насловом *Мој њас* исти је као и састав твог брата. Ја мислим да си га преписао.

Перица: Ма није то, учитељице, него имамо истог пса.

ГЛАГОЛСКИ ПРЕДИКАТ

1. Подвуци реч у реченици која говори о томе шта раде Јована, деца и Милан.

Кључне речи: предикат, глагол, субјекат, глаголски предикат

Јована пише писмо.

Деца трче.

Милан свира виолину.

2. Одговори на питања.

Шта ради Јована? _____

Шта раде деца? _____

Шта ради Милан? _____

Предикат је део реченице који казује шта субјекат (Јована, деца, Милан) ради (пише, трче, свира) или који говори нешто о субјекту.

3. Предикат увек казује нешто о субјекту.

Прочитај пажљиво следећи одломак из приче *Шта је учитељица сањала* Душана Радовића.

Једна учитељица сањала је најстрашнији сан на свету: као прозове она Ђорђа Николића да напише нешто на табли, а то више није Ђорђе него – крокодил! Излази из треће клупе прави правцати крокодил!

Одговори на следећа питања.

Ко су ликови у овој причи? _____

Шта је учитељица радила? _____

Зашто је прозвала Ђорђа Николића? _____

Шта је радио крокодил? _____

Глагол је врста речи којом изричемо радњу коју субјекат обавља.

Од следећих глагола направи реченице: *йливайџи, шейџаџи се, одјовараџи, разјовараџи, носџи, јесџи, йџи*. Субјекат је Милица.

Напиши реченице у којима ћеш употребити исте глаголе, али субјекат да буде Милан.

Предикат изречен глаголом назива се **глаголски предикат**.

ИМЕНСКИ ПРЕДИКАТ

Кључне речи: глаголски предикат, именски предикат, глаголски део предиката, помоћни глаголи, именски део предиката, именица, заменица, придев, број

Већ знаш шта је глаголски предикат. Посматрај фотографије и допуни започете реченице глаголским предикатима.

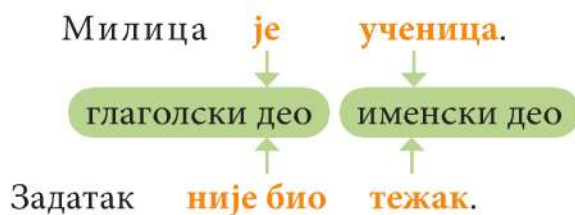
У трећој колони у табели налазе се реченице са именским предикатима. Упореди их са реченицама које имају глаголски предикат.

	ГЛАГОЛСКИ ПРЕДИКАТ	ИМЕНСКИ ПРЕДИКАТ
	Милица _____ задатак из математике.	Милица је вредна ученица. Задатак није тежак. Она је добра математичарка.
	Пливач вредно _____ Он _____ базен.	Он је одличан пливач. На такмичењу ће бити први.
	Маче _____ Маче _____ млеко.	Маче је домаћа животиња. Маче је мало.

Подсети се! Глаголски предикат исказује се _____ у личном глаголском облику.

Милица **решава** задатак.
Она га **је** брзо урадила.
Решите лако и други задатак.

Именски предикат састоји се од два дела – глаголског дела и именске речи (именице, заменице, придева или броја).

Глаголски део предиката јесте веза између субјекта и именског дела предиката. Обично се у глаголском делу предиката налазе помоћни глаголи **јесам** и **бити** у неком од личних глаголских облика – презенту (сам, је, сте...), перфекту (сам била, су били...), футуру (ће бити, ћете бити...) или неком другом глаголском облику. У глаголском делу предиката садржан је податак о лицу и броју (је – треће лице једнине, смо били – прво лице множине).

Шта се исказује именским предикатом?

Именским предикатом се обично исказује:

- ко или шта је субјекат: Она **је ученица**. Ово **је задатак**.
- какав је субјекат: Она **је била вредна**. Задатак **није тежак**.

Вежбајмо...

1. Заокружи слова испред реченица са именским предикатима.

- а) У школи вежбамо задатке из математике и физике.
- б) На хемији ћемо радити и огледе.
- в) Огледи су занимљиви.
- г) Неки ученици ће ићи на такмичење.
- д) Биће успешни такмичари.
- ђ) Наша наставница ће бити задовољна.

2. Наведеним субјектима додај глаголски део предиката.

Милош и ја _____ први.

Ја _____ одлична ученица.

Ти и Сања _____ кошаркашице.

Деда и тата _____ учитељи.

Он _____ добар наставник.

Ова књига _____ наша.

3. Допуни реченице именским предикатима.

Друг и ја _____.

Стефан, Маја и Јован _____.

Ти, Тања и ја _____.

Ми _____.

Лопта _____.

Они и ти _____.

Ове патике _____.

Спортски терен _____.

◦ СУБЈЕКАТ

Кључне речи: субјекат,
именица, заменица

Милан трчи. **КО** трчи? _____

Милан је вредан. **КО** је вредан? _____

Јована вози бицикл. **КО** вози бицикл? _____

Јована пише домаћи задатак. **КО** пише домаћи задатак? _____

Бицикл је нов. **ШТА** је ново? _____

Домаћи задатак није тежак. **ШТА** није тешко? _____

Субјекат је она реч у реченици која одговара на питање КО или ШТА.

Субјекат не мора обавезно бити исказан у реченици. У следећим реченицама лако је одредити ко је субјекат иако он није исказан. На линијама напиши ко је субјекат.

Закаснила сам на аутобус. _____

Брзо ћете стићи. _____

Вратиле су се касно. _____

Субјекат може бити исказан једном речју, али у функцији субјекта може да се појави и више речи

Ја сам данас одговарала математику.

Милица, Ана и ја смо данас одговарале математику.

На табли смо били **он, ти, она и ја**.

Субјекат може бити исказан именицама или заменицама.

Вежбајмо...

1. Повежи правилно речи из леве са речима из десне колоне. Добићеш реченице у којима је именица субјекат, а глагол предикат.

Лопта сија.

Бака пада.

Сунце лети.

Киша учи.

Марко шије.

2. Одреди ко је субјекат у следећим реченицама. Искажи га личном заменицом.

Играо сам се. _____ Пишем. _____

Дођите. _____ Стићи ћете. _____

Певамо. _____ Долазиш? _____

Отишли су. _____ Дошле су. _____

3. Реченице допуни субјектима. Искажи их именицама или заменицама.

_____ се играју. Почео је _____.

_____ је пала. Дува _____.

_____ смо причали. Пролетео је _____.

_____ ће читати. Вратиле су се _____.

_____ се сломило. Стигла је _____.

4. Изостави субјекте и тако препиши реченице.

Милица и ја смо ишле заједно у школу.

Сестра и брат су се разболели.

Друг и ја идемо на утакмицу.

Деца су кренула на час.

Другарице су однеле Милице цвеће.

На излету смо били Зоран и ја.

Да ли се ти и ја познајемо?

 5. У следећем тексту подвуци субјекте.

На малом игралишту се играју дечаци и девојчице. Девојчице играју одбојку. Милош, Влада, Александар и Петар играју фудбал. Лопта је одлетела на пут. Зашкрипале су кочнице. Из аутомобила је изашао возач. Није се љутио. Он је узео лопту и вратио је деци. Деца су наставила игру.

РЕЧИ И ГРУПЕ РЕЧИ У ФУНКЦИЈИ ОБЈЕКТА

Кључне речи: глагол,
предикат, допуна глагола,
предмет радње – објекат

Прочитај пажљиво следеће реченице. Одреди глаголе у њима. Прво одговори на питања:

Милан спава. Шта Милан ради? _____

Пас лаје. Шта пас ради? _____

Мачка преде. Шта мачка ради? _____

Птица лети. Шта птица ради? _____

Неки глаголи у српском језику захтевају да буду допуњени. Обрати пажњу на следеће примере.

Милан је купио... _____

Он плаћа... _____

Продавачица му враћа... **КОГА/ШТА?** _____

Милан очекује... _____

Које питање си одмах поставио/поставила? Допуни реченице. Одговори на једно од постављених питања. Допуна коју си исказао/исказала назива се објекат.

Пример 1

Милан чека	<p>КОГА Милан чека?</p>	 друг	<p>Милан чека друга.</p>
	<p>КОГА Милан чека?</p>	 породица	<p>Милан чека породицу.</p>
	<p>ШТА Милан чека?</p>	 ПИСМО	<p>Милан чека писмо.</p>

Пример 2

Јована је купила		 џемпер	<p>Јована је купила џемпер.</p>
	<p>ШТА је Јована купила?</p>	 ЧИЗМЕ	<p>Јована је купила чизме.</p>
		 ПОКЛОН	<p>Јована је купила поклон.</p>

Речи *џемпер*, *чизме*, *поклон* представљају допуну глагола *купи*.

Којим је речима допуњен глагол *чека* у првом примеру?

ШТА све Милан може да има?

Милан има књигу.

Милан има _____, _____, _____.

КОГА све Милан може да има?

Милан има _____, _____, _____.

Глаголска допуна која казује на чему се врши радња, на ком се предмету она испољава и остварује назива се **објекат**.

Објекат може бити исказан речју или групом речи. Обрати пажњу на истакнуте објекте. Колико се речи у наведеним примерима налази у функцији објекта?

Јована је купила		 џемпер	Јована је купила џемпер. КАКАВ џемпер? Јована је купила вунени џемпер .
	ШТА је Јована купила?	 чизме	Јована је купила чизме. КАКВЕ чизме? Јована је купила чизме за кишу .
		 поклон	Јована је купила поклон. КАКАВ поклон? Јована је купила рођендански поклон .

Објекат може бити исказан и обликом личне заменице:

Милан чека друга .	Милан чека њега .	Милан га чека.
Милан чека другарицу .	Милан чека њу .	Милан је чека.
Милан чека родитеље .	Милан чека њих .	Милан их чека.

Заменица може да се јави у краћем и дужем облику. У којим примерима је употребљен краћи облик заменице? На ком месту у реченици се налази дужи облик заменице? Да ли се на том месту може наћи и краћи облик заменице?

● Краћи облик заменице не може да се нађе ни на првом, ни на последњем месту у реченици.

Вежбајмо...

1. Истакнуте именице у функцији објекта стави у множину.

Ана пере **чашу**. —————> Ана пере чаше.

Мама сече **паприку**. _____

Иван мази **мачку**. _____

Иван поставља **сто**. _____

Милан храни **птицу**. _____

Бака воли **унука**. _____

2. Допуни започете реченице именицом или заменицом у функцији објекта.

Тата је купио _____.

Ана је сакупила _____.

Мама кува _____.

Иван воли _____.

Ана гледа _____.

Мама чисти _____.

Марко је поставио _____.

Тата је испекао _____.

3. Допуни реченице одговарајућим глаголом:
мле̑ти, мерити, јестити, њравити, носити, месити

Мама _____ брашно.

Она _____ тесто.

Иван _____ колач.

Ана _____ орахе.

Оне _____ колаче.

Тата _____ тацну.

4. Уместо истакнуте именице употреби одговарајућу заменицу у функцији објекта. Угледај се на урађене примере.

Мама прави **колач**. —————> Она га прави.

Мама прави **ручак** _____

Мама мери **брашно**. —————> Мама га мери.

Мама мери **шећер**. _____

Ана носи **чинију**. —————> Ана је носи.

Ана носи **тацну**. _____

Она меље **орахе**. —————> Она их меље.

Она меље **лешнике**. _____

Мама сече **паприку**. —————> Мама је сече.

Мама сече **јабуку**. _____

Оне једу **сендвиче**. —————> Оне их једу.

Оне једу **бомбоне**. _____

Он воли **сладолед**. —————> Он га воли.

Он воли **пудинг**. _____

5. Речи у загради употреби тако да одговарају на питање *која* или *шпија*.

Она је упознала _____ (нов комшија)

Тата ће купити _____ (нов телевизор)

Они су срели _____ (Васин тата)

Он је покварио _____ (Васин бицикл)

На утакмици су имали _____ (добар судија)

Сутра ћемо гледати _____ (добар филм)

Сви су слушали _____ (стари учитељ)

Ми смо поклонили _____ (стари фрижидер)

Јелена је позвала _____ (школски друг)

Мајстор је поправио _____ (школски компјутер)

6. Посматрај урађен пример и допуни реченице.

Јован је вредан. —————> Учитељ је похвалио вредног Јована.

Један ученик је био немиран.

Учитељица је опоменула _____.

Деда је био болестан.

Ми смо посетили _____.

Веснин теча је пажљив.

Весна воли _____.

Представа је била занимљива.

Они су гледали _____.

Маче је било гладно.

Ана је нахранила _____.

Чај је био хладан.

Он је попио _____.

7. Истакнуте речи замени краћим обликом заменице. Посматрај урађен пример.

Стигли су **гости**. ————— → Мама **их** је звала на ручак.

Донели су **поклоне**. Ми смо _____ одмах отворили.

Мама је пекла **гибаницу**. Ја сам _____ у сласт појео.

Ти си оставио **једно парче**. Тата _____ је одмах појео.

Послужили смо и **колаче**. Гости су _____ похвалили.

Сестра је стално упадала одраслима у реч. Мама _____ је опоменула.

На крају су попили **кафу**. Тата _____ је скувао.

- 8. Речи у загради стави у одговарајући облик.

Слушао је _____ (она), а не _____ (он).

Хвалили су _____ (ми), а не _____ (они).

Гледала је _____ (ви), а не _____ (ми).

Питали су _____ (ти), а не _____ (она).

Чекали смо _____ (ви), а не _____ (они).

Тражила сам _____ (ти), а не _____ (он).

Звала је _____ (ја), а не _____ (ти).

9. Играјмо се „Погоди шта смо сакрили”. Нека свако на сто стави један предмет из своје ператонице – зарезач, запушач од фломастера, гумицу и сл. Окупите се око стола и добро погледајте шта се на њему налази. Одаберите ученика који ће жмурити, а остали нека склоне један предмет са стола. Кад се ученик који је жмурио врати, треба да каже шта је сакривено. Његов одговор треба да садржи именицу у функцији објекта. Нпр.: Погоди шта смо сакрили. Сакрили сте гумицу.

ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ ЗА МЕСТО И ПРАВАЦ

Кључне речи: предикат, глагол, место, време и начин вршења радње, прилошка одредба

● Радња исказана глаголом може се одредити према месту вршења.

	Деца иду у школу. КУДА деца иду? _____
	Деца су у школи. ГДЕ су деца? _____

Милан и Јована иду на плажу.

КУДА иду Милан и Јована? _____

Милан и Јована су на плажи.

ГДЕ су Милан и Јована? _____

Милан и Јована се враћају са плаже.

ОДАКЛЕ су се Милан и Јована вратили? _____

КУДА?	ГДЕ?	ОДАКЛЕ?
тамо	ту	одатле
овамо	овде	одавде
онамо	онде	оданде

Вежбајмо...

Подвуци речи којима се одређује место вршења радње у следећим реченицама.

Милан је рођен у **Београду**.

Где си ти рођен/рођена?

Рођен/рођена сам у _____.

Где живиш?

Живим _____.

Где живе твоји бака и деда?

Бака и деда живе _____.

Играмо се у **парку**.

Где се ти играш?

Играм се на _____.

Путујем у **Нови Сад**.

Куда ти обично путујеш?

Обично путујем у _____.

○ ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ ЗА ВРЕМЕ

● Радња исказана глаголом може се одредити према **времену вршења**.

Кључне речи: данас, сутра, никада, јутрос, зимус

Милан и Јована су јуче ишли у циркус.

КАДА су Милан и Јована ишли у циркус? _____

Подвуци речи којима се одређује време вршења радње у следећим реченицама.

Пре ручка перемо руке.

После доручка идемо у школу.

У пролеће ласте долазе.

○ ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ ЗА НАЧИН

● Радња исказана глаголом може се одредити према **начину вршења**.

Кључне речи: добро, заједно, весело, тихо

Милан брзо трчи.

КАКО Милан трчи? _____

Јована лепо пише. **КАКО** Јована пише? _____

Подвуци речи којима се одређује начин вршења радње у следећим реченицама.

Птица високо лети.

Пас брзо трчи.

Ветар јако дува.

Кроз шуму идемо полако.

Вежбајмо...

1. Речи: *заједно, близу, весело, данас, далеко, тихо, зимус, добро, јуџрос* разврстај на оне које се односе на:

време: _____, _____, _____

место: _____, _____

начин: _____, _____, _____, _____

2. Допуни следеће реченице понуђеним речима: *заједно, данас, близу.*

Милан и Јована _____ иду на клизање.

Они станују _____ у истој улици.

Они често раде домаће задатке _____.

3. Речи у загради стави у одговарајући облик тако да искажеш место вршења радње.

Он се вратио са _____ (путовање).

У аутобусу је седео поред _____ (Никола).

Седи овде испред _____ (ја).

Прошли су кроз _____ (Крушевац).

У _____ је веома лепо (Краљево).

Попели смо се на _____ (планина).

Дошли су нам пријатељи из _____ (Србија).

Ишли смо заједно у _____ (позориште).

4. Састави реченице у којима ћеш следеће речи употребити као прилошке одредбе за место. Реченице напиши у својој свесци.

КУДА?

кући

у собу

овамо

кроз центар

уз брдо

ГДЕ?

код куће

у соби

овде

у центру

на брду

ОДАКЛЕ?

од куће

из собе

одавде

из центра

са брда

5. а) Попуни празна места у табели.

СРЕДА	ЧЕТВРТАК	_____	_____	НЕДЕЉА
_____	_____	ДАНАС	_____	_____

б) Сада према подацима у табели допуни реченице.

Данас је _____. Јуче је био _____ и
ишли смо у позориште. Прекјуче је била _____.
Имали смо пет часова. Сутра је _____, а
_____ недеља. Тада не идемо у школу.

6. Допуни реченице у којима је исказано време вршења радње.

_____ прошле среде.
_____ пре ручка.
_____ за време часа.
_____ после наставе.
_____ ујутру.
_____ сваког дана.
_____ суботом.
_____ у 12 сати и 45 минута.
_____ данас.

7. Допуни реченице тако да искажеш време вршења радње.

Они су причали за време _____.

Одмах после _____ идемо у биоскоп.

Поздравили су се пре _____ на пут.

Нисмо се видели од _____.

Доћи ћу код тебе до _____.

Срешћемо се и следећег _____.

8. Састави реченице у којима ћеш речи *јуче*, *недеља*, *сваки дан*, *8 сати* и *15 минути*, *лејос* употребити као прилошке одредбе за време.

9. У следећим реченицама подвуци речи које одговарају на питање *како*.

Деца су се лепо играла.

Ми смо тачно решили домаће задатке.

Учитељица је све пажљиво проверила.

Оне су врло лако научиле дугачку песму.

На часу су је изванредно одрецитовале.

Ми смо их веома стрпљиво слушали.

10. Истакнуте речи замени речима супротног значења.

Наставник **брзо** диктира. → Ученици пишу споро.

Сви се **лепо** играју. Он се _____ мршти.

Она га је **нежно** погледала. Он мами _____ одговара.

Ми их **озбиљно** питамо. Они нас _____ схватају.

Ово је **тешко** решити. Милица _____ решава проблеме.

Њих је **пријатно** слушати. Они су се _____ осећали.

11. Напиши што више речи којима ћеш исказати како се могу вршити следеће радње.

писати _____

причати _____

чекати _____

слушати _____

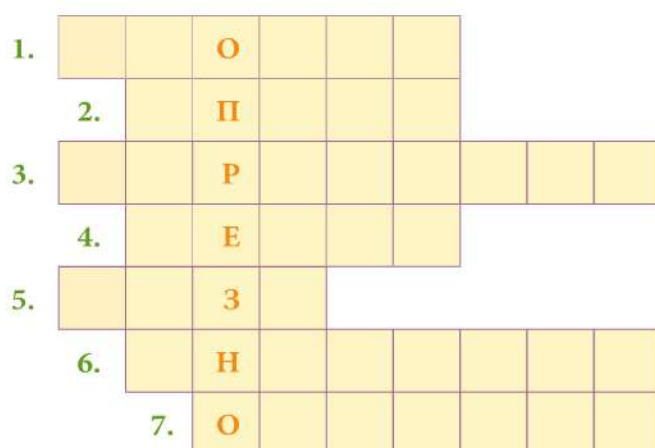
јести _____

12. Састави реченице у којима ћеш исказати како се врши нека радња. Употреби следеће речи: *веома неуредно, јако чудно, сасвим тихо, врло учиниво, јако несигурно, врло сигурно.*

13. Реши укрштеницу.

1. Немој лако одустати, мораш радити...
2. Шта је супротно од брзо?
3. Није неспретно, већ...
4. Шта је супротно од грубо?
5. Кад хоћеш да победиш у трци, мораш трчати.
6. Шта је супротно од слабо?
7. Није неозбиљно, већ...

РЕД РЕЧЕНИЧНИХ ЧЛАНОВА

Подсетимо се...

Основни реченични чланови су **субјекат** и **предикат**.

Кључне речи: реченични чланови, ред реченичних чланова, субјекат, предикат, објекат, именица, глагол

1. Заокружи слово испред тачног одговора.

Предикат казује:

- а) шта субјекат ради,
- б) где се субјекат налази,
- в) време вршења радње.

2. Једном линијом подвуци субјекат а двома линијама предикат у следећим реченицама:

Ми учимо.

Ви слушате.

Они певају.

Ја радим.

3. Одреди која је тврдња тачна, а која нетачна.

Објекат је додатак субјекту.	тачно	нетачно
Објекат је додатак именици.	тачно	нетачно
Објекат је глаголски додатак.	тачно	нетачно

4. Заврши започете реченице додавањем одговарајућег објекта.

Јована чита _____.	Милан чита _____.
Јована купује _____.	Милан купује _____.
Јована игра _____.	Милан игра _____.

5. Одговори на питања у вези са реченицом *Јована чита књигу*.

КО је вршилац радње? _____

ШТА субјекат ради? _____

ШТА субјекат чита? _____

6. Поново прочитај реченицу *Јована чита књигу*. Допуни започете реченице.

На првом месту у реченици налази се именица _____.
Она има службу (функцију) _____ у реченици.

На другом месту у реченици налази се глагол _____
у личном глаголском облику (презент). Он има службу (функцију)
_____.

Глагол *чита* допуњен је именицом _____. Ова је именица у
служби _____.

7. Попуни табелу подацима који недостају.

КО ради?	ШТА ради?	КОГА или ШТА (као допуна глагола)
СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ОБЈЕКАТ
Милан	гледа	утакмицу.
Милан		писмо.
Милан	решава	
	је појела	кифлу.
Мама	меси	
Јована	скупља	салвете.

● Као што си на основу примера могао/могла приметити, уобичајен је следећи ред речи у реченици:

СУБЈЕКАТ + ПРЕДИКАТ + ОБЈЕКАТ

Субјекат може и да се изостави.

8. Одговори на следећа питања.

Пишем домаћи задатак. Ко пише домаћи задатак? _____

Купила је нову свеску. Ко је купио нову свеску? _____

Иду у школу. Ко иде у школу? _____

АТРИБУТ

Кључне речи: атрибут, именица, именички додатак, слагање у роду и броју

Посматрај слике и на линијама напиши речи које ће бити одговор на постављено питање.

Каква?

_____ лопта

Каква?

_____ кошуља

Каква?

_____ торта

Чије?

_____ чизме

Чији?

_____ прстен

Чији?

_____ шал

- Реч која одговара на питања **КАКАВ** и **ЧИЈИ** назива се **атрибут**.

Именици лопта можемо додати различите атрибуте:

кошаркашка
гумена
велика
наранџаста
моја
једна
сестрина

} ЛОПТА

Шта ови атрибути казују о лопти?

Атрибут је реч која ближе одређује именицу уз коју стоји.
Атрибут је именички додатак.

Уочи истакнуте наставке.

	мушки род	женски род	средњи род
јд.	кошаркашк и клуб	кошаркашк а лопт а	кошаркашк о игралишт е
мн.	кошаркашк и клубов и	кошаркашк е лопт е	кошаркашк а игралишт а

Свакој именици смо додали исти атрибут, али се наставци разликују. Од чега зависи наставак који ће атрибут имати?

- Атрибут и именица уз коју стоји слажу се у роду и броју.

Вежбајмо...

1. Уз наведене именице напиши што више одговарајућих атрибута:

_____	дан
_____	вода
_____	колач
_____	цвет
_____	око

2. Исправи грешке:

сунчан јутро	_____
дугачко улица	_____
висока дрво	_____

градска паркови _____

бистар језеро _____

сеоска куће _____

3. Повежи изразе са оним што значе.

високо дрво

број

моја другарица

количина

једна оловка

припадање

много бомбона

особина

4. У тексту је описана ливада. У заградама су дати атрибути којима можеш допунити опис, али пази, један од њих не можеш употребити јер његово значење није одговарајуће.

_____ (Златно, Сјајно, Спретно) сунце обасјало је _____ (широку, густу, цветну) ливаду.

_____ (Висока, Зелена, Несташна) трава још увек је _____ (кисела, влажна, мокра) од јутарње

росе. _____ (Мирисно, Ситно, Лукаво) цвеће

отворило је _____ (нежне, прљаве, шарене) латице.

_____ (Весели, Разнобојни, Бесни) лептири пију

_____ (љути, слатки, укусни) сок са цветова.

5. Усмено опиши своју улицу. У опису употреби што више различитих атрибута.

ИМЕНИЧКА ГРУПА РЕЧИ

Посматрај слике и заокружи слово испред израза који се на њих односе.

Кључне речи: именица, атрибут, именичка група речи

		
а) снежне пахуље б) кишне капи в) јутарња роса	а) зимски капут б) кишни мантил в) јесењи мантил	а) црвени кишобран б) шарени сунцобран в) плави кишобран

У наведеним изразима подвуци именицу црвеном бојом. Она може самостално да се употреби. Затим плавом бојом подвуци атрибут који уз њу стоји и истиче њену особину.

Именица и атрибут који уз њу стоји заједно чине именичку групу речи.

1. Из датих реченица издвој именичку групу речи.

Падале су снежне пахуље. _____

Низ прозор су се сливале кишне капи. _____

Свежа јутарња роса прекрила је травњак. _____

Морамо купити зимски капут. _____

Обуци кишни мантил, пада киша. _____

Не заборави и црвени кишобран! _____

2. За сваку слику састави по једну реченицу у којој ћеш именичком групом речи именовати то што је приказано на слици.

3. Састави реченице у којима ћеш одговорити на питања именичком групом речи.

Чији је балон?

Ово је _____

Какав је балон?

То је _____

Чији су балони?

То су _____

Какви су балони?

Ово су _____

НАУЧИЛИ СМО...

1. Све речи у српском језику деле се на:

- а) променљиве и непроменљиве;
- б) именске и глаголске;
- в) именице и глаголе.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. У следећем низу речи подвуци променљиве речи.

он, дејше, њричајши, из, да, леј, један, и, свој

3. Одреди да ли је наведена тврдња тачна или нетачна.

а) Предикат је увек именица.	тачно	нетачно
б) Предикат увек говори шта ради субјекат.	тачно	нетачно
в) Предикат је део реченице који казује шта субјекат ради или који говори нешто о субјекту.	тачно	нетачно

4. Како се назива предикат изречен глаголом?

5. Допуни реченицу.

Именски предикат састоји се од два дела _____

6. Одреди врсту предиката у следећим реченицама.

Деца су ишла у парк.

Парк је веома леп.

У парку се налази игралиште.

Игралиште није било препуно.

Деца су весела.

Лепо су се играла.

7. Попуни празно место у реченици.

_____ је она реч у реченици која одговара на питање КО или ШТА.

8. Наведеним реченицама додај субјекте.

_____ је био леп. _____ је сијало, а _____ је било ведро. Испред куће играла су се _____. Направили су змаја. _____ није хтео да полети јер није било ветра.

9. Објекат је глаголска допуна која одговара на питања _____ и _____.

10. Подвуци објекте у наведеним реченицама.

Јована воли маму и тату.

Она има добре другарице.

Често их зове у госте.

Оне заједно праве палачинке.

Њих најслађе једу.

11. Прилошким одредбама исказује се _____,
_____ и _____ вршења радње.

12. Реченицу састављену од субјекта и предиката допуни прилошким одредбама.

Птица _____ пева _____, _____.
(Како?) (Где?) (Када?)

13. Заокружи слово испред тачног одговора.

Уобичајени ред речи у реченици у српском језику је:

- a) субјекат – предикат – објекат;
- б) субјекат – објекат – предикат;
- в) предикат – субјекат – објекат.

14. Атрибут је _____.

На која питања одговара атрибут?

15. За сваку наведену групу речи напиши по један пример.

a) заменице и именице

б) придева и именице

в) броја и именице

ИМЕНИЦЕ

ПИСАЊЕ ВЕЛИКОГ СЛОВА

Подсетимо се...

1. Заокружи слово испред тачног одговора.

Именице су речи којима се:

- а) именују предмети, бића и појаве;
- б) именују само бића;
- в) именују само предмети.

Кључне речи: именице, заједничке именице, властите именице, велико почетно слово

Објашњење непознате речи:

мошћи, ж. род – посмртни остаци светитеља

2. Допуни реченице.

Именице: *дечак, девојчица, сесѝра, клуѝа, зец, храсѝ, књиѝа, сѝо, киша, вешар, олуја...*, су _____ именице.

Именице: *Милица, Мима, Јанковић, Дунав, Фрушка гора, Србија, Европа, Сунце...*, су _____ именице. Ове именице пишу се _____ почетним словом.

3. У следећем тексту подвуци именице и разврстај их на властите и заједничке. Именице које се понављају немој писати поново.

Манастир Студеницу основао је Стефан Немања 1190. године. У Студеници се Немања замонашио и узео име Симеон. Сава Немањић, Немањин трећи син, пренео је мошти светог Симеона у Студеницу, где су и дан данас. Под Савином управом, Студеница је постала политички, културни и духовни центар средњовековне Србије. У Студеници је била основана и прва болница за лечење монаха и сиромаша.

властите именице: _____

заједничке именице: _____

4. Већ знаш да се великим почетним словом пишу:

Марко, Ивана, Сава, Стефан,
Немањић, Марић... _____ ;
Београд, Нови Сад, Крушевац, Ниш, Футог,
Горњи Милановац, Бачки Петровац... _____ ;
Србија, Мађарска, Немачка,
Италија, Велика Британија... _____ ;
Европа, Азија, Африка, Јужна Америка... _____ ;
Дунав, Сава, Велика Морава,
Јужна Морава... _____ ;
Копаноник, Тара, Златибор,
Фрушка гора, Шар-планина... _____ .

Научимо и ово...

Некад се у саставу властите именице налази више речи.

● Називи континената, држава, покрајина, области, градова, насељених места пишу се **великим почетним словом**.

Северна Америка, Јужна Америка;
Република Србија, Сједињене Америчке Државе, Јужноафричка Република;
Аутономна Покрајина Војводина, Аутономна Покрајина Косово и Метохија;
Горски Котар
Нови Сад, Нова Варош, Горњи Милановац, Бачка Паланка, Бачко Петрово Село, Бела Црква, Смедеревска Паланка...

● Називи становника наведених географских области и имена народа пишу се **великим почетним словом**.

Европљанин, Немац, Нишлија, Београђанин, Новосађанин, Нововарошанин, Јужноафриканац...
Србин, Српкиња, Италијани, Грци, Французи, Немци, Швајцарци, Швеђани, Словени, Келти...

Вежбајмо...

1. Напиши правилно називе следећих географских појмова:

ЈУЖНА КОРЕЈА _____

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА _____

НАРОДНА РЕПУБЛИКА КИНА _____

ЦРНА ГОРА _____

РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА _____

БЕЛА ПАЛАНКА _____

СТАРА ПАЗОВА _____

БАНАТСКО НОВО СЕЛО _____

2. Попуни табелу. Пази на велико слово.

држава/област/насеље	становник	становница
	Македонац	
		Рускиња
	Италијан	
Шумадија	Шумадинац	
Банат	Банаћанин	
		Црногорка
Кикинда		Кикинђанка
Праг	Пражанин	

ПИСАЊЕ СКРАЋЕНИЦА

Пажљиво прочитај реченице и подвуци речи које су написане скраћено.

Кључне речи:
тачка, скраћенице

Сада сам уч. четвртог р.
Следеће год. кренућу у пети р.
Добићу извештај бр. нових предмета.

Неке речи приликом писања скраћујемо. То су обично речи које се често употребљавају. Скраћујемо их по одређеним правилима.

● Неке речи се скраћују узимањем првог слова, иза којег стављамо тачку:

р.	разред	м. р.	мушки род
т.	тачка	ж. р.	женски род
в.	види или век	о. г.	ове године
г.	господин	н. е.	нове ере

● Неке речи скраћујемо узимајући неколико првих слова. Иза ових скраћеница такође пишемо тачку:

мн.	множина	нпр.	на пример
год.	година	итд.	и тако даље
стр.	страна	и сл.	и слично
проф.	професор	тј.	то јест

● Сложене називе држава, организација и установа скраћујемо тако што пишемо њихова почетна слова. Ове скраћенице пишу се великим словима и иза њих се не ставља тачка.

РС	Република Србија	УН	Уједињене нације
АПВ	Аутономна Покрајина Војводина	ОШ	Основна школа
САД	Сједињене Америчке Државе	ФК	Фудбалски клуб

Вежбајмо...

1. Напиши шта значе следеће скраћенице:

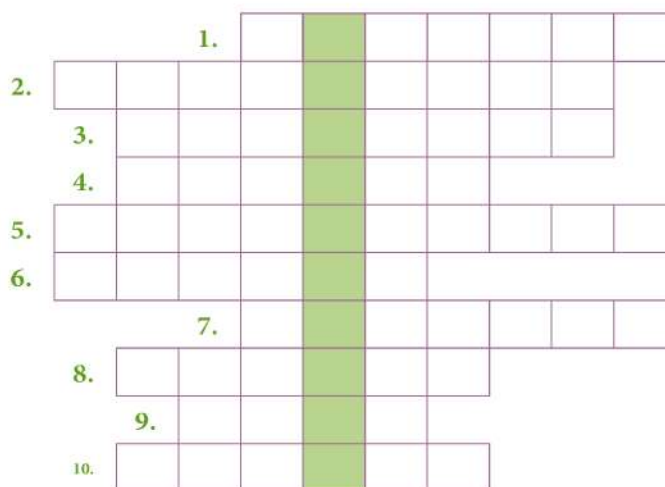
итд. _____ КК _____
сл. _____ ОУН _____
с. р. _____ ОШ _____
и др. _____ ЕУ _____

2. Препиши текст тако што ћеш уместо истакнутих речи употребити скраћенице.

Марко је **ученик** четвртог **разреда Основне школе** „Никола Тесла”. Пливањем се бави већ две године. Веома вредно тренира у **Пливачком клубу** „Делфин”. Ићи ће и на такмичење. Нада се да ће једног дана постати репрезентативац **Републике Србије**.

3. Реши укрштеницу

1. и сл.
2. ж. р.
3. нпр.
4. стр.
5. скраћ.
6. р.
7. мн.
8. год.
9. л.
10. тј.

У означеном пољу си добио/добила реч _____.

● Речи написане тачно онако како их је неко изговорио називају се **управни говор**. Управни говор се ставља под знаке навода (наводнике). **Наводници** су знак интерпункције који се обележава овако: „ ”

Наведи речи тачно како их је изговорио дечак.

Управни говор, као што је показано, може се писати на три различита начина.

С ким је дечак разговарао? _____

Тачно наведи речи које је девојчица изговорила.

1. У наведеном примеру подвуци пишчеве речи.

Девојчица је питала: „Хоћеш ли са мном на клизање?”

2. Стави потребне знаке интерпункције на одговарајуће место.

Девојчица је питала Хоћеш ли са мном на клизање

3. Наведену реченицу испиши према другом датом моделу за писање управног говора.

4. Стави потребне знаке на одговарајуће место.

Идем на клизање рече девојчица хоћеш ли са мном

● Речи које је неко изговорио не морамо увек написати тачно као што су изговорене. Можемо их и препричати: Девојчица је питала де-чака да ли хоће да иде са њом на клизање. Он је одговорио да не може јер мора да учи.

Овакав облик казивања назива се **неуправни говор**. Он се не издваја наводницима.

1. Допуни започету реченицу:

Ана ме је позвала да дођем код _____ на рођендан.

Ана је _____: „Дођи код _____ на рођендан.”

2. Правилно напиши дату реченицу.

Дај ми, Ана, једну салвету, замолила сам је.

Исту реченицу напиши у неуправном говору.

3. Допуни следеће реченице:

Марко је _____ да му позајми књигу.

_____ је рекао: „Јелена, хоћеш ли ми, молим те, позајмити књигу?”

4. Наведене реченице напиши у управном говору према првом моделу:

Ана је рекла Милици да се врати. Ана је рекла: „Милице, врати се.”

Мајка је викнула Милошу да дође брзо.

Мајка је рекла Милици да послужи госте.

Ненад је рекао Милану да га сачека после школе.

Јелена је замолила Ану да дође код ње.

Исте реченице напиши према другом моделу управног говора.

Ана је рекла Милици да се врати. „Милице, врати се”, рекла је Ана.

5. Наведени текст препричај тако да у њему нема управног говора.

„...узе Мића своју кантицу и наточи у њу воду.

– Куда ћеш, Мићо, с том кантицом? – упита га његов тата.

– Идем да залијем цвеће – одговара Мића, већ спреман да сиђе у башту.

– Што да га заливаш, кад киша само што није пала? – чуди се отац.

На то ће опет Мића:

– Баш зато и журим да га залијем. Хоћу да стигнем пре кише, да будем први.”

НАВОДНИЦИ

Кључне речи: наводници, знак интерпункције

● Наводницима се обележава да су туђе речи у тексту наведене онако како су изговорене или написане.

Милица је узвикнула: „Замисли шта ми се јуче догодило!”
„Шта”, питали смо ми, „испричај нам.”
„Одмах ћу вам испричати”, наставила је Милица.

У штампаном тексту се уместо наводника обично употребљава црта (-).

Онда Еро:

– Ама чујеш ли ти, ефендија, шта ја кажем: моја крава убола твоју краву!

– А, а, море, стани да погледам у ћитап.

А Еро га за руку:

– Нећеш, бог и божја вјера! Кад нијеси гледао мојој у ћитап, нећеш ни твојој.

● Наводницима се издвајају називи књижевних дела, књига, филмова, друштава, клубова, часописа и сл.

Читали смо одломак из дела „Књига за Марка”.

Гледали смо филм „Господар прстенова”.

Идем у ОШ „Милош Црњански”.

Сутра играју „Арсенал” и „Челси”.

Купи ми „Политикин забавник” кад будеш ишао у шетњу.

● Под знаке навода стављају се и речи које имају супротно или подругљиво значење.

То нам је „неопходно” у животу.

Е, баш си „паметан”.

Вежбајмо...

1. Стави знаке навода на одговарајућа места.

Кога ви чекате?, упитала је наставница математике.
Ми смо одговорили: Чекамо да дође наставник српског језика.

Знаш, рекао је Пера, нисам очекивао да ћеш ми помоћи.
Како ти не бих помогао, па ти си ми најбољи друг, одговорио је
Марко.

Шта да вам донесем из самопослуге, упитала је мама.
Па, гласно смо размишљали, могла би нам донети нешто слатко.

2. Следећи текст препиши у своју свеску тако да уместо црте ставиш знаке навода.

И учитељица види да је крокодил, али не верује.
– Шта је то, Ђорђе, јеси ли ти ученик или крокодил? Како то изгледаш?
А Ђорђе одговара:
– Молим, учитељице, ја сам крокодил.
И тако крокодил пође право на катедру.
Учитељица му довикује:
– Ђорђе, буди добар, сећаш ли се како смо се васпитавали?
А Ђорђе мумла:
– Не сећам се.

3. Наведи како се зове:

твоја омиљена књига _____

школа у коју идеш _____

назив последњег филма који си гледао/гледала _____

часопис који волиш да читаш _____

спортски клуб за који навијаш _____

4. Стави знаке навода тако да њима обележиш супротно значење или подругљив начин изражавања.

Кад би знала како је мудра, одмах би престала да говори.
Како је храбар, побегао је чим је видео да му прилазе.

ЗАГРАДА

Кључне речи: заграда, знак интерпункције

Заграда је знак интерпункције којом се:

- издваја све што је накнадно додато као објашњење, допуна и сл.

О Ери њосџоји досџа шаљивих народних њриџоведака. Он је у њима њриказан као врло бисџар и духовиџ човек који усџешно вара Турке (Еро и Турчин, Херо и цар, Еро и кадија, Ера у цркви, Еро њоје врбу...).

Милешеву њодиџао је краљ Сџефан Владислав (1234–1243) у првој половини XIII века.

Текст који се налази у загради може да представља реченицу која је део веће целине. Тада текст у загради не почиње великим словом, а тачка се ставља иза заграде.

Дуџо се нисмо срели (џрошло је осам џодина од нашеџ њоследњеџ сусреџа).

- Заградом се означава други равноправан облик речи:

саг(а); каг(а); с(а); к(а); моџ(а); џџвом(е)...

- Иза бројева и слова који служе за издвајање одељака ставља се полузаграда:

1), 2), 3)...

а), б), в)...

Вежбајмо...

1. Издвој заградама речи које представљају додатно објашњење.

Опис лика са свим његовим особинама спољашњим изгледом и унутрашњим карактерним особинама назива се портрет.

Бег Костадин позива Марка на крсно име славу . Он слави Дмитров данак Митровдан .

Јован Јовановић Змај 1833–1904 један је од најзначајнијих песника српског романтизма.

На пут крећемо у следећу суботу 30. јануара .

2. Стави полузаграду на одговарајуће место.

Сиромах и његова ћерка су живели:

а у колиби,

б у дворцу,

в у пећини.

НАУЧИЛИ СМО...

1. Утврди које је наведено правописно правило тачно.

а) Када је назив континента, државе, града, покрајине, области, насељеног места састављен од две или више речи, све речи пишу се великим почетним словом.

б) Када је назив континента, државе, града, покрајине, области, насељеног места састављан од две или више речи, само се прва реч пише великим почетним словом.

2. Препиши текст водећи рачуна о писању великог слова.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА НАЛАЗИ СЕ У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ. НА СЕВЕРУ СЕ ГРАНИЧИ СА МАЂАРСКОМ, НА СЕВЕРОИСТОКУ СА РУМУНИЈОМ, НА ИСТОКУ СА БУГАРСКОМ, НА ЈУГУ СА РЕПУБЛИКОМ МАКЕДОНИЈОМ, НА ЈУГОЗАПАДУ СА АЛБАНИЈОМ И ЦРНОМ ГОРОМ, А НА ЗАПАДУ СА ХРВАТСКОМ И БОСНОМ И ХЕРЦЕГОВИНОМ.

3. Посматрај карту на слици и напиши називе држава и њихових становника и становница са којима се Србија граничи.

назив државе	становник	становница	становници

4. Напиши скраћенице за следеће речи:

разред _____ на пример _____

тачка _____ и тако даље _____

век _____ и слично _____

Република Србија _____ Уједињене нације _____

5. Управни говор у писању означава се знацима _____,
а у штампаном тексту најчешће _____.

6. Препиши разговор између гвожђа и ковача тако што ћеш црту за-
менити знацима навода.

ГВОЖЂЕ И КОВАЧ

– Зашто људи тако силно воле и поштују злато? Нисам ли ја њима мно-
го корисније?

Тако се жалило гвожђе ковачу.

– То је – одговори ковач – због тога што се ти не сијаш тако као злато.

Михаило Вишковић

 7. Стави знаке навода на одговарајуће место.

Моја омиљена књига је Доживљаји Тома Сојера. Радо читам и По-
литикин забавник и Националну географију. Мој омиљени фудбалски
клуб је Црвена звезда.

8. Означи која врста заграда се користи као знак интерпункције:

() < > { }.

◦ ЗБИРНЕ ИМЕНИЦЕ

Кључне речи: збирне именице, пребројивост, небројивост, род и број збирних именица

Подсетимо се...

1. а) Заједничке именице су врста именица. тачно нетачно
б) Заједничке именице не постоје у српском језику. тачно нетачно
в) Заједничке именице одређују особине предмета. тачно нетачно

2. Избаци уљезе, речи које не припадају скупу.

Заједничке именице су имена предмета, бића, појава, радњи, стања, збивања.

3. Заједничке именице имају:

- а) облике за сва три рода; тачно нетачно
б) облике за мушки и средњи род; тачно нетачно
в) немају облике средњег рода. тачно нетачно

4. Заједничке именице имају:

- а) само облик за једину; тачно нетачно
б) само облик за множину; тачно нетачно
в) облике за једину и множину. тачно нетачно

5. Допуни започете реченице.

Заједничким именицама именујемо _____, _____ и појаве. Оне имају облике за сва _____ рода (пас – мушки род, мачка – женски род, куче – средњи род). Заједничке именице имају облике за _____ (пас) и за _____ (пси).

		
цвет	цветови	цвеће
Колико има на овој слици? _____	Колико има цветова на овој слици? _____	Да ли можеш да избројиш колико има цветова на овој слици? _____
Како се зове биљка која има овакав цвет?	Цветови на овој слици су:	Цветови на овој слици су:
а) лала; б) висабаба; в) бела рада.	а) пребројиви; б) небројиви; в) веома бројни.	а) пребројиви; б) небројиви; в) веома бројни.
Заокружи тачан одговор.	Заокружи тачан одговор.	Заокружи тачне одговоре.

		
један лист пребројиво	неколико листова пребројиво	много лишћа (мноштво) непребројиво
ЗАЈЕДНИЧКА ИМЕНИЦА		ЗБИРНА ИМЕНИЦА
једнина лист ТАЈ лист	множина листови ТИ листови	једнина лишће ТО лишће
МУШКИ РОД		СРЕДЊИ РОД

- Збирне именице изражавају мноштво нечега. Оне имају само облик једнине којим изражавају мноштво нечега.

Закључимо...

Збирне именице имају:

- а) облике за једнину и множину,
- б) облик за множину,
- в) облик за једнину.

Заокружи тачан одговор.

Именице *јајњад*, *йилад*, *йелад* такође припадају збирним именицама.

Оне означавају:

а) младунче домаће животиње,	тачно	нетачно
б) назив домаће животиње од миља,	тачно	нетачно
в) назив за домаће животиње
које су мале, неразвијене.	тачно	нетачно

Одреди род ових именица.

ТА јагњад _____ једнине;

ТА пилад _____ једнине;

ТА телад _____ једнине;

МАЛА ПОМОЋ

ТАЈ мушки род једнине (тај човек) **ТИ** мушки род множине (ти људи)

ТА женски род једнине (та жена) **ТЕ** женски род множине (те жене)

ТО средњи род једнине (то село) **ТА** средњи род множине (та села)

ГРАДИВНЕ ИМЕНИЦЕ

Пажљиво посматрај слике.

Кључне речи: градивне именице,
број градивних именица

У чему се разликује њихов садржај?

Шта је приказано на првој слици? Шта на другој, а шта на трећој слици?

Шта је заједничко свим сликама?

По чему се разликују?

Закључимо! Водом се назива и кап воде и вода у чаши и огромна или неодређена количина воде (кап воде и море).

снег

снег

Именицом снег називају се и најмања и највећа количина снега.

● Именице којима се називају неке материје, без обзира на њихову количину, називају се **градивне именице**.

И када означава малу количину, и када означава већу количину, има само облик јединине.

Вежбајмо...

1. Из датог низа издвој именице које означавају неку материју:
биљка, дејте, вода, камен, сунце, млеко, оловка, бензин, вейар.

_____ , _____ , _____ , _____ .

2. Допуни реченицу.

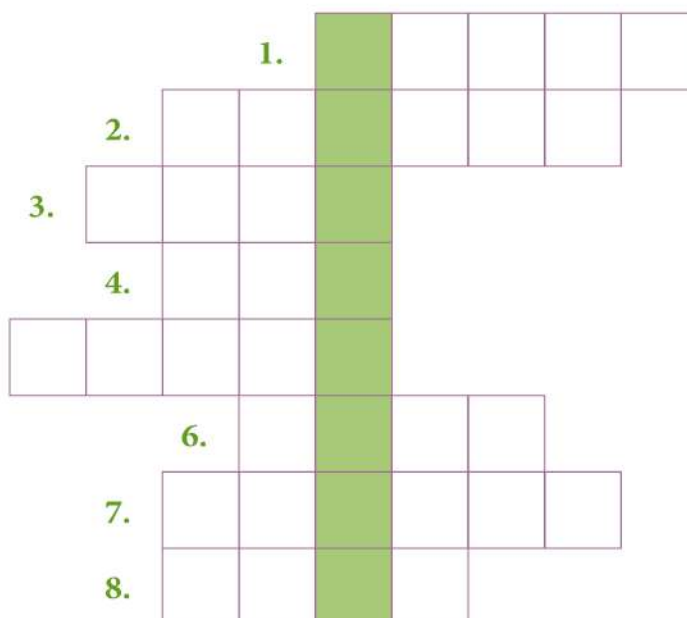
Именице којима се означава нека материја зову се _____
именице.

3. Означи тачне одговоре.

- а) Градивне именице имају само облик множине. тачно нетачно
б) Градивне именице имају само облик једнине. тачно нетачно
в) Градивне именице имају облике
за јединину и множину. тачно нетачно

4. Реши укрштеницу

1. Бело, течно, слатко,
кисело, кравље...
2. Бело, пшенично,
интегрално, за
колаче, за пите...
3. Бела, масна, свињска,
чиста...
4. Течно, јестиво,
сунцокретоно,
маслиново...
5. Бео, слатак, кристал,
у праху, у коцкама...
6. Црно, бело, розе,
ризлинг, стоно...
7. Бео, слан, млади,
златиборски...
8. Бео, слатак, чврст,
за колаче и торте, за
кафу...

У означеним пољима си добио/добила
реч: _____ .

ПРИСВОЈНИ ПРИДЕВИ

Кључне речи: припадање, присвојни придеви, писање присвојних придева изведених од властитих именица

Пажљиво прочитај следеће стихове из *Песме о цвешу* Бранка Миљковића.

„Један малени цвет
још ни проговорио није
а већ је знао све тајне Сунца
и све што земља крије.”

Чије је тајне знао мали цвет?
Да ли је знао шта све земља крије?

Дакле, мали цвет је знао тајне Сунца и земље.
Чије је тајне знао мали цвет?
Могли бисмо и овако да одговоримо на питање:

Мали цвет је знао *Сунчеве* и *земљине* тајне.

Сада смо употребили **придеве**. Овим придевима означавамо **припадност**. Зато се они називају **присвојни придеви** јер казују **ЧИЈЕ** је нешто.

Вежбајмо...

1. Прво прочитај реченице, а затим постави питања за истакнуте речи која почињу речју *чији*, *чија*, *чије*. За свако питање дај кратак одговор у виду једне речи. Пази на правопис!

Весна је **Јованина** другарица.

Чија је _____ ?

Одговор: _____

Веснини родитељи живе у београдском насељу Вождовац.

_____ ?

Одговор: _____

Миланова кућа се налази у близини Јованине куће.

_____ ?

Одговор: _____

2. Допуни реченице речима у загради тако да одговарају на питања *чији, чија, чије*.

Лутка је _____ . (Марија)

Овај шешир је _____ . (Марко)

Бело маче ће бити _____ . (Милош)

Те ципеле су _____ . (тата)

Ова писма су _____ . (сусед)

Плави кликери су _____ . (бата)

3. Напиши чије је шта односно чије ће шта бити.

Деда има велико двориште. → Велико двориште је _____ .

Јелена има опасног пса. _____ .

Дечак ће добити лепе играчке. _____ .

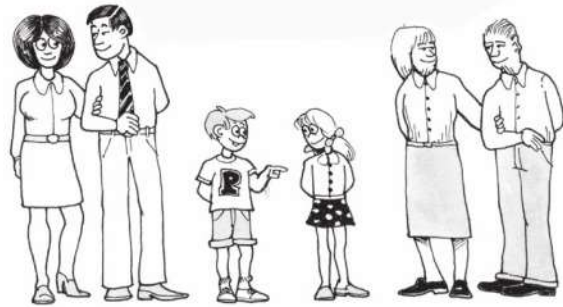
Мама ће купити црну ташну. _____ .

Дете ће добити нову звечку. _____ .

Мики има плаве рукавице. _____ .

4. Татине, мамине, Урошеве, Маринине, бакине и дедине ствари су у ормару у предсобљу. Погоди чије је шта и састави реченице.

- 5. Истакнуте речи замени као у урађеном примеру. Пази на род.

Ова хаљина је **њена**. —> Ова хаљина је Маријина.

Нови бицикл је **његов**.

Те бојице су **њихове**.

Ово место је **њено**.

Ти цртежи су **њихови**.

Црвена оловка је **његова**.

Писање присвојних придева изведених од властитих именица

● Када се присвојни придеви изведени од властитих именица (имена људи) завршавају на *-ов* (Јован**ов**), *-ев* (Милош**ев**), *-ин* (Весн**ин**), онда се пишу **великим словом**.

● Када се присвојни придеви изведени од властитих именица (нпр. имена градова) завршавају на *-ски* (Београд**ски**), *-шки* (Ниш**шки**), *-чки* (Врша**чки**), онда се пишу **малим словом**.

Вежбајмо...

1. Повежи присвојне придеве са одговарајућом именицом.

Зајечар	вршачки
Пирот	краљевачки
Врање	суботички
Краљево	новосадски
Крушевац	зајечарски
Нови Сад	пиротски
Вршац	крушевачки
Суботица	врањски

2. Исправи правописне грешке, а затим препиши реченицу.

Милица, веснина другарица, живи у Београдском насељу
Вождовац.

ГРАДИВНИ ПРИДЕВИ

● Градивни придеви казују од чега је направљена именица уз коју стоје.

Кључне речи: градивни придеви, градивне именице

1. **ОД ЧЕГА** је направљено дугме?

а) дрвено дугме _____

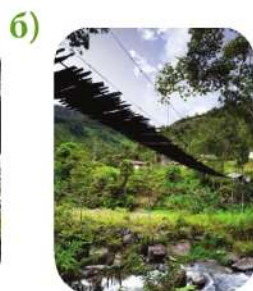
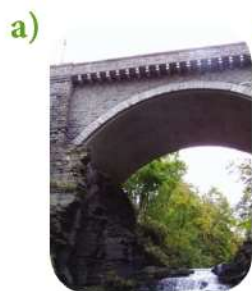
б) пластично дугме _____

2. **ОД ЧЕГА** је направљена торта?

а) чоколадна торта _____

б) воћна торта _____

3. **ОД ЧЕГА** је направљен мост?

а) камени мост _____

б) дрвени мост _____

4. Ког рода су именице:

дугме _____, торта _____, мост _____?

У ком се броју јављају, у једнини или у множини? _____

5. Подвуци градивну именицу: *ѝласѝика, ѝорѝа, мосѝ*.

Има ли она облик множине? _____

6. Допуни започете реченице облицима градивних придева у множини.

Јована воли да једе _____ бомбоне. (од чоколаде)

Миланов отац гради мостове. Подигао је неколико _____ мостова. (од камена)

Купили су _____ столице. (од дрвета)

7. Које су врсте именице *чоколада, камен, дрво*:

- а) заједничке именице,
- б) збирне именице,
- в) градивне именице.

Заокружи слово испред тачног одговора.

8. Пажљиво прочитај следећу песму.

НА ОБАЛИ

Правим од песка пешчане дворе,
Таласи шуме, поздрављам море.

Камен до камена, камене зидине,
Чувају моје дворце од плиме.

Канал пун воде, водена брана,
Штити тврђаву са свих страна.

Играчке од гуме, гумене лађе,
Плове око ове чудесне грађе.

Звечка од пластике, пластично ђуле,
Сруши сад моје пешчане куле...

Објашњење мање познатих речи:

зидина, ж. род – заштитни зид, бедем;

йлима, ж. род – свакодневно дизање, пораст нивоа мора под дејством Месеца;

брана, ж. род – преграда којом се зауставља текућа вода;

ђуле, с. род – топовско или пушчано зрно

Препиши из песме:

а) градивне именице: _____ , _____ ,
_____ , _____ , _____ ,
_____ .

б) градивне придеве и именице уз које стоје:

ЛИЧНЕ ЗАМЕНИЦЕ

● Личне заменице упућују на имена бића и предмета.

Кључне речи: заменице, личне заменице, лице, род и број заменица за 3. лице, субјекат

Једнина

ја – лична заменица за прво лице, односи се и упућује на лице које говори

ти – лична заменица за друго лице, односи се и упућује на лице којем се говори

он, она, оно – лична заменица за треће лице, односи се и упућује на лице о којем се говори

он – лична заменица за треће лице у мушком роду

она – лична заменица за треће лице у женском роду

оно – лична заменица за треће лице у средњем роду

Милан иде у школу. Он има школску торбу.	Јована иде у школу. Она жури да не закасни на први час.	Дете иде у школу. Оно воли да учи.
---	--	---

Множина

ми

ви

они (мушки род), **оне** (женски род), **она** (средњи род)

Ми идемо у школу.	Ви идете у школу.	Дечац иду у школу. Они иду у школу. Девојчице иду у школу. Оне иду у школу. Деца иду у школу. Она иду у школу.
--------------------------	--------------------------	---

КОРЊАЧА И ЗЕЦ

Корњача и зец такмичили су се у брзини. Тако утврде они рок и место, те крену на пут. Знајући да је рођени тркач, зец се није толико бринуо за трку. Он леже крај пута и задрема. А корњача, знајући за своју спорост, трчала је без предаха. Тако она престигне зеца који је спавао и добије победничку награду.

Езој

Разговарајмо о басни

Ко су главни ликови у овој басни? У чему су се они такмичили? Ко је победио? Зашто је корњача победила зеца? Образложи свој одговор. Које је особине показао зец у овој басни, а које корњача? За кога си навијао/навијала у овој необичној трци?

Пронађи личне заменице које се појављују у басни *Корњача и зец*.

_____ , _____ , _____

На кога се односи лична заменица они? _____

На кога упућује лична заменица он? _____

А на кога упућује лична заменица она? _____

Допуни започете реченице одговарајућом личном заменицом.

		
Корњача и зец се такмиче. _____ се такмиче.	Корњача је победила зеца. _____ је победила зеца.	Зец је изгубио трку. _____ је изгубио трку.

		Ко је спорији? Ко је бржи?
Корњаче су спорије. _____ су спорије.	Зечеви су бржи. _____ су бржи.	

Лична заменица у функцији субјекта у реченици

Јована помаже мами.	КО помаже мами?	Јована
Оне праве колаче за Јованин рођендан.	КО прави колаче?	оне
Ми смо позвани на рођендан.	КО је позван на рођендан?	ми
Јована је нестрпљива.	КО је нестрпљив?	Јована
Она жели да се лепо проведе за свој рођендан.	КО жели да се лепо проведе?	она
Радује се и поклонима.	КО се радује поклонима?	она
Долази и њена бака.	КО још долази?	њена бака
Она је Јовани обећала нови бицикл као рођендански поклон.	КО је Јовани обећао нови бицикл?	она

Одговори на постављено питање **КО** (нешто ради) откривају нам субјекат у реченици.

Као што видимо, службу (функцију) субјекта у реченици врше именице, али и личне заменице.

Одговори на постављена питања. У служби субјекта употреби личну заменицу.

Ко ће славити рођендан? _____

Ко ће јој доћи у госте? _____

Ко ће донети поклоне? _____

Ко ће дочекивати госте? _____

Ко ће слављеници помагати? _____

● Личне заменице су променљиве речи и јављају се у различитим облицима. Навешћемо облике заменица које одговарају на питања *која* и *коме*.

	КО?	КОГА?	КОМЕ?
ј е д н и н а	1. л. ја	мене, ме	мени, ми
	2. л. ти	тебе, те	теби, ти
	3. л. он, оно	њег, га	њему, му
	она	њу, је, ју	њој, јој
м н о ж и н а	1. л. ми	нас, * нас	нама, нам
	2. л. ви	вас, * вас	вама, вам
	3. л. они, оне, она	њих, их	њима, им

* Облици заменица разликују се једино по дужини изговора вокала: *нас* (дуго), *нас* (кратко).

Као што можеш видети, постоје дужи и краћи облици заменица. Чешће се користе краћи облици. Дуже облике употребљавама кад желимо нешто да истакнемо:

Звао сам **тебе**, а не **њу**.

Мене је питала, а не **тебе**.

Вежбајмо...

1. Подвуци речи које одговарају на питања *која/шија*, а затим их замени речима *ја, је, их*.

Марко чека друга.

Марко _____ чека.

Мира чува малу сестру.

Мира _____ чува.

Деда храни голубове.

Деда _____ храни.

Ана слуша лепе приче.

Ана _____ слуша.

Дечак тражи лењир.

Дечак _____ тражи.

Мама зове децу.

Мама _____ зове.

2. Допуни реченице одговарајућим обликом личне заменице.

Ја сам урадио задатак.

Учитељица ће _____ похвалити.

Ти си разбио прозор.

Зато _____ тата грди.

Они ће ићи у позориште.

Наставница ће _____ водити.

Ми ћемо доћи на Сањин рођендан. Она _____ је позвала.

Јоца је ишао код лекара.

Лекар _____ је прегледао.

Милена је рецитовала.

Ми смо _____ слушали.

Дођите код нас.

Ми ћемо _____ чекати.

3. Састави реченице од датих речи и напиши их у своју свеску.

- а) пронашао, га, он, је, брзо;
- б) случајно, је, смо, срели;
- в) нас, одмах, није, препознала;
- г) видео, те, нисам, дуго;
- д) у, чекали, јуче, вас, граду, ми, смо.

4. Допуни реченице одговарајућим обликом личне заменице.

Милица _____ је звала у госте. (ми)

Они _____ нису чекали. (ја)

Ја сам _____ тражио. (они)

Нисам _____ нашао. (ви)

Јован _____ слуша. (она)

Мама _____ јако воли. (он)

5. Допуни дијалог заменицама.

Милица и Јелена се договарају да иду заједно у биоскоп.

Милица: Хоћеш ли да идемо у биоскоп?

Јелена: Може. А ко све иде?

Милица: Ето, идемо _____ и _____, а можемо још неког позвати.

Јелена: Добро. Сигурно ће и Маја хтети да иде. _____ ћу _____ позвати. _____ позиви Стефана. Обрадоваћеш _____.

Милица: Важи. А ко ће купити карте?

Јелена: Купићемо _____ заједно. Дођите у шест сати. Чекам _____ испред биоскопа.

6. Допуни реченице. Употреби дуже облике заменица.

Питала је _____. (ја)

Учитељица је похвалила _____, а не _____. (ми, ви)

_____ чекам, а не _____. (ти, он)

Позвали смо _____. (оне)

_____ ћу повести, а не _____. (она, ти)

7. Истакнуте именице замени краћим обликом личних заменица које одговарају на питање *коме*.

Јован је Весни показао задатак. Јован _____ је показао задатак.

Мама је деди купила шешир. Мама _____ је купила шешир.

Девојчица је пилету дала жито. Девојчица _____ је дала жито.

Дечак је рибицама дао храну. Дечак _____ је дао храну.

8. Допуни реченице краћим обликом заменице који одговара на питање *коме*.

Наши дечаци су победили у фудбалу. Ми смо _____ честитали.

Учитељица је питала шта се десило. Они су _____ испричали.

Друг ми је објаснио задатак. Ја сам _____ се захвалила.

Маче је било жедно. Ти си _____ дао млека.

Ми смо носили тежак пакет. Ви сте _____ помогли.

Ја сам заборавила да вам честитам Нову годину. Ви сте _____ опростили.

Ви сте наручили пице. Они су _____ донели шпагете.

Ти си изгубио гумицу. Ја сам _____ позајмила своју.

9. Покушај и обрнуто.

Ја сам јој честитала рођендан. Ја сам Милици честитала рођендан.

Ми смо им вратили књиге. Ми смо _____ вратили књиге.

Предала сам му поклон. Предала сам _____ поклон.

Направио им је кућицу. Направио је _____ кућицу.

Помогли смо јој да

реши задатак.

Помогли смо _____ да реши задатак.

Оставио му је поруку.

Оставио је _____ поруку.

10. Наведене реченице напиши у своју свеску у будућем времену. Пази на ред речи. Угледај се на дати пример.

Саша му је поклонио књигу. —> Саша ће му поклонити књигу.

Милан јој је купио наранџе.

Тата им је спремио ручак.

Милица ти је честитала рођендан.

Стева вам је написао писмо.

Сања ми је вратила свеску.

Мама му је направила тарту.

11. Попуни празнине дужим облицима личних заменица.

РАСПРАВА

(Милица и Миша су у дечјој соби. Расправљају се. Мама је у дневној соби. Тата је у купатилу.)

Милица: Мишо, хајде да спремимо собу. *Миша:* Нећу. Мама је рекла _____ (ти), а не _____ (ја). *Милица:* Није тачно! Мама је рекла _____ (ми), а не _____ (ја). *Миша:* Па шта! Ја сам _____ (ти) помогао да урадиш домаћи. *Милица:* Домаћи је нешто друго. И ја сам _____ (ти) позајмила фломастере.

Мама (чује се глас из дневне собе): Децо, не расправљајте се. Рекла сам _____ (ви).

Тата (чује се глас из купатила): Десанка, _____ (они) изгледа не вреди говорити. *Мама* (из дневне собе): А ја још свима _____ (ви) хоћу и палачинке да печем.

Милица: Ми, у ствари, треба да помогнемо _____ (она).

(Милица и Миша устају и почињу да склањају ствари.)

Текстове из ове лекције можете и да одглумите. Поделите се по улогама и поиграјте се.

БРОЈЕВИ

Кључне речи: бројеви, именице, род бројева, слагање именице с бројем, основни бројеви, редни бројеви, цифра

	<p>Словима испиши бројеве које видиш на слици.</p> <p>Колико има бројева и математичких знакова на слици?</p>
---	---

Упиши одговарајући облик броја тако да се слаже с именицом у роду. Ког рода је именица цвет?

				
_____	_____	три _____	_____	_____
цвет	цвета		цвета	цветова

Јабука је именица _____ рода. Уз њу бројеви један и два стоје у женском роду.

				
једна јабука	две јабуке	три јабуке	четири јабуке	пет јабука

Дугме је именица средњег рода. Уз њу се налазе бројеви један и два у одговарајућем облику. Који је то облик и како гласи?

				
једно дугме	два дугмета	три дугмета	четири дугмета	пет дугмади

Основни бројеви означавају колико је ствари или бића на броју:
две коцке, три динара, седам дана, двадесет година...

Читај пажљиво следеће примере.

Ја идем у **четврти** разред.

КОЈИ ПО РЕДУ?

Ово нам је **четврта** година учења српског језика.

КОЈА ПО РЕДУ?

Мој брат је освојио **четврто** место у пливању.

КОЈЕ ПО РЕДУ?

Шта се казује истакнутим бројевима?

Казује се који је неко или нешто по _____.

Редним бројевима исказује се који је по реду неко или нешто.

Редни бројеви су:

први, прва, прво;

други, друга, друго;

трећи, трећа, треће;

четврти, четврта, четврто;

пети, пета, пето...

Напиши облике женског и средњег рода.

петнаести, _____,
двадесет трећи, _____,
сто тридесет први, _____,

● Бројеви су врста речи у српском језику. Они могу бити:
основни (главни) и **редни**.

Вежбајмо...

1. Подвуци у реченицама основне и редне бројеве.

На такмичењу из шаха учествовао је један дечак и пет девојчица.
Милан је заузео друго место, а Јована прво и златну медаљу.

Да ли знаш?

Број није исто што и цифра. Цифра је знак за обележавање броја,
бројни знак.

Постоје арапске цифре: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0 и
римске цифре: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X...

2. Прочитај следеће бројеве: 12, 22, 35, 89, 122, 1000.

Од којих се цифара они састоје?

Двоцифрени бројеви су: _____;

122 је _____ број;

1000 је _____ број.

3. Напиши словима следеће бројеве:

16 _____

53 педесет три или педесет и три

48 _____ или _____

125 _____ или _____

300 тристо или триста

200 _____ или _____

Прочитај пажљиво одломак из *Неизведене ѿриредбе* Драгана Лукића.

НЕИЗВЕДЕНА ПРИРЕДБА

(Одломак)

Скупили се на једном дрвету гаврани. Данас је проба комада *Гавран и лисица*.

Један гавран стоји на дрвету и држи парче сира.

Други гавран стоји под дрветом и игра лисицу. Он говори:

– Чула сам да си ти птица која најлепше пева. Хајде запевај неку песму!

И сад онај гавран на дрвету треба да испусти сир, али он помисли: боље је да ја поједем ово парче сира, него да га поједе онај доле. И гавран поједе парче сира.

Сад се управник позоришта наљути и доведе другог гаврана да глуми. Али и овај други гавран поједе сир. Онда управник позоришта доведе трећег гаврана, па четвртог, па десетог. И сви су појели парче сира.

Кад управник виде да више нема сира, одложи пробу и изјави:

– Незгодно је да овај комад приказују гаврани.

Разговарајмо о одломку

О чему је реч у овом одломку из *Неизведене ѿриредбе*? Ко су главни глумци у комаду *Лисица и гавран*? Зашто приредба није изведена? Шта је управник позоришта одлучио?

Објашњење непознатих речи:

гавран, м. род – крупна птица сјајног црног перја;

управник позоришта, м. род – онај који управља позористем;

одложи, *одложим* – овде: извести неки други пут, оставити за неку другу прилику;

проба, ж. род – овде: увежбавање глумаца за извођење комада;

изјави, *изјавим* – рећи;

незгодно – није добро;

приказивај, *приказујем* – глумити, играти у комаду

НАУЧИЛИ СМО...

1. Поред сваке групе именица напиши којој врсти припадају.

сто, клупа, оловка, дечак, куче, небо, брат... _____

Анђела, Београд, Фрушка гора, Европа, Мики... _____

камење, кестење, жбуње, бурад, прасад... _____

лед, вода, брашно, шећер, сирће, мед... _____

2. Допуни реченице.

Збирним именицама изражава се збир _____ или _____ . Оне имају само облик _____ .

Именице којима се називају неке материје, без обзира на њихову количину, називају се _____ именице.

Оне имају само облике _____ .

3. Разврстај наведене именице на збирне и градивне.

лишће, телад, деца, со, снег, цвеће, грање, уље, нафта, угаљ
збирне именице: _____

градивне именице: _____

4. Присвојним придевима означавамо припадност. Они казују _____ је нешто.

Како гласе присвојни придеви од следећих именица:

Милан _____, Весна _____, сестра _____,

град _____, свет _____, јунак _____,

Београд _____, Ниш _____, Шабац _____.

5. Допуни следећа правописна правила:

Присвојни придеви изведени од имена људи пишу се _____
словом.

Присвојни придеви изведени од властитих именица (нпр. имена градова) пишу се _____ словом.

6. Подвуци тачан одговор.

- а) Градивни придеви казују од чега је нешто. тачно нетачно
б) Градивни придеви казују колико је нешто. тачно нетачно
в) Градивни придеви казују чије је нешто. тачно нетачно

7. Од задатих именица изведи градивне придеве.

камен _____, снег _____, дрво _____,
пластика _____, гума _____, злато _____

8. Датим именицама напиши одговарајуће градивне придеве.

_____ ограда, _____ кућа, _____ мост,
_____ кревет, _____ прозор, _____ столица,
_____ сто, _____ дугме

9. Наведи личне заменице у српском језику.

_____, _____, _____, _____, _____
_____, _____, _____, _____, _____

10. Допуни реченице одговарајућим обликом заменице.

_____ долазе гости. (ја)

Ја ћу _____ дочекати на станици. (они)

Са _____ иде и моја другарица. (ја)

_____ је важно да се упозна са _____. (она, они)

Радује _____ њихов долазак. (ја)

Са _____ се нисам дуго видела. (они)

11. Допуни реченицу.

Присвојна заменица *свој* показује да нешто припада субјекту. Њоме се може означити припадање _____ лицу.

12. Наведи врсте бројева у српском језику.

13. Подвуци бројеве у реченици и кажи којој врсти бројева припадају.

Једног дана наставница нам је за домаћи дала пет задатака. Први је био веома лак, други мало тежи, а пети сам једва решио.

ГЛАГОЛИ

Кључне речи: глаголи, променљиве речи, радња, стање, збивање

Повежи именицу са речима којима се означава радња коју биће означено именицом може да обавља.

беба	{	ходати	дете до треће године	{	ходати
		плакати			плакати
		јести			јести
		трчати			трчати
		пити			пити
		читати			читати
		писати			писати

Глаголи су речи којима се именује радња, стање или збивање.

Наведи и ти своје примере.

Речи које значе радњу: *ћрчајѝи*, *ћливајѝи*, *ћисајѝи*, _____,
_____;

Речи које значе стање: *сћавајѝи*, *мислијѝи*, *ћлакајѝи*, _____,
_____;

Речи које значе збивање углавном се односе на дешавања у природи:
ћрмејѝи, *севајѝи*, *наоблачијѝи се*, _____, _____,

Пажљиво прочитај следеће реченице.

~~Милан читати књигу.~~

~~Јована ићи у школу.~~

Зашто ови примери нису правилни? _____

Упореди следеће примере:

1. читати књигу
2. Чита^м књигу.

Да ли у првом примеру знамо ко и када чита књигу? _____

Да ли у другом примеру знамо ко и када чита књигу? _____

КО чита књигу? Чита^м књигу.

Субјекат није исказан, али га је лако одредити. Исажи га личном заменицом.

_____ чита^м књигу.

КАДА се врши радња исказана предикатом *чи^ћам*:

- а) у прошлости,
- б) у садашњости,
- в) у будућности.

Заокружи тачан одговор.

◦ ПРЕЗЕНТ

1. Одговори на питања.

Шта **сада** радиш? _____

Шта ради твоја другарица? _____

Шта раде твоји другови? _____

Кључне речи: глаголски облик, тренутак говора/садашњост, презент

Радња која се одвија у тренутку када о њој говоримо исказује се глаголским обликом који се зове **презент** или садашње време.

једнина	множина
Ја сада пишем.	Ми сада пишемо.
Ти сада пишеш.	И ви сада пишете.
Он, она, оно сада пише.	Они, оне, она сада пишу.

2. Употреби глагол *ићи* у реченицама у којима се радња одвија у садашњем тренутку.

Ја сада _____ у школу.

Ти _____.

Јована сада _____.

Ми сада _____.

Ви сада _____.

Они сада _____.

3. Исправи грешке у следећим реченицама и писаним словима их препиши у своју свеску.

Милош радиш у продавници за кућне љубимце. Он продаје храну за њих. Јована имамо хрчка. Она стално купујем семенке за свог љубимца и песак за његову кућицу. Она има и папагаја. И њему купују храну. Јована волим и хрчка и папагаја.

4. У следећим стиховима из песме Добрице Ерића *Славуј и Сунце* подвуци глаголе у презенту.

„У коси луга славуј се јавља,
Сунце израња из плаве баре.
Жуборе поточићи дечјег здравља
кроз расцветане јабучаре.
Славуј из гаја Сунце поздравља.”

Објашњење непознатих речи:

луї, м. род – шумица;
израњаићи, израњам – овде:
излази (Сунце);
јабучар, м. род – воћњак
засађен јабукама;
јај, м. род – шумица

5. Постави питања у којима ће глагол бити употребљен у презенту.
Прочитај реченице, а питање нека се односи на означени део.

а) У **коси луга** славуј се јавља.

Где се славуј јавља?

б) У коси луга **славуј** се јавља.

_____ ?

в) У коси луга славуј **се јавља**.

_____ ?

г) Поточићи жуборе **кроз расцветале јабучаре**.

_____ ?

д) **Поточићи** жуборе кроз расцветале јабучаре.

_____ ?

ђ) **Славуј** из гаја Сунце поздравља.

_____ ?

е) Славуј **из гаја** Сунце поздравља?

_____ ?

ж) Славуј из гаја Сунце **поздравља**?

_____ ?

6. Доситејеву басну препиши у своју свеску тако да све истакнуте глаголске облике замениш презентом.

ПАС И ЊЕГОВА СЕНКА

Носио пас парче меса. Пролазећи поред реке спазио је у води своју сенку. Помислио је да је у води неки други пас. Учинио му се да је у устима оног другог пса веће парче меса, па је скочио да му га отме. Тако је испустио свој комад меса, те му га вода однесе. После тога пас се чудило како у исти мах несташе оба комада меса.

ПЕРФЕКАТ

Кључне речи: глаголски облик, прошлост, перфекат

МАЧАК СПАСИЛАЦ

Данас је стари мачак врло уморан. Спасио је четири миша. Био је велики пљусак и вода је провалила у подрум. У подруму су живела четири миша. Вода је хтела да их подави. Стари мачак се четири пута борио са водом и изнео четири миша – после их је појео.

Данас је он врло уморан.

Спасио је четири миша.

Драјан Лукић

Када се дешава радња у причи *Мачак спасаилац*?

Упоредимо следеће реченице:

У подруму живе четири миша.	У подруму су живела четири миша.
Напиши глаголски облик који казује да се радња дешава у садашњости .	Напиши глаголски облик који казује да се радња десила у прошлости .

Радња која се догодила у прошлости изражава се одређеним глаголским обликом. Тај глаголски облик назива се **перфекат** или **прошло време**.

Одговори на питања.

Шта је мачак јуче радио? _____

Шта је провалило у подрум? _____

Где су живели мишеви? _____

Обрати пажњу на то како се мења глагол у перфекту.

једнина	множина
Ја сам живео/живела. Живео сам. / Живела сам.	Ми смо живели/живеле. Живели смо. / Живеле смо.
Ти си живео/живела. Живео си / Живела си.	Ви сте живели/живеле. Живели сте. / Живеле сте.
Он је живео. Живео је.	Они су живели. Живели су.
Она је живела. Живела је.	Оне су живеле. Живеле су.
Оно је живело. Живело је.	Она су живела. Живела су.

Вежбајмо...

1. Попуни следећу табелу. Наведи све облике перфекта од глагола *ићи*. Напиши облике перфекта за прво и друго лице једнине у мушком роду.

једнина	множина
Ја сам ишао. Ишао сам.	Ми _____.
Ти си _____, Ишао си.	Ви _____ ишли. Ишли сте.
Он је _____ је.	Они _____.
Она _____.	Оне _____.
Оно _____ ишло. _____.	Она _____, Ишла су.

2. У одломку из басне *Мишје венчање* подвуци облике перфекта.

МИШЈЕ ВЕНЧАЊЕ

Миш и мишица су имали врло лепу ћерку. Кад је дошло време да се она уда, многе мишје породице су се за њу заинтересовале.

Они су их одбијали говорећи: – Не желимо да удамо нашу ћерку за обичног миша!

Док је једног дана мама мишица уживала на сунцу и штрикала џемпер, тата миш ју је упитао: – Драга, ко ће бити најбољи за нашу ћерку?

– Она ће бити најсрећнија ако се уда за Сунце – одговорила је мама мишица.

3. Напиши облике перфекта од глагола датих у загради.

Јуче сам _____ Јовану. Она се _____ и није _____
(посетити) (разболети се) (ићи)

у школу. _____ сам јој воће и свеске да препише лекције које
(однети)

је пропустила. Јована је _____ у кревету и ја сам брзо
(лежати)

_____ кући.
(отићи)

4. Наведени одломак из приче Драгана Лукића испричај тако као да ће се десити сутра.

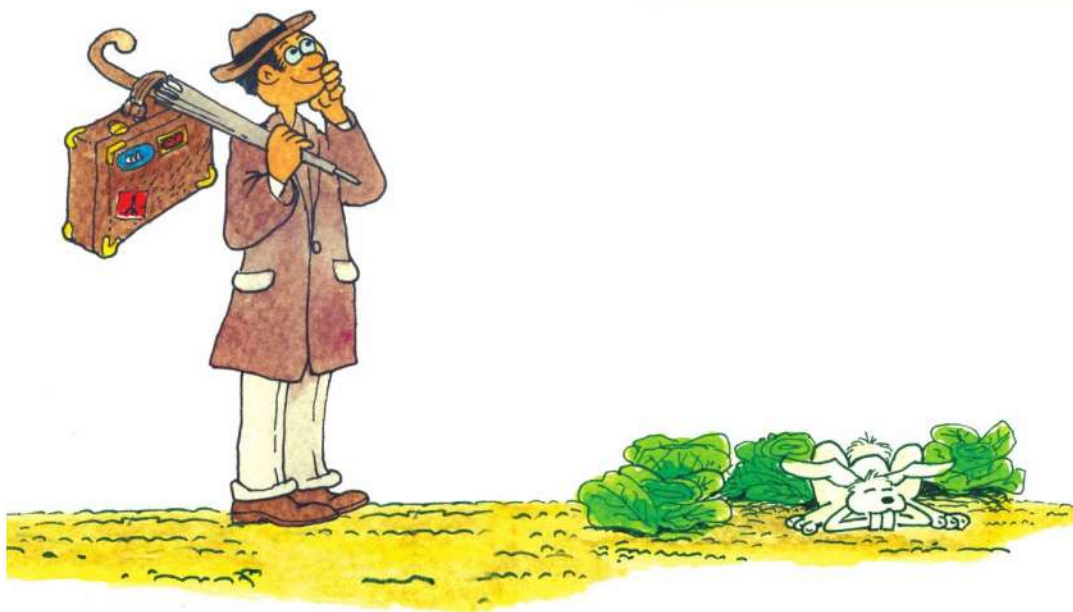
„Данас је стари мачак врло уморан. Спасио је четири миша. Био је велики пљусак и вода је провалила у подрум. Вода је хтела да их подави. Стари мачак се четири пута борио са водом и изнео четири миша – после их је појео.

Данас је он врло уморан.
Спасио је четири миша.”

ФУТУР

Кључне речи: глаголски облик, будућност, футур

ЗЕЦ НА СПАВАЊУ

Наиђе путник крај баште с купусом. Кад тамо – спава зец.

„Е, баш сам срећан!” рече путник. „Зеца ћу ухватити и продати. Купићу после кокош. Кокош ће ми излећи пилиће. Кад све то продам, купићу козицу. Козица ће расти; кад порасте велика, имаћу јариће. Све ћу их продати, па ћу купити теле. Кад теле порасте и постане велика крава, продаћу је и купити ждребе. Ждребе ће порасте и постати леп коњ. Ја ћу појохати као прави делија, па ћу викнути: Ђи-и-и!”

Од тога се зец пробуди, па побеже преко поља. А путник остаде и без зеца и без коња.

Шаљива народна њрича

Путник је рекао:

– Ја **ћу ухватити** зеца.

Он **ће** зеца **продати**.

Путник **ће купити**: козицу, кокош, теле и ждребе.

Они **ће порасте**.

БУДУЋЕ ВРЕМЕ (ФУТУР)	
једнина	множина
1. л. Ја ћу купити / купићу	1. л. Ми ћемо купити / купићемо
2. л. Ти ћеш купити / купићеш	2. л. Ви ћете купити / купићете
3. л. Он ће купити Она ће купити Оно ће купити } купиће	3. л. Они ће купити Оне ће купити Она ће купити } купиће

Футур је глаголски облик којим се исказује радња која ће се десити у будућности.

Вежбајмо...

1. Прочитај још једном у себи текст *Зеца на сјавању* и подвучи у њему све реченице у будућем времену.

2. Допуни реченице.

Путник _____ ухватити зеца.

Ти _____ добити куче.

Ја _____ купити коке.

Оно _____ порастати.

Ми _____ их хранити.

Ви _____ онда имати пса.

Оне _____ излећи пилиће.

Он _____ чувати кућу.

3. Следеће реченице препиши тако да све истакнуте речи напишеш у будућем времену.

Ми **смо ишли** на пијацу.

Ја **сам купио** канаринца.

Он **је** лепо **певао**.

Ти **си** га **показао** друговима.

Они **су се обрадовали**.

Ви **сте** га **нахранили**.

4. Доврши реченице. Напиши шта ће они радити.

Милица _____

Ја _____

Дечаци _____

Мима и Дуња _____

Ми _____

Ти _____

Деца _____

Ви _____

5. Допуни реченице. Посматрај урађени пример.

Нисмо све научили. —————> Ми ћемо сутра опет учити.

Ниси појео све. Ти _____ касније још _____.

Нисте урадили цео задатак. Ви _____ још _____.

Нису одиграли утакмицу до краја. Они _____ поново _____ фудбал.

Нисам довољно порастао. Ја _____ још _____.

Нисмо се још наиграли. Ми _____ се касније опет _____.

Није прочитала целу причу. Она _____ после још _____.

6. Прочитај шта ће они бити, па напиши шта ће све радити.

Он ће бити редар. —————> Он ће доћи у школу раније. Он ће опрати сунђер. Он ће брисати таблу.

Ја ћу бити учитељ. _____

Мима ће бити глумица. _____

Иван и Саша ће бити кошаркаши. _____

Ви ћете бити кувари. _____

Ми ћемо бити фризерке. _____

НАУЧИЛИ СМО...

1. Одреди да ли је наведена тврдња тачна или нетачна.

- а) Глаголи су непроменљиве речи. тачно нетачно
б) Глаголи су променљиве речи. тачно нетачно
в) Глаголи означавају особине, предмете, појаве. тачно нетачно

2. Додај примере.

Глаголи су речи којима исказујемо

радњу: _____, _____, _____, _____

стање: _____, _____, _____, _____

збивање: _____, _____, _____, _____

3. Из датог скупа речи издвој глаголе.

*йевање, йеваййи, скакање, скакаййи, сйариййи, рађајйи, рођен, сли-
кање, сликаййи, мислиййи, мишљење, рад, радиййи, йоћи, йолазак,
улаз, ући, йрчање, йрчаййи, скакање, скакаййи*

4. Повежи значење глаголског облика са његовим именом.

- Радња која се одвија у тренутку када о њој и говоримо. ФУТУР
Радња која ће се тек догодити. ПЕРФЕКАТ
Радња која се догодила или догађала у прошлости. ПРЕЗЕНТ

5. Повежи реченице са временом дешавања радње изречене у њима.

Идем код Јоване.	ПРОШЛОСТ
Ишла сам код Јоване.	БУДУЋНОСТ
Ићи ћу код Јоване.	САДАШЊОСТ

6. Састави реченице у којима ћеш употребити глагол *ићи* се у прошлом, садашњем и будућем времену. Субјекат у речници буди ти.

Прошло време _____

Садашње време _____

Будуће време _____

Сада нека субјекат у реченици буде лична заменица за прво лице множине (ми).

Прошло време _____

Садашње време _____

Будуће време _____

7. Пажљиво прочитај следећа питања. Твоји одговори ће бити изречени у садашњем времену. Зашто? На постављена питања дај усмене одговоре.

Да ли знаш куда протиче река Сава? Која река протиче кроз место у којем ти живиш? Волиш ли да се шеташ обалом реке? С ким најчешће идеш у шетњу? Куда се обично шеташ?

Испричај нам како изгледа једна твоја уобичајена шетња. Можда се некада десило нешто необично док си се шетао/шетала. Испричај нам тај догађај у прошлом времену, у перфекту.

8. У одломку из приповетке *Лејла Сава* Воје Царића пронађи и подвучи облике перфекта.

„Најзад, права светла трака, права сребрна Сава била је преда мном. Угледао сам је наједном као да је изникла из земље ту пред мојим очима и потрчао сам из све снаге. Широка, светла, пружала се лево и десно колико сам могао да догледам. Сава, лепа Сава, била је окићена самим сунцем.”

- 9. Састави реченице у којима ћеш употребити глаголе *ћисаћи* и *рећи* у облику футура.

Када ће се десити радња исказана футуром у твојим реченицама? Субјекат у реченици нека буде исказан личном заменицом у другом лицу јединине.

_____.

_____.

Сада допуни започету реченицу. У њој није исказан субјекат. Ко је субјекат у тој реченици?

Писаћеш. _____.

Рећи ћеш јој истину. _____.

10. Попуни схему.

5

РАЗРЕД

ОДРЕЂИВАЊЕ РОДА ИМЕНИЦА

Кључне речи: именице,
род именица, мушки род,
женски род, средњи род

Посматрај слике.

лекар

балерина

дете

цвет

књига

звоно

Речи *лекар*, *Пера*, *Весна*, *балерина*, *књиџа*, *цвети*, *звоно* јесу **именице**.

Свака именица у српском језику има један од три рода. Уз сваку именицу може да стоји и заменица одговарајућег рода. Обрати пажњу на истакнуте наставке. (Напомена: Знаком **-o** указује се на то да именица нема наставак.)

ЈЕДНИНА		
мушки род	женски род	средњи род
тај, овај, онај...	та, ова, она...	то, ово, оно...
- ѓ	- а	- о, -е
МНОЖИНА		
мушки род	женски род	средњи род
ти, ови, они...	те, ове, оне...	та, ова, она...
- и	- е	- а

ЈЕДНИНА					
мушки род		женски род		средњи род	
ТАЈ	доктор	ТА	балерина	ТО	село
	дечак		девојчица		игралиште
	миш		сестра		лице
	цвет		књига		звоно
	џемпер		сукња		одело
	поток		река		море

МНОЖИНА					
мушки род		женски род		средњи род	
ТИ	доктори	ТЕ	балерине	ТА	села
	дечаци		девојчице		игралишта
	мишеви		сестре		лица
	цветови		књиге		звона
	џемпери		сукње		одела
	потоци		реке		мора

Вежбајмо...

1. Допуни реченице једном од понуђених заменица – ова, њај, они, ње, њи, оно – и наведеним субјектима, тако да кажеш ко је био какав: су биле леје, је била њужна, је било њладно, су била немирна, је био сѡрої, су били уморни:

_____ девојчица _____
_____ маче _____
_____ људи _____
_____ деца _____
_____ наставник _____
_____ девојке _____

2. Повежи речи њај, ња, њо са илустрацијама.

ТАЈ ТА ТО

Упиши именице у одговарајућу колону.

мушки род

женски род

средњи род

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

3. Напиши на линији испред сваке именице придев или заменицу у одговарајућем роду.

– _____ (Наш, Наша) Миша ће бити _____ (одличан, одлична) спортиста. Гледај само како је _____ (брз, брза). Остали нису ни на пола пута, а он већ има _____ (огроман, огромну) предност. Лепо сам ти рекао још _____ (прошлог, прошле) јесени да га упишемо на пливање, а ти кажеш још је _____ (мали, мала) – каже _____ (Мишин, Мишина) тата. Не може да сакрије _____ (свој, своју) радост.

4. Наводимо прву строфу из песме *Зимско јуџиро* Војислава Илића. Из ње смо намерно изоставили придеве. Твој задатак је да их вратиш на одговарајуће место.

зелено, џанак, бео, џричани, ошџар, сниски, џавни

„Јутро је. _____ мраз спалио _____ лисје,

А _____ и _____ снег покрио поља и равни,

И _____, _____ кров.

У даљини губе се брези

И круже видокруг _____.”

5. Одреди род и број именица истакнутих у одломку из приче *Стакларева љубав* Гроздане Олујић.

Заједно с њим расла је и **девојчица**, нежна и прозирна као да ју је воде-на **вила** родила, и била стално уз **дечака**: у **кући**, у **школи**, у **сну** и на **јави**. **Мајстори** из **стакларе** су га у **чуду** посматрали и покушавали да докуче ко му то у **раду** помаже. Такве стаклене **цветове**, **птице** и **пехаре** још нико није успео да направи. Да није **чаробњак** из стаклене **руде** ту умешао своје **прсте**? Од кога је **момчић** све то научио? Узалуд су се трудили да прокљове његову **тајну**. Мали **стаклар** је ћутао, а **дани** су се као **пупољци** отварали.

девојчица

женски род

једнина

вила

ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА НА -а И ИМЕНИЦЕ ЖЕНСКОГ РОДА НА -ѐ

Напомена: Знаком -ѐ означава се да именица нема наставак.

Кључне речи: род именица, именице мушког рода на -а, именице женског рода на -ѐ

ОДАКЛЕ МИКА МЈАУЧЕ?

Мика је био наш мачак. Донео га је мој тата. Волео је да буде на тераси и да се сунча на огради. На ограду су долазили и врапци, а Мика је покушавао да их улови. Доводио је себе у озбиљну опасност јер ми живимо на трећем спрату.

Била је тиха ноћ када смо једном зачули Микино мјаукање. На татином лицу се видела велика забринутост. Мика није био на тераси. Ослушкивали смо. Мјаукање смо чули из дворишта. Нико није рекао ни реч. Брзо смо сишли. Мика се склупчао у неком жбуњу. Дрхтао је и био јако уплашен. Срећом, није био повређен.

Наша радост је била огромна.

Пажљиво прочитај текст *Одакле Мика мјауче*. Издвој именице којима се означавају жива бића.

Како се обично у српском језику завршавају именице женског рода?

Али! Погледај истакнуте именице:

Наш **Мика** је мачак. Мој **тата** је био забринут.

Да ли су и оне женског рода?

Именицама *ѿаѿа*, *деда*, *Пера*, *Влада*, *Миша*, *судија*, *комшија*, *ѿеча* именују се бића _____ пола.

Обрати пажњу на именице и наставке истакнуте у следећим реченицама:

То је била велика **опасност**.

Ноћ је била тиха.

На лицу се видела **забринутост**.

Наша **радост** је била огромна.

Како се обично завршавају именице женског рода? _____

Да ли се ове именице завршавају на *-а*?

Подсети се...

Неке именице женског рода не завршавају се на *-а*: *ѿа ноћ, ѿа јесен, ѿа реч, ѿа ствар, ѿа свечаносћ*... Оне у множини имају наставка *-и*: *ѿе ноћи, ѿе речи, ѿе ствари, ѿе свечаносћи*...

Вежбајмо...

1. Доврши реченице речима које одговарају на питање *какав/каква*.

Његов тата је _____ . Ова ноћ је _____ .

Рана јесен је _____ . Пећ је _____ .

Сањин деда је _____ . Реч је _____ .

Наш комшија је _____ . Тај чика је _____ .

Моја радост је _____ . Овај зека је _____ .

Овај судија је _____ . Болест је _____ .

Јованов теча је _____ . Секин меда је _____ .

Та ствар је _____ . Њена будућност је _____ .

2. Постави питања која ће почињати речима *чији/чија*. Задатак реши усмено.

Мајина сека је несташна.

Мали Мика је умиљат.

Перина радост је била кратка.

Онај чика је веома строг.

Његова реч је увек последња.

Мој теча је вредан.

Татина помоћ је увек искрена.

Надин деда је болестан.

Наша мачка је лења.

Мамина љубав је неизмерна.

Наташин меда је жут.

Њена болест није била опасна.

Наша предност је била огромна.

Мирин бата је мали.

3. Допуни реченице именицама мушког рода на *-а*.

Мој _____ је стар. Наш друг _____ је врло спретан.

Мали _____ је уплашен. Овај _____ је увек озбиљан.

Тај _____ је добар. Твој _____ је веома вредан.

4. Смисли одговоре на постављена питања.

Какав је био њихов разредни старешина?

Какав је био тај фудбалски судија?

Какав је био његов друг Саша?

Какав је био твој брат Никола?

Какав је био ваш стари комшија?

5. Из сваке колоне изабери по једну реч и састави реченице.

Мој	Лаза		умиљата.
Њена	беба		болестан.
Мали	деда		мала.
Ова	маца	је био	несташан.
Тај	бака	је била	уморна.
Наша	теча		тужан.
Миленин	Лука		добра.
Сашина	сека		љубоморан.
Њихова	бата		весео.

 6. Истакнуте придеве замени именицама.

Миша је био **болестан**. ➔ Срећом, његова **болест** није била озбиљна.

Пеђа је **млад**. Његова _____ је весела.

Тата је **храбар**. Његова _____ је велика.

Влада је био **жалостан**. Ипак, његова _____ није дуго трајала.

Мика је био **гладан**. Његова _____ је била огромна.

7. Допуни реченице именицама у множини.

Ова јесен је сунчана. Прошле _____ су биле кишовите.

Ова ноћ је облачна. Следеће _____ ће бити ведре.

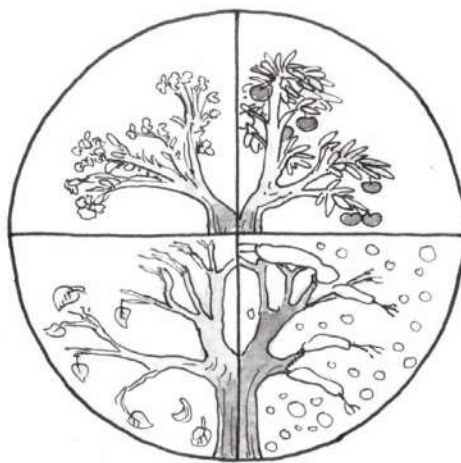
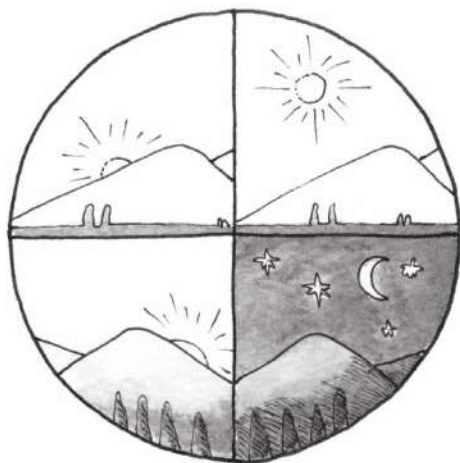
Ова пећ је топла. Друге _____ су хладне.

Реч „љубав” је лепа. Неке _____ су ружне.

8. Додај речи *тај*, *та* и *то* уз доба дана и годишња доба:

_____ дан _____ лето _____ пролеће _____ јесен
 _____ јутро _____ вече _____ ноћ _____ зима

ПРИРОДНИ И ГРАМАТИЧКИ РОД ИМЕНИЦА

Ког су пола бића која су означена следећим именицама: *човек, дечак, ученик, мајстор, учитељ, отац, Милош, Славко, Синиша, лав, лисац*?

Кључне речи: жива бића, пол, природни род, предмети, појаве, појмови, граматички род, наставци именица мушког, женског и средњег рода

Именице: *жена, девојка, ученица, наставница, мама, сестра, Милица, Ана, лавица, лисица* су женског _____.

Именице којима се именују бића и животиње мушког пола имају природни мушки род, а именице којима се именују бића и животиње женског пола имају природни женски род.

ТАЈ дечак, момак, Милош, Марко, Миле, Никола

-о, -о, -е, -а

ТА девојчица, сестра, Сања, Милица, кћер

-а, -о

Посматрај фотографије и реци по чему се разликују животиње природног мушког и женског пола – ован и овца, ћуран и ћурка, петао и кокошка.

ован

овца

јагње

ћуран

ћурка

ћуре

петао

кокошка

пиле

У трећој колони налазе се слике младунаца. Можеш ли на основу слика да кажеш шта ће младунче бити кад одрасте – ован или овца, ћуран или ћурка, петао или кокошка?

● Млада жива бића немају развијене одлике мушког или женског пола. Ове именице су у српском језику **средњег рода**.

У табели дајемо преглед именица које имају **природни род**. Обрати пажњу на истакнуте наставке.

ИМЕНИЦЕ ПРИРОДНОГ РОДА			
једнина		множина	
мушки род	женски род	мушки род	женски род
ТАЈ	ТА	ТИ	ТЕ
дечак- ѓ	девојчиц- а	дечац- и	девојчиц- е
Марк- о	сестр- а	/	сестр- е
Мил- е	Милиц- а	/	/
слуга- а	кћер- ѓ	слуга- е	кћер- и

● Именице којима се казују имена предмета, појмова или појава немају природни већ **граматички род** – *зид, сѝи, сѝо, ѝосао, кућа, књиѝа, сѝвар...*

Како се одређује род именица којима се не именују жива бића?

Највише именица природног мушког рода немају наставак (-**ѓ**): *гечак, човек, младић, зец, вук* и др. Због тога и већина именица којима се именује неки предмет или појам, а које немају наставак, имају **граматички мушки род** – **ТАЈ** *цвейѝ, зид, нос, ѝредмеѝ, новац...*

Женског рода су именице *клуѝа, чаша, књиѝа, оловка, креда* и др. јер се завршавају наставком -**а** као и већина именица природног женског рода.

Постоји група именица женског рода које немају наставак, као и именица природног женског рода *кћер* – **ТА** *реч, сѝвар, ноћ, болесѝ, младосѝ, вредносѝ, ѝрошлосѝ...*

Грамаички род имају и именице средњег рода: *маче, куче, ѝиле, море, дворишѝе, слово, ѝеро, око...* Ове именице се завршавају наставцима -**о** и -**е**.

Дајемо табеларни преглед именица **граматичког рода** и њихових наставака. Упореди га са прегледом именица природног рода.

ИМЕНИЦЕ ГРАМАТИЧКОГ РОДА				
ј е д н и н а	мушки род	ТАЈ	зид- о , град- о , сат- о , прозор- о	- о
	женски род	ТА	круп- а , књиг- а , оловк- а , чаш- а	- а
			ствар- о , пећ- о , реч- о , прошлост- о	- о
средњи род	ТО	мач- е , дворишт- е , им- е , мор- е кол- о , пер- о , слов- о , сел- о	- е - о	
м н о ж и н а	мушки род	ТИ	зидов- и , градов- и , сат- и , прозор- и	- и
	женски род	ТЕ	круп- е , књиг- е , оловк- е , чаш- е	- е
			ствар- и , пећ- и , реч- и , прошлост- и	- и
средњи род	ТА	дворишт- а , имен- а , мор- а кол- а , пер- а , слов- а , сел- а	- а	

Вежбајмо...

1. У следећем тексту подвуци све именице, а затим их разврстај на оне које имају природни и оне које имају граматички род.

„Воденичар, видећи Турчина ће трчи на коњу, поплаши се, и не имајући кад питати зашто ће и кроз што да га посијече, да Ери своју капу а Ерину баци на главу, па изнад воденице бјежи уз брдо. Еро метне воденичареву капу на главу, па још узме мало брашна те се поспе и начини се прави воденичар. Утом и Турчин дотрчи пред воденицу, па сјаше с коња и улети у воденицу.

– Камо, море, таки и таки човјек, што је сад ту ушао у воденицу?

А Еро му каже:

– Ено га, видиш, ће утече уз брдо.”

Именице природног рода: _____

Именице граматичког рода: _____

2. Следеће именице природног рода разврстај на именице женског и именице мушког рода: *Влада, слуја, шейка, сирина, уја, баиша, геда, вођа, бака, сека, Славица, Пера.*

мушки род _____

женски род _____

3. Одреди род наведених именица додавањем одговарајуће показне заменице.

_____ игра _____ со _____ дрво _____ соко

_____ дрвеће _____ сто _____ паче _____ војвода

_____ лутка _____ време _____ светлост _____ јесен

_____ пажња _____ лето _____ Миле _____ кост

4. У табелу упиши род и значење наведених именица.

именица	врста именице по значењу	род
Србија		
земља		
причање		
одело		
Ниш		
грање		
јагњад		
брат		
радост		
маче		
гвожђе		

5. Попуни табелу називима који недостају.

мушки род	женски род	средњи род
мачак		
	патка	
ћуран		
	керуша	куче
		јагње
бик		теле
јарац	коза	

БРОЈ ИМЕНИЦА

„Већ су га груди болеле од напрезања, а грудва никако да се почне ширити. Тек пред зору, он виде како се стаклена маса увија и преображава у кристални цвет какав никада нико није видео. Ван себе од радости, он сави дугу светлуцаву дршку, направи за њу постоље и одложи цвет на полицу. Затим узе нову грудву, и зачуди се: као да је од пене било начињено, стакло се поче тањити и претварати у птицу дугог репа у коме су се преливале најнежније и најблиставије дугине боје. „Да направим још једну пре него што мајстори уђу у стаклару”, помисли али, када се стаклени мехур рашири, он виде како се, уместо у птицу, тмаста и безоблична грудва преображава у девојчицу тако прозачну и блиставу да су га од сјаја њеног лица очи болеле.”

Из *Стаклареве љубави*
Гроздана Олујић

Кључне речи: број именица
– једнина и множина, број
властитих, градивних и
збирних именица

Шта је дечак направио од стакла?
На шта је одложио цвет?
Због чега је журио?

Дечак је направио стаклени **цвет**.
Направиће још **цветова**.

Цвет је одложио на **полицу**.
И друге цветове ће ставити на **полице**.

Желео је да оде пре него што се **мајстор** врати.
Није хтео да га **мајстори** нађу у стаклари.

Обрати пажњу на истакнуте парове именица. По чему се они разликују?

- Већина именица у српском језику има једнину и множину.

једнина	множина	једнина	множина
цвет	цветови	боја	боје
мајстор	мајстори	птица	птице
дечак	дечаџи	постоље	постоља
грудва	грудве	лице	лица

	једнина	множина
мушки род	ТАЈ	ТИ
женски род	ТА	ТЕ
средњи род	ТО	ТА

Како гласи множина следећих именица?

ученик _____ човек _____
друг _____ љубав _____
дан _____ ноћ _____
ланац _____ сан _____

вук _____ време _____

зрак _____ име _____

Србин _____ зрно _____

Немају све именице у српском језику облике множине. Покушај истакнуте именице да кажеш у множини.

Мирко је родом из **Србије**.

Родио се у **Крушевцу**.

Поред града протиче **Западна Морава**.

Закључи! Зашто истакнуте именице немају облике множине?

_____ именице немају множину јер се њима означавају имена посебних бића и појмова.

Има и изузетака.

Мораве (Западна и Јужна) спајају се и стварају Велику Мораву.

Америке (Северна, Средња и Јужна) излазе на два океана.

Збирне именице немају облике множине јер облици једнине имају значење групе предмета или бића.

Обрати пажњу на атрибут који стоји уз збирне именице.

Волим да једем ПЕЧЕНО кестење.

СИТНО зрневље се расуло по поду.

На дрвету расте ОШТРО трње.

У ком роду и броју је атрибут употребљен уз збирну именицу?

Обрати пажњу!

Заједничке именице *деце* и *браће* немају облике множине, већ се у служби њихове множине употребљавају збирне именице *деца*, *браћа*.

Исправи грешке у следећим реченицама:

Песци су се угрејали од сунца. _____

Медови су слатки. _____

Ове именице не могу имати облике множине јер су то:

- а) апстрактне именице,
- б) градивне именице.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Већина градивних именица нема облике множине.

једнина	множина
песак	/
шљунак	/
гвожђе	/
злато	/
угаљ	/

Ипак, има изузетака. Обрати пажњу на следеће примере.

Србија је веома богата **водама**.

Та **уља** су веома тражена на тржишту.

Заокружи слово испред тачног одговора. Именице *вода* и *уље* употребљене су у:

- а) једнини,
- б) можини.

Мада се ове градивне именице у наведеним реченицама јављају у облику множине, оне не значе мноштво те материје, већ њене различите врсте. Воде Србије су њене реке, баре, језера, канали; на тржишту се траже разне врсте уља: сунцокретово, маслиново, орахово, сојино...

У српском језику постоје и именице које имају само множину.

Обрати пажњу на истакнуте примере.

Врата су била закључана. **Груди** су га болеле од напрезања.
Ове **мердевине** су лагане. Купили смо нове **санке**.
Она је рођена у **Сремским Карловцима**.

Међу именицама које немају једнину су:

а) неке властите именице: *Сремски Карловци, Лединци, Голубинци...*

б) поједини делови тела: *леђа, њруди, усња, недра...*

в) поједини предмети састављени од два једнака дела: *санке, врања, кола, наочаре, њанњалоне, мердевине...*

Вежбајмо...

1. Одреди род и број именица датих у табели.

именица	род	број
камен		
камење		
месо		
фармерице		
кола		
Вреоци		
маказе		
деца		
гроздови		
мачићи		
посао		
речи		
уста		

2. Допуни реченице одговарајућим обликом именице дате у загради.

Нашли су се пред нашим _____ . (врата)

Кључеви су ми остали у другим _____ . (панталоне)

Купила сам пар нових _____ . (маказе)

Скоро се вратила из _____ . (Сремски Карловци)

Изгубио је пар сунчаних _____ . (наочаре)

Скинули смо тежак терет са _____ . (леђа)

_____ су покупили суво лишће. (грабуље)

3. Састави реченице у којима ћеш употребити следеће групе речи:

наш деда; њејова унучад; моја браћа; њена деца, она јосјода

4. Поновимо шта смо научили о именицама. Заокружи тачан одговор или допуни реченице.

Именице су речи којима се:

- а) именују бића, предмети, појаве
- б) исказује особина или припадање
- в) исказује радња

Већина именица у српском језику има једнину и _____ .

_____, _____ и _____ именице имају само једнину. Именице *деца* и *браћа* немају _____ .

Свака именица у српском језику има један од _____ рода.

Род може бити природни и _____.

_____ род имају именице којима се именују жива бића. _____ род имају именице којима се именују предмети,

_____.

○ ЗНАЧЕЊЕ ИМЕНИЦА

Пажљиво прочитај следећи текст.

Кључне речи: значење именица, апстрактне именице

КАКО СУ СВЕ ПРИЧЕ МАЈИНЕ

Маја има брата који уме да чита. Кад он Маји чита неку причу, она му се диви. А помало јој је жао што и сама не чита. Брат је рекао да ће умети кад пође у школу. Али, Маји је то далеко. Мајин брат може да чита толико да на крају буде прочитана цела прича. Уме и Маја, али не уме из књиге. Уме само из главе.

Једног дана је брат читао причу о кози која је имала седам јарића. Други пут – причу о принцези која се звала Ружица, а трећи пут јој је читао *Црвенкају*. Увек неку другу.

Почела Маја једном да прича *Црвенкају*.

– Добро, причај ми, али ја се добро сећам приче о Црвенкапи. Црвенкапа је Црвенкапа! Тамо нема Маје! Тако ми је испричај! – рекао је брат Маји.

– Као да ја то не знам! Наравно – знам да ја нисам Црвенкапа. Она је пошла у посету својој баки, а успут је ушла у шуму и брала је цвеће – за Мају! Зар се не сећаш – питала је Маја.

Не, Мајин брат се ни овога пута није сећао.

– Ето, такав си ти! Никад се не сећаш! Све су приче моје! У свакој причи има једна Маја!

Симојанка Грозданов-Давидовић

Подсетимо се...

Речима: *Маја, браћ, њрича, школа, књиџа, џлава, дан, коза, јаре, Ру-
жица, њринџеза, бајка, Црвенкаџа* именују се бића, предмети и појаве.
Ова врста речи назива се:

- а) имена,
- б) именице,
- в) имениоци.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Наведене именице разврстај на оне којима се именују:

- бића: _____
- предмети: _____
- појаве: _____

Именице *браћ, њрича, девојџица, њринџеза, школа, џлава* и све дру-
ге којима се именују бића или предмети са сличним, заједничким осо-
бинама називају се _____ именице.

Именице *Маја, Руџица, Сека, Црвенкаџа* су властита или лична
имена. Имена, презимена и надимци људи су _____ име-
нице и пишу се _____ почетним словом.

Имена држава, градова, села, река, планина, улица, небеских
тела... такође су _____ и пишу се
_____ почетним словом.

Именицама *лишће, цвеће, њрсићење, јарад, џилад, џрасад* означава
се збир предмета или бића и ове именице се називају _____
именице.

Именицама *вода, џесак, дрво, џвожђе, уље, вино* именује се материја
и ове именице се називају _____ именице.

Научимо и ово...

Именицама: *сећање, радосћ, срећа, њричање, ред, измишљање* означава се нешто што се не може видети и опипати, већ само осетити или замислити. Овакве именице називају се **апстрактне именице**.

● Апстрактним именицама се означавају замишљени појмови, осећања, стања, расположења, особине, радње...

Вежбајмо...

1. Међу наведеним именицама подвуци апстрактне именице.

њрава, зима, хладноћа, смејање, дрвеће, биљка, шума, бака, њосејта, чуђење, лејотта, љујња, цвеће

2. Апстрактне именице се често изводе од глагола и њима се онда означава радња или неки процес.

причати	причање	писати	_____
певати	_____	позвати	_____
изненадити се	_____	осећати	_____

Могу се изводити и од придева и онда се њима означава особина:

леп	лепота	храбар	_____
дубок	_____	лењ	_____
поштен	_____	мудар	_____

3. Допуни сваку реченицу једном од понуђених апстрактних именица.

сећање, изненађење, љујња, заборавносћ, задовољсћиво, њричање

Мајин брат зна да прича приче. Она воли да слуша његово

_____.

Маја осећа _____ док слуша његове приче.

Мајином брату се чини да га _____ слабо служи. Не може да се сети да се у причи помињала Маја.

Мајине приче у брату изазивају _____.

И Маја се љути. Смета јој братовљева _____.

ИМЕНИЦЕ КОЈЕ ЗНАЧЕ НЕШТО УМАЊЕНО

Кључне речи: деминутиви, наставци за грађење именица са умањеним значењем

● Именице којима се означава нешто умањено (смањених димензија у односу на уобичајену величину нечега) називају се **деминутиви**. Деминутиви се граде од именица мушког, женског и средњег рода додавањем различитих творбених наставака.

ТИКВА 	мала тиква али и врста тикве 	ТИКВ ИЦА
КУЋА	мала кућа	кућ ИЦА
ГЛАВА	мала глава	глав ИЦА

Ког су рода именице од којих су грађени деминутиви творбеним наставком *-ица*?

Обрати пажњу!

У појединим речима долази до гласовне промене која се дешава испред почетног гласа *и* у творбеном наставку *-ица*.

сламка	сламКИца	слам ЧИ ца
књига	књиГИца	књи ЖИ ца
кашика	кашиКИца	каши ЧИ ца

прст	мали прст	прст ИЋ
камен	мали камен	камен ЧИЋ
кревет	мали кревет	кревет ИЋ , кревет АЦ

Ког су рода именице од којих су грађени деминутиви творбеним наставцима *-ић*, *-чић* и *-ац*?

дете	мало дете	дет ЕНЦЕ
јаре	мало јаре	јар ЕНЦЕ
дугме	мало дугме	дугм ЕНЦЕ
перо	мало перо	пер ЦЕ
огледало	мало огледало	огледал ЦЕ

Ког су рода именице од којих су грађени деминутиви творбеним наставцима *-енце* и *-це*?

Вежбајмо...

1. Повежи именицу са одговарајућим деминутивом.

колач	грудвица
торба	кровић
брдо	пиленце
сат	стубић
грудва	путић
пиле	торбица
кров	брдашце
стуб	сатић
пут	колачић

2. Напиши деминутиве изведене од следећих именица.

сто _____
прасе _____
вук _____
куче _____
столица _____
зграда _____
зец _____
паприка _____

ЗБИРНЕ ИМЕНИЦЕ

Упореди именице из прве колоне са именицама из друге колоне у табели. У чему се разликују?

Кључне речи: збирне именице, збир предмета, збир бића, број збирних именица

ЦВЕТ

ЦВЕЋЕ

ДРВО

ДРВЕЋЕ

ЛИСТ

ЛИШЋЕ

Именице: *цвети*, *дрво*, *листи* су заједничке именице. Множина ових именица гласи: *цветиови*, _____, _____. Именицама *цвете*, *дрвеће*, *лише* именује се збир односно мноштво. Мада се овим именицама означава мноштво, оне имају само облике јединине.

једнина	множина
ТО	ТА
цвете	/
дрвеће	/
лише	/

Лишће је жуто.

Лишће је опало са дрвећа.

У башти је процветало цвеће.

Цвеће је лепо.

~~Лишћа су жута.~~

~~Лишћа су опала са дрвећа.~~

~~У башти су процветала цвећа.~~

~~Цвећа су лепа.~~

Посматрај табелу и реци у којој су колони у табели збирне именице. Шта се именује овим збирним именицама?

ПРАСЕ

ПРАСАД

ПИЛЕ

ПИЛАД

ЈАГЊЕ

ЈАГЊАД

Збирним именицама именују се и млада жива бића – *ѝрасад, ѝилад, јаѝњад, ѝшелад, момчад, девојчад...*

ГРАЂЕЊЕ ЗБИРНИХ ИМЕНИЦА

Кључне речи: збирне именице, наставци за грађење збирних именица, гласовне промене

Збирне именице граде се додавањем наставка *-је* или наставка *-ад* на основу именице.

Кад се на основу дода наставак *-је*, често долази до гласовних промена:

цвет + *-је* > цвет^џе > цве^ће жбун + *-је* > жбун^њје > _____

Код неких именица се врше и две гласовне промене:

лист + *-је* > лист^џје > лис^ће > _____

Вежбајмо...

1. Попуни табелу.

Заједничка именица у једнини	Заједничка именица у множини	Збирна именица
камен	каменови	
	трнови	
		пруће
стена		
		снопље
грм		
	гроздови	

2. Допуни реченице обликом прошлог времена предиката у загради.

Жбуње _____ . густо. (бити)

Дрвеће _____ . (олистати)

Пролећно цвеће _____ . (увенути)

Камење _____ . клизаво. (бити)

Корење ове биљке _____ јако _____ . (раширити се)

3. Допуни именицу атрибутом.

Прелазе преко _____ стења.

Папагај има _____ перје.

Волим да једем _____ воће.

Ветар савија _____ грање и носи _____ лишће.

Морамо опрати _____ посуђе.

4. Научи и следеће збирне именице.

пруће

класје

грмље

стење

перје

трње

кестење

снопље

корење

Састави по једну реченицу са збирним именицама које си научио. Реченице напиши у своју свеску.

Збирне именице којим се именују млада жива бића граде се додавањем наставка _____ на основу.

Од следећих заједничких именица изведи збирне именице додавањем наставка *-ад*.

теле _____

јагње _____

јаре _____

девојче _____

ћуре _____

унуче _____

магаре _____

момче _____

5. Састави по азбучном реду списак збирних именица које ти знаш. Задатак реши у свесци.

ГРАДИВНЕ ИМЕНИЦЕ

Посматрај илустрације. На њима су приказане различите врсте материје.

со

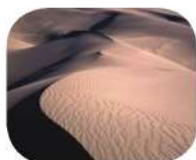
уље

млеко

вино

песак

шљунак

нафта

злато

Кључне речи:
материја,
количина,
градивне именице

Именице *јесак, со, шљунак, уље, вино, млеко, вода, злајџо, сребро, нафџа...* јесу **градивне именице**.

Упореди:

<i>зрно соли</i>	<i>кашика соли</i>	<i>шака соли</i>	<i>џак соли</i>
<i>кај воде</i>	<i>чаша воде</i>	<i>лиџар воде</i>	<i>буре воде</i>
<i>зрно злајџа</i>	<i>јрам злајџа</i>	<i>килојрам злајџа</i>	<i>џона злајџа</i>

Уз именице *со, вода* и *злајџо* наведене су различите количине, од најмање до највеће. Ипак, вода је вода без обзира на количину – кап или буре. Истим обликом именице означава се и њена најмања и највећа количина.

*У ово јело џреба догајџи со.
Дај ми да џијем воде.*

Знамо ли колико соли треба додати у јело? Можда неколико зрна, можда кашику!

Колико ћеш воде попити? Можда чашу, можда две, а можда и више!

Градивном именицом именује се
и најмања и највећа количина неке материје.

Вежбајмо...

1. Међу следећим именицама подвучи градивне именице: *ваздух, масџ, сок, ексер, џечносџ, жиџо, брашно, шећер, класје, колач.*
2. Разврстај следеће именице на збирне и градивне. Збирне именице подвучи црвеном, а градивне плавом бојом: *кесџење, лед, снеј, корење, џоврће, масџило, месо, дујмад, јрсџење, мед.*

3. У ребусима су скривени називи градивних именица. Пронађи их.

4. Напиши рецепт за прављење лење пите, палачинки, кифлица са сиром или неке сличне посластице. Погледај у кувару који су ти састојци неопходни и наведи их.

Лења пита: _____

Палачинке: _____

Кифлице са сиром: _____

НАУЧИЛИ СМО...

1. Одреди род следећих именица. У табелу упиши заменицу која ће ти помоћи да одредиш њихов род.

зaменица	именица	род
	дете, сунце, теле, дугме	
	снег, пас, јунак, дечак	
	птица, Маја, столица	

За наведене именице напиши облике множине у случајевима где они постоје.

2. Напиши речи које недостају.

Именице *џајџа*, *деда*, *чика*, *судија* јесу _____ рода. Оне се завршавају на - ____, наставком који се најчешће јавља у именицама _____ рода: *џејџа*, *мајка*, *рука*, _____, _____, _____.

3. Заокружи слово испред тачног одговора.

- а) Именице у српском језику имају само граматички род.
- б) Именице у српском језику имају само природни род.
- в) Именице у српском језику имају и граматички и природни род.

4. Реченицу допуни речима које недостају.

Именице којима се именују бића и животиње мушког пола имају _____ род, а именице којима се именују бића и животиње _____ пола имају природни женски род.

5. У празна места у табели упиши род следећих именица.

брат		рат	
радост		лудост	
кревет		сат	
младост		памет	

 6. Наведи врсте именица према значењу и напиши примере за сваку наведену врсту.

7. Заокружи слово испред тачног одговора.

Замишљени појмови, осећања, стања, расположења, особине исказују се:

- а)** заједничким именицама, **г)** апстрактним именицама,
б) властитим именицама, **д)** збирним именицама.
в) градивним именицама,

8. Напиши примере који недостају.

а) Апстрактним именицама означавамо неки процес (_____), стање (_____), особину (_____).

б) Властитим именицама означавамо имена људи (_____ , _____), географске појмове (_____ , _____ , _____).

в) Заједничким именицама означавамо називе предмета (_____, _____, _____), бића (_____, _____, _____), појава (_____, _____, _____).

9. Напиши како се зову именице са следећим особинама:

Иако се овим именицама означава мноштво, оне имају само облике једнине. _____

Именице којима се именује и најмања и највећа количина неке материје називају се _____. Оне обично имају само облик _____. Када се ове именице јављају у множини? Наведи примере. _____

10. Подвуци све именице у тексту, а затим их разврстај према значењу.

ПАС И ЊЕГОВА СЕНКА

Носио пас парче меса. Пролазећи поред реке спазио је у води своју сенку. Помислио је да је у води неки други пас. Учинило му се да је у устима оног другог пса веће парче меса, па је скочио да му га отме. Тако је испустио свој комад меса, те му га вода однесе. После тога пас се чудило како у исти мах несташе оба комада меса.

Досићеј Обрадовић

11. Попуни следећу табелу.

Именице према значењу				
властите		градивне		апстрактне
Марко	кишобран дрво		деца цвеће лишће	

ПАДЕЖИ

Обрати пажњу на именице истакнуте у пословицама.

Глава је старија од капе.
Чизма **главу** чува, шубара је квари.
Тешко ногама под лудом **главом**.
Ко нема у **глави**, има у ногама.

Кључне речи: облици именских речи – падежи, промена именских речи, наставци за облик

Именица *їлава* појављује се у неколико различитих облика. Наведи их. _____

● Ови различити облици у којима се јавља наведена именица називају се **падежи**.

У трећој пословици *Тешко ноїама їод лудом їлавом*, уз именицу се налази и придев *лудом*. Он стоји у истом падежу као и именица. Обрати пажњу на истакнуте наставке: *лудом їлавом*

Именица и придев имају _____ наставак. Именске речи – именице, заменице, придеви и бројеви – мењају се по падежима:

луда їлава *њеїова їлава* *једна їлава*
лудом їлавом *њеїовом їлавом* *једном їлавом*

Именске речи у српском језику имају по седам падежа у једнини и у множини. Ови падежи имају своје називе. Наводимо називе падежа, њихове скраћенице и питања помоћу којих се одређује падеж.

падеж		питање
1. номинатив	(Н)	КО? ШТА?
2. генитив	(Г)	КОГА? ЧЕГА?
3. датив	(Д)	КОМЕ? ЧЕМУ?
4. акузатив	(А)	КОГА? ШТА?
5. вокатив	(В)	ХЕЈ!
6. инструментал	(И)	С(А) КИМ? ЧИМЕ?
7. локатив	(Л)	О КОМЕ? О ЧЕМУ?

Измењаћемо по падежима именице *глава*, *свет*, *село* и *реч*.

ј	Н	глава	свет	село	реч
	Г	главе	света	села	речи
е	Д	глави	свету	селу	речи
	А	главу	свет	село	реч
и	В	главо	свете	село	речи
	И	главом	светом	селом	речи, речју
н	Л	глави	свету	селу	речи
	А	главу	свет	село	реч
на	В	главо	свете	село	речи
	И	главом	светом	селом	речи, речју
ма	Л	глави	свету	селу	речи
	А	главу	свет	село	реч
м	Н	главе	светови	села	речи
	Г	главѐ	световѐ	селѐ	речи
н	Д	главама	световима	селима	речима
	А	главу	свет	село	реч
о	В	главо	свете	село	речи
	И	главом	светом	селом	речи, речју
ж	Л	глави	свету	селу	речи
	А	главу	свет	село	реч
и	В	главо	свете	село	речи
	И	главом	светом	селом	речи, речју
на	Л	глави	свету	селу	речи
	А	главу	свет	село	реч

Приликом промене већи део речи се не мења. Тај непроменљиви део речи назива се **основа**. Мењају се само завршни делови речи и они се називају **наставци за облик** (истакнути су наранџастом бојом).

Вежбајмо...

1. Подсети се одломка из Нушићевих *Хајдука*. Допуни реченице речју *еџидемија* у одговарајућем падежу.

– А знате ли ви шта је то **епидемија** – рећи ће Врабац.

– Бре – узвикну Глуваћ – толико вас па не знате шта је то

_____.

(номинатив једнине)

Кад сам дошао кући и казао да због _____ немамо
школе, а отац суну на мене: (генитив једнине)

– Лажеш, лажеш ти, него не знаш лекцију па си побегао из школе.

Измислио си _____ јер ти се не иде у школу.
(акузатив једнине)

Дечаци су на храстовом стаблу разговарали о _____.
(локатив једнине)

– Што не кажете тако да вас човек разуме, него ми разбијамо главу
са _____.
(инструментал једнине)

2. Подвуци све именице у тексту, а затим их испиши у облику које одговара на питање *ко/шта*. Именице које се понављају немој исписивати поново.

„Иначе смо азбуку доста лако савладали захваљујући методи којом нас је њој учитељ привукао. Он би почео овако:

– Милане, јеси ли видео који пут жабу?

– Јесам, господине!

– Јеси ли је упамтио?

– Јесам!

– Је л' има овако: горе главу, доле реп, а са стране четири ноге?

– Јесте.

– Ето овако – и напише кредом на табли слово Ж, које нам је у том часу одиста свима изгледало као жаба са главом, репом и четири ноге. И одиста, ми смо на тај начин слово Ж добро упамтили.”

КО/ШТА? _____

НОМИНАТИВ

Кључне речи: именоване, номинатив једине и множине, наставци за облике номинатива, гласовне промене у номинативу множине, субјекат, именски део предиката

Номинатив је падеж којим се именује неко биће, предмет или појава. Овај падеж одговара на питања *ко/шта*.

Подсети се! Неке именице мушког рода у номинативу множине добијају проширење на *-ов-* или *-ев-*: град/градови, цвет/цветови, крај/крајеви, зец/зечеви...

Начини номинатив множине од следећих именица:

цар	_____	миш	_____
снег	_____	брег	_____
зид	_____	врх	_____
вук	_____	отац	_____
сат	_____	сан	_____

Поједине именице у Н множине губе из основе глас **а**, док код неких именица **о** на крају основе прелази у **л**:

ловац/ловци, врабац/врапци, новац/новци, лакат/лактови, орао/орлови, посао/послови, угао/углови.

Допуни реченице обликом Н множине.

_____ су скупљали мрвице. (врабац)
_____ су посетили наш град. (странац)
Чекају нас важни _____. (посао)
_____ нису били тешки. (задатак)
_____ су све задатке тачно решили. (дечак)

Неке именице имају двојакe облике номинатива множине:
звук – звукови/звучи; вук – вукови/вучи; грех – грехови/греси...

знак _____
брк _____
крaк _____

Именице м. рода које се завршавају на *-ин* наставак за множину добијају на окрњену основу:

Србин → Срб- + и > Срби
Београђанин _____
Холанђанин _____
чобанин _____
грађанин _____

Неке именице средњег рода у Н множине на крају основе добијају глас *н*: име/имена; семе/семена, теме/темена, време/времена, раме/рамена.

Номинатив у реченици може да врши следеће функције:

СУБЈЕКАТ

Марко учи математику.
Ученик ће добити добру оцену.
Моја књига је нова.

ИМЕНСКИ ДЕО ПРЕДИКАТА

Ово је **Марко**.
Он ће бити **ученик**.
То је **моја књига**.

Вежбајмо...

1. Подвучи номинативе у функцији субјекта црвеном, а номинативе у функцији именског дела предиката плавом бојом.

»Другарство није птица,

– птица одлети.

Другарство није бели зец,

– зец је плашљив.

Другарство није пахуљица,

– пахуљица је лепа, али се истопи.

Другарство није злато,

– злато се купује.

Другарство није шапутање,

– шапутање се претвара у јединицу.

2. Доврши започете реченице номинативима у служби именског дела предиката. Посматрај урађени пример.

Марко игра фудбал. —————> Он је фудбалер.

Мој брат ће ићи у школу. Он ће бити _____.

Милица лепо пева. Она ће бити _____.

Деда је возио аутобус. Он је био _____.

Бака је учила децу. Она је била _____.

Ана ради у продавници. Она је _____.

Ови дечаци играју кошарку. Они су _____.

3. Допуни реченице облицима номинатива.

_____ је _____.

_____ је била _____.

_____ смо биле _____.

_____ ће бити _____.

_____ ћеш бити _____.

_____ су били _____.

_____ нисам био _____.

_____ нећемо бити _____.

° АКУЗАТИВ

Кључне речи: акузатив, жива бића, предмети, појаве, појмови, наставци за облике акузатива, објекат

КОГА?

Чекам **друга** да идемо у **библиотеку**.

ШТА?

Узећемо **неку занимљиву књигу**.

Истакнути облици речи су у акузативу.

Акузатив одговара на питања _____ / _____.

Заокружи слова испред тачних одговора. Акузативом се у наведеним примерима исказује:

- а) објекат,
- б) субјекат,
- в) циљ кретања,
- г) намена,
- д) средство којим се врши радња.

Именице мушког и средњег рода којима се означавају **жива бића** имају исте облике генитива и акузатива.

Именице мушког и средњег рода којима се именује нешто **неживо** имају исте облике номинатива и акузатива.

живо	неживо
Н друг	Н сто- о
Г друга а	Г стола
Д другу	Д столу
А друга а	А сто- о

Како да разликујемо номинатив од акузатива за именице које означавају нешто неживо и генитив од акузатива код именица којима се означавају жива бића? Могу нам помоћи именице женског рода. Оне имају другачије наставке у Н, Г и А.

живо	неживо
Н сестра	Н књига
Г сестре	Г књиге
Д сестри	Д књизи
А сестру	А књигу

Вежбајмо...

1. Подвуци речи које одговарају на питања *која/шља*.

„Разуме се, чим сам тако савесно испунио своју ђачку дужност и бацио књиге увис, те се раскупусале, оставио сам сестру да збира и саставља листове, а ја сам похитао право тамо, на храстово стабло.”

Подвучене речи су у _____.

2. Наведени одломак из романа *Хајдуци* допуни понуђеним именицама у акузативу у складу са садржајем одломка: *кориио, лава, слајко, йрозор, слама, масйило, байине, несйашлук*.

Иначе сам био врло мирно и послушно дете, те не могу да разумем зашто сам тако често извлачио _____. Није да сам чинио неке _____, него све због неких ситница: или разбијем _____, или разбијем сестри _____, или упалим _____ на тавану, или се претурим и паднем у _____ са потопљеним рубљем, или сипам _____ у _____ од ружа које је мајка изнела да се хлади кад га је скинула с ватре.

3. Именице *дечак, друџарица, одмор, школа, дворишће* употреби у реченици у номинативу у функцији субјекта и у акузативу, у функцији објекта. Посматрај урађени пример.

номинатив једнине

Дечак је био болестан.

акузатив једнине

Лекар је прегледао дечака.

Исте реченице напиши и у облицима множине.

номинатив множине

акузатив множине

4. Састави реченице у којима ћеш дате глаголе употребити као предикате. Сваки предикат допуни објектом у акузативу.

_____ . (написати)
_____ . (прочитати)
_____ . (препричати)
_____ . (донети)
_____ . (узети)
_____ . (вратити)

5. Састави реченице у којима ћеш речи у загради употребити у функцији одредбе за место.

_____ . (на највиши врх)
_____ . (уз стрму падину брега)
_____ . (у малу посластичарницу)
_____ . (на онај сто)
_____ . (у школско двориште)
_____ . (кроз дуг тунел)
_____ . (низ тобоган)

6. Допуни реченице обликом акузатива тако да искажеш место на којем се врши радња.

Кренули смо у _____ . (библиотека)
Идемо у _____ града. (центар)
Прошли су кроз _____ . (велика гужва)
Пењем се уз _____ . (стрме степенице)
Књигу сам ставила на _____ . (горња полица)
Пут пролази кроз _____ . (густа шума)
Спустиће се низ _____ . (онај брег)

ВОКАТИВ

Подсети се песме *Женидба Душанова*:

„Иди, **слуго**, те познај ђевојку!”
„Нијесам је, **царе**, ни виђео,
јер су ми је по мраку извели...”

„Је л' слободно, **царе господине**,
да ја познам Роксанду ђевојку?”
„Јест слободно, **моје драго д'јете...**”

„Збогом остај, **мој мили ујаче**,
мој ујаче, српски цар-Стјепане!”

„Та ти ли си, **мој мили нећаче!**”

Истакнуте речи употребљене су у вокативу.

Вокатив је падеж који служи за обраћање и дозивање.

Пажљиво погледај истакнуте облике вокатива. У неким именицама мушког рода долази до гласовних промена у вокативу.

Н	дечак	кнез	Марко	деда	сестра	мајка	девојчица
В	дечаче	кнеже	Марко	деда	сестро	мајко	девојнице

Вежбајмо...

1. Вежбајмо облике вокатива у којима се врше гласовне промене.

К	+е	Ч	Вук > Вуче;	војник > војниче;	нећак > нећаче
Г		Ж	друг > друже;	бог > боже,	кнез > кнеже
Х		Ш	дух > душе		
Ц		Ч	старац > старче,	борац > борче;	отац > оче

2. Подвуди правилне облике вокатива.

Милица/Милице	младиће/младићу
Јана/Јано	Србине/Србину
Ана/Ано	учитеље/учитељу
девојка/девојко	Милоше/Милошу
сестрица/сестрице	старче/старцу
баба/бабо	ловче/ловцу

3. Начини вокативе једнине од следећих именица:

трговац	_____	кнез	_____
писац	_____	радник	_____
наставник	_____	дечак	_____
Предраг	_____	монах	_____

● **Обрати пажњу!** Именице у вокативу обавезно се одвајају зарезом (зарезима) од осталих речи у реченици.

Милице, прочитај свој рад.
Прочитај, **Милице**, свој рад.
Прочитај свој рад, **Милице**.

4. Именице *Александар*, *јријайшељ*, *браји*, *јуијник*, *Мира*, *шејка* употреби у реченицама у вокативу. Пази на зарезе.

ГЕНИТИВ

Облици генитива одговарају на питања

_____ / _____.

Генитивом се исказује припадање
или порекло.

Кључне речи: генитив
једнине и множине,
наставци за облике
генитива, гласовне
промене у генитиву,
припадање, порекло,
део нечега

Испунила сам листове **свеске**.

То је оловка **моје сестре**.

Обликом *свеске* казује се чији су листови. Чије листове сам испунила? Испунила сам листове *свеске*.

Групом речи *моје сестре* казује се коме оловка припада. Чија је оловка? То је оловка *моје сестре*, односно *сестрина* оловка.

Генитивом се може означити и део нечега.

једнина		множина	
Н	Г	Н	Г
дечак	дечака а	дечаџи	дечака а
стараџ	старџа а	старџи	стараџа а
град	града а	градови	градова а
месец	месеџа а	месеџи	месеџи и
прст	прста а	прсти	прсти ју
село	села а	села	села а
деда	деде е	деде	деда а
сестра	сестре е	сестре	сестара а
рука	руке е	руке	руку у
јесен	јесени и	јесени	јесени и

Вежбајмо...

1. Вежбајмо облике генитива једине и генитива множине. У следећем тексту истакнути су облици генитива. Ти их разврстај на Г јд. и Г мн.

„Сећам се, на пример, **мојих мука** да научим пети падеж од **именице**: пас. Отац ми није умео казати ништа, пошто граматика нема никакве **везе** са трговином, већ изгледа да ту важи правило: што мање **граматике**, то више **зараде**.

– Па колико **падежа** ви учите?
– Седам.
– Седам? – зграну се прота. – Е, то је много, то је баш много... Узмите само једна Немачка, па нема више него четири **падежа**...”

Г јд. _____

Г мн. _____

2. Начини облике Г јд. и Г мн. од датих именица.

Н јд.	Г јд.	Г мн.
момак	_____	_____
град	_____	_____
конац	_____	_____
цвет	_____	_____
друг	_____	_____
прст	_____	_____

Мала помоћ. Неке именице м. рода губе из основе глас **а** у већини падежа: стар**а**ц (Н), стар**а**ца (Г јд.), стар**а**цу (Д јд.)... стар**а**ци (Н мн.), стар**а**ца (Г мн.)...

Пази на именице м. рода које у Г мн. могу имати наставак **-и**: ме**сеци**, са**ти**, секун**ди**, као и на именице *йрси̑, нокай̑, іоси̑* које имају наставак **-ију**: прсти**ју**, нокти**ју**, гости**ју**.

3. Пази и на изговор именица у генитиву! У генитиву множине редовно се јављају дужине (ā) иза наглашеног слога. Вежбај изговор с наставником/наставницом.

стабло стабла стабāлā конац конца конāцā

Код неких именица Г јд. и Г мн. су исти, али се разликује њихов изговор. Вежбај с наставником/наставницом изговор ових речи.

Г јд.

Упознали смо једног дечака.
Они су из истог села.
Не сећам се њеног имена.

Г мн.

Дошло је неколико дечакā.
Они су из различитих селā.
Не сећам се њихових именā.

4. Већина именица ж. рода у Г јд. имају наставак -е: девојке, жене, књиге... Неке именице имају наставак -у: руку, ногу. У Г мн. неких именице умеће се вокал а: девојака, бресака, оловака...

Н јд.

оловка
свеска
сестра
брига
крушка
тетка
реч

Г јд.

оловке

Г мн.

оловака

5. Истакнуте присвојне придеве замени облицима генитива којима се исказује припадање. Угледај се на урађени пример. Реченице напиши у своју свеску.

Ово је **наставникова** књига. —> Ово је књига нашег наставника.

Узео сам **братовљеву** мајицу.

Из ормара сам извадила **мамин** капут.

Не могу да нађем **татине** папуче.

Улицом је прошла **суседова** ћерка.

На углу се налази **докторова** кућа.

6. Уз дате речи наведи именице у генитиву.

Појели су парче _____ и попили чашу _____.

Мама је купила килограм _____.

У кући немамо ни зрно _____, све смо потрошили.

Одсеци ми кришку _____.

Купићу мало _____ и доста _____.

Навешћемо још неке реченице у којима су употребљени облици генитива, а ти их повежи са одговарајућим значењем.

Видећемо се **идуће среде**.

Пре **наставе** имамо тренинг.

Сваке вечери идемо у шетњу.

Испред **Ане** је Ивана.

Милица седи поред **мене**.

Књига је испод **клупе**.

Узми свеску са **полице**.

МЕСТО

ВРЕМЕ

7. Састави реченице у којима ћеш речи у загради употребити у функцији одредбе за место или одредбе за време.

_____ . (прошлог лета)

_____ . (код баке)

_____ . (иза куће)

_____ . (сваке године)

_____ . (из џепа)

_____ . (са стола)

_____ . (ове зиме)

_____ . (пре спавања)

ДАТИВ

Кључне речи: облици датива једине и множине, наставци за облике датива, гласовне промене у дативу, намена, правац кретања

Датив одговара на питања **КОМЕ / ЧЕМУ**.
Њиме се исказује коме је нешто намењено.

Послали смо честитку **баки**. Честитали смо **јој** рођендан. Она је **нама** одговорила писмом.

На које питање одговарају истакнуте речи? _____

Обрати пажњу на истакнуте наставке у дативу.

јд. м. род ж. род с. род

Н	дечак	сестра	мајка	нога	поље
Д	дечаку	сестри	мајци	нози	пољу

мн. м. род ж. род с. род

Н	дечаци	сестре	мајке	ноге	поља
Д	дечац има	сестра ма	мајка ма	нога ма	пољ има

Дативом се може исказати и правац кретања.

Група ученика се приближава **школи**.

Иду *ћрема* **улазу**.

Упутили су се *ка* **својој** учионици.

Код именица ж. рода које се завршавају сугласницима *к, њ, х* у дативу (и локативу) долази до гласовних промена:

К	} + и	Ц	ру ка > ру ци ;	девој ка > девој ци
Г		З	но га > но зи ;	књиг а > књиг и
Х		С	сна ха > сна си	

Пази на изузетке! Ова промена се не врши код личних имена, назива занимања и именица којима се означавају становнице неких места, држава или континената. Она се не врши ни код именица које у основи имају гласовне групе: *џк, шк, цк, ћк, чк* (тетки, крушки, коцки, праћи, мачки). Не врши се ни код именица *сека* и *бака* (секи, баки) јер се речима *сеци* и *баци* означавају _____.

Иванка	Иванки
Милка	Милки
докторка	докторки
Швеђанка	Швеђанки
мачка	мачки
воћка	воћи
коцка	коцки

Вежбајмо...

1. Вежбај ове облике датива.

Додај лопту оној _____ . (девојка)

Својој _____ сам помогла да реши задатак. (сека)

_____ смо честитали Нову годину. (тетка)

Писац је својој _____ додао још једно поглавље. (књига)

_____ смо вратили позајмљени новац. (Бранка)

Предао је свој рад _____ . (професорка)

Помогла сам _____ кад је спремала ручак. (мајка)

У функцији датива којим се исказује намена често се употребљавају облици личних заменица.

Подсети се!

Н	ја	ти	он, оно	она	ми	ви	они, оне она
Д	мени, ми	теби, ти	њему, му	њој, јој	нама, нам	вама, вам	њима, им

2. Допуни реченице дужим или краћим заменицама у дативу којим се исказује намена.

Они су _____ много помогли.

Предао _____ је цвеће.

_____ смо однели поклон.

Пружила _____ је руку на расанку.

Вратили су _____ њену свеску.

_____ је нешто рекао.

Испричали су _____ шта су чули.

3. Допуни реченице облицима датива тако да искажеш правац кретања.

Упутили су се према _____. (река)

Сутра ћемо ићи _____. (лекар)

Пошли су према _____. (пруга)

Приближавају се _____. (раскрсница)

Сви су се окренули према _____. (Олга)

4. Састави реченице у којима ћеш употребити дативе множине следећих именица: *другови, рођаци, улице, клује, йролазници.*

5. У следећем одломку подвуци облике датива.

Онда Туркиња отрчи тамо ће јој се муж био скинуо од врућине, те узме кесу с новцима, и што гођ буде новаца у њој, да Ери да понесе Муји. Еро докопа новце, метне у њедра, па бјежи уз поток.

Воденичар се стане крстити и снебивати:

– Бог с тобом, господару! Ја нити сам виђео твоје жене, ни Мује, ни новаца.

И тако им прође читаво пò сата, док се освијесте и виде шта је. Онда Турчин потрчи наврат-нанос к воденици, али хоћеш! Еро узјахао коња, па отишао без трага, а Турчин савије шипке, па пјешице к жени. Кад га жена опази без коња, а она повиче:

– Камо, човјече, шта уради?

– Ти си му послала новаца да купи каве и дувана, а ја сам му послао и коња, да не иде пјешице.

Из народне приповетке
Еро с оноја свијетја

ИНСТРУМЕНТАЛ

Кључне речи: облици инструментала једине и множине, наставци за облике инструментала, друштво, средство

СТИЖУ НАМ ГОСТИ

Стигли су нам рођаци из Србије. Допутовали су **авионом**. Тата је **нашим новим аутом** отишао по њих на аеродром. Ми смо их лепо дочекали. Моја сестра је на великом папиру **дрвеним бојицама** написала „Добродошли!” Ја сам **маказама** исекла слова. Собу смо украсили **пролећним цвећем**. Мама је **са сестром** спремила колаче. Дошла је и мамина пријатељица. Она ради **с мамом**. Тата је **с гостима** стигао предвече. Јако смо се обрадовали што се поново видимо. Госте смо најпре почастили кафом и **свежим колачима**. Они су нас обрадовали **лепим поклонима**.

Истакнуте речи у тексту употребљене су у облику инструментала.

ЧИМЕ су допутовали гости? **ЧИМЕ** је тата отишао на аеродром?
ЧИМЕ су украсили собу? **ЧИМЕ** су домаћини послужили госте?

Обрати пажњу на истакнуте наставке у инструменталу.

ЧИМЕ?			
	мушки род	средњи род	женски род
једнина	авио ом	велик им словом	каф ом
	нов им аутом	пролећн им цвећем	црвен ом оловк ом
множина	леп им поклон има	велик им слов има	оштр им маказ ама

Истакнутим облицима инструментала исказује се средство којим се врши радња. Пази, већина именица мушког и средњег рода у инструменталу има наставак **-ом**, али именице које се завршавају су-гласницима *ј, љ, њ, ш, ж, ћ, ђ, џ* добијају у овом падежу наставак **-ем**.

Н	авион	нож	сок	цвеће	кафа	оловка
И	авио ом	нож ем	соко ом	цвећ ем	кафо ом	оловк ом

Подвуци правилне облике инструментала.

младићем/младићом

пољом/пољем

ножем/ножом

јајем/јајетом

носем/носом

грањом/грањем

крајем/крајом

болестом/болешћу

јесени/јесеном

ноћу/ноћи/ноћом

Вежбајмо...

1. Допуни реченице према сликама.

Хлеб сечемо оштрим _____.

Супу сипамо великом _____.

Сладолед једемо малом _____.

Храну мешамо пластичном _____.

Шлаг мутимо електричним _____.

2. Одабери из сваке колоне по једну реч и састави реченице.

- a) Марија се брише малим пешкиром.
Ученик брише хладном оловком.
Спремачица пише мокром крпом.
Дете се умива сувим аутом.
Деда се игра хемијском водом.

6)	Јова	сам напунила	хлеб	фудбалском	павлаком.
	Ја	је намазао	торту	свежим	воћем.
	Деца	сте посули	сина	киселом	лоптом.
	Мајка	је покрила	прозор	млевеним	ћебетом.
	Ви	су разбила	корпу	топлим	орасима.

3. Допуни реченице речима у загради тако да искажеш средство којим се вршила радња.

Деца су се возила _____ (мали чамац).

Јелена је отпутовала _____ (брзи воз).

Деда је дошао _____ (плави аутобус).

Моја сестра је путовала _____ (путнички брод).

Бака је стигла _____ (нови бицикл).

4. Следеће реченице напиши у множини.

Она се умива миришљавим сапуном.

Оне _____.

Дете пере зубе малом четкицом.

Деца _____.

Дечак се брише чистим пешкиром.

Дечаци _____.

Она се чешља новом четком.

Оне _____.

5. Допуни реченице следећим речима: *сесѝрин, мамин, Марков, наш, дегин, бакин*. Пази на облик!

Шта све Маша воли!

Маша воли да се игра _____ луткама и _____
војницима. Она воли да се шминка _____ шминком и да се на-
мирише _____ парфемом. Воли и да путује _____
аутом. А највише воли да се заслади _____ колачима.

Испричај чиме ти волиш да се играш?

6. Породица се припрема да слави рођендан. Опиши шта ће урадити. Употреби глаголе: украсити, прекрити, напунити. Речи *свечани сѝолњак, ѝаѝирне салвеѝе, шарени украси, миришљава свећа, сѝѝни колачи, слане ѝрицкалице, воћни сокови* употреби у облику инструментала.

7. Пронађи грешке и у своју свеску напиши речи правилно.

оштром маказом – оштром оловком

киселом павлаком – киселом млеком

млевеном месом – млевеном паприком

свежим краставцима – свежим поврћима

шареним цвећима – шареним цветовима

Облицима инструментала са предлогом **с(а)** исказује се и друштво с којим субјекат врши радњу.

Мама је **са сестром** спремила колаче.

Ова жена ради **с мамом**.

Тата је **с гостима** стигао предвече.

С(А) КИМЕ?	
једнина	множина
гост ом	гост има
младић ем	младић има
рођак ом	рођац има
С(А)	С(А)
мам ом	мам ама
пријатељиц ом	пријатељиц ама
сестр ом	сестр ама

Научи и облике личних заменица у инструменталу:

једнина	множина
КО? С(А) КИМЕ?	КО? С(А) КИМЕ?
Ја са мном	Ми с(а) нама
Ти с(а) тобом	Ви с(а) вама
Он с(а) њим	Они с(а) њима
Оно с(а) њом	Оне с(а) њима
Она с(а) њом	Она с(а) њима

Вежбајмо...

1. Допуни реченице облицима инструментала речи у загради.

Мама је била са _____ (ћерка) у парку. Тамо се срела са _____ (једна жена). Милица се упознала са _____ (Милош). Милош је почео да се игра са _____ (Милица). Лепо су се играли, а онда се Милица наљутила и посвађала са _____ (друг). Родитељи су тада поразговарали са _____ (деца). На крају су се деца ипак помирила.

2. Уместо истакнутих именица употреби заменице.

Милица воли да се игра с **Весном**. Милица воли да се игра с _____.
Сања се упознала са **Душаном**. Сања се упознала са _____.
Стева је путовао са **Соњом и Сашком**. Стева је путовао с _____.
Тата је разговарао с **течом и тетком**. Тата је разговарао с _____.
Јована се помирила с **дечацима**. Јована се помирила с _____.

3. Одговори на питања. Употреби одговарајући облик личне заменице.

Да ли радиш домаћи задатак са другом?

Да, ја радим домаћи задатак с њим.

Не, ја не радим домаћи задатак с њим.

Да ли је твоја мама разговарала с наставницом?

Да ли си се некад посвађала/посвађао са другарицом?

Да ли ћеш ићи на екскурзију с друговима и другарицама?

Да ли Јована иде у школу с вама?

Да ли ви идете на кошарку с Надом?

Да ли хоћеш да се дружиш са мном?

Пази! Уз облике инструментала којима се исказује средство не користи се предлог с(а).

Путујем ~~×~~ аутобусом. Пишемо ~~×~~ оловком. Бојимо ~~×~~ бојицама.

4. Допуни реченице инструменталом именица у загради.

Ана ће ићи на излет _____ .
(другарице и другови)

Путоваће _____ . (аутобус)

Напунили су торбе _____ .
(сендвичи и сокови)

На излету ће се дружити _____ (ученици)
из других разреда.

Почастићемо их _____ . (слаткиши)

Они ће доћи _____ .
(своји наставници)

ЛОКАТИВ

Кључне речи: облици локатива јединине и множине, наставци за облике локатива, гласовне промене у локативу, место, објекат

Посматрај илустрације и повежи животиње са стаништем у којем живе. Допуни реченице.

Рибица живи у _____ . (море)

Веверица живи у _____ . (шума)

Жаба живи у _____ . (бара)

Змија живи у _____ . (пустиња)

Локатив је падеж којим се исказује место вршења радње и увек се употребљава с предлозима *у, на, о, њо*.
Локатив може бити објекат у реченици. Он одговара на питања **О КОМЕ/О ЧЕМУ** (нпр. разговарамо).

У табели су истакнути наставци именица у локативу једнине и локативу множине.

		мушки род		женски род		средњи род	
јд.	Н	океан	брег	бара	пустиња	брдо	море
	Л	у океану	на брегу	у бари	у пустињи	на брду	по мору
мн.	Н	океани	брегови	баре	пустиње	брда	мора
	Л	у океанима	на бреговима	у барама	у пустињама	на брдима	по морима

Додаћемо именицама и атрибуте. Обрати пажњу на њихове наставке.

	мушки род	женски род	средњи род
јд.	на високом брегу	у сувој пустињи	по топлом мору
мн.	на високим бреговима	у сувим пустињама	по топлим морима

Вежбајмо...

1. а) Прочитај песму Драгана Лукића и у њој подвуци све облике локатива.
 б) Локативе једнине замени локативима множине.

а) ЗАШТО

Не свлаче се птице,
 у реци рибице,
 у шуми лисице,
 на ливади цветићи,
 у кући пужићи,
 ни медведи,
 медоједи,
 ни овце у тору,
 ни шкољке у мору,
 ни жабе у бари,
 ни ноћни чувари –
 зашто да се Јоца свлачи,
 спаваћицу да облачи?

б) ЗАШТО

Не свлаче се птице,
 у _____ рибице,
 у _____ лисице,
 на _____ цветићи,
 у _____ врапчићи,
 ни медведи,
 медоједи,
 ни овце у _____,
 ни шкољке у _____,
 ни жабе у _____,
 ни ноћни чувари –
 зашто да се Јоца свлачи,
 спаваћицу да облачи?

Драган Лукић

Пази! Разликуј датив од локатива!

Д

Идемо **према** граду.

Приближавамо се **граници**.

Кренула је **ка** парку.

Дативом се исказује правац _____, а локативом
обично мировање на неком _____.

Л

Срешћемо се **у** граду.

Чекаћемо **на** граници.

Шетају се **по** парку.

У именицама женског рода се врше гласовне промене:

ре**ка**

на ре**ци**

ру**ка**

у ру**ци**

но**га**

на ноз**и**

пру**га**

по пру**зи**

2. Начини облике Д/Л наведених именица.

библиотека _____ задруга _____

воћка _____ свеска _____

књига _____ Бачка Паланка _____

тезга _____ Црвенка _____

3. Допуни реченице.

_____ на високој планини.
_____ у морским дубинама.
_____ по широким пољима.
_____ у нашем парку.
_____ по градским улицама.
_____ на речним обалама.
_____ у бистрој води.

4. Допуни реченице облицима локатива којима ћеш исказати место
вршења радње.

Птице су направиле гнездо _____ . (високо дрво)

Нема ниједног купача у _____ . (хладна река)

Вода је чиста _____ . (планински потоци)
Ветар носи суво лишће _____ . (пуне улице)
Аутомобили јуре _____ . (прашњав пут)
Летовали смо _____ . (Егејско море)
Прошлог лета смо били _____ . (Сремски Карловци)

- Локативом с предлогом о исказује се и објекат.

Разговарали смо **о разним животињама**.

Размишљали смо **о местима** на којима оне живе.

Сазнали смо нешто ново **о њима**.

5. Допуни реченице објектима у локативу.

Наставници се у школи брину о _____ .
(своји ученици)

Они размишљају о _____ .
(предстојеће путовање)

Нисмо ништа чули о _____ . (то)

Распитаћемо се о _____ . (планирани излет)

Кад се вратимо, писаћемо о _____ .
(наши доживљаји)

6. Наведеним глаголима додај по три објекта у локативу. Објекте одреди и атрибутима.

мислити о _____ ; _____ ; _____

маштати о _____ ; _____ ; _____

певати о _____ ; _____ ; _____

расправљати о _____ ; _____ ; _____

читати о _____ ; _____ ; _____

СЛАГАЊЕ ПРИДЕВСКИХ И ГЛАГОЛСКИХ РЕЧИ С ИМЕНИЦОМ

Кључне речи: слагање,
род, број, падеж, лице

Речи се повезују у групе речи или реченице према одређеним правилима. Оне се морају слагати у одређеним граматичким категоријама (лицу, роду, броју, падежу).

Врсте слагања	Категорије у којима се слажу	Примери
Слагање атрибута с именицом у именичкој групи речи	– род – број – падеж	Читао је своју омиљену књигу . Понео је своје омиљене књиге на одмор. Из својих омиљених књига бележио је цитате.
Слагање глаголског предиката са субјектом	– лице – број – род	Ана чита лектиру. Марко и Милан не читају књиге. Ана је прочитала лектиру. Они нису прочитали лектиру.
Слагање именског дела предиката са субјектом	– род – број	Никола је вредан . Ана је вредна . Они су вредни .

Прочитај следеће групе речи и прецртај оне код којих се придев и именица не слажу.

ГУМЕН ЛОПТА

ГУМЕНО ЛОПТА

ГУМЕНА ЛОПТА

ВЕЛИК ДВОРИШТЕ

ВЕЛИКО ДВОРИШТЕ

ВЕЛИКА ДВОРИШТЕ

СПОРТСКИ ТЕРЕН

СПОРТСКО ТЕРЕН

СПОРТСКА ТЕРЕН

У чему се слажу придев и именица у речима које ниси прецртао/
прецртала? Заокружи слова испред тачних одговора:

- а)** у роду, **г)** у падежу,
б) у лицу, **д)** у виду.
в) у броју,

Вежбајмо...

1. Уз сваки придев допиши именице у одговарајућем облику.

Једнина

- гумен _____, _____, _____, _____.
– гумена _____, _____, _____, _____.
– гумено _____, _____, _____, _____.

Множина

- гумени _____, _____, _____, _____.
– гумене _____, _____, _____, _____.
– гумена _____, _____, _____, _____.

Једнина

- велик _____, _____, _____, _____.
– велика _____, _____, _____, _____.
– велико _____, _____, _____, _____.

Множина

- велики _____, _____, _____, _____.
– велике _____, _____, _____, _____.
– велика _____, _____, _____, _____.

Једнина

- спортски _____, _____, _____, _____.
– спортска _____, _____, _____, _____.
– спортско _____, _____, _____, _____.

Множина

- спортски _____ , _____ , _____ .
- спортске _____ , _____ , _____ .
- спортска _____ , _____ , _____ .

2. Пажљиво прочитај следеће реченице.

Купићу тај занимљив књигу.

Читала сам и друго занимљив књиге.

То сам прочитала у једном занимљивом књизи.

Због чега су оне неправилне? Које се речи у њима не слажу? У чему се оне не слажу?

Исправи грешке уписујући одговарајући наставак.

Купићу т__ занимљив __ књигу.

Читала сам и друг__ занимљив__ књиге.

То сам прочитала у једн__ занимљив__ књизи.

3. Доврши реченице одговарајућим предикатима. Пази на лице и број.

Ивана _____ другарицу.

Јован и Димитрије _____ у школу.

Оне _____ у хору.

Дете _____ бицикл.

Ми _____ по парку.

Ви _____ госте.

Он и ја _____ у позориште.

Наставница и ви _____ на екскурзију.

4. Допиши субјекте. Пази на лице, род и број.

_____ је играла фолклор. _____ си купила хаљину.

_____ је носио наочаре. _____ се играло.

_____ су се такмичили. _____ сте се разболеле.

_____ сте победили. _____ су се шетале.

_____ смо стигли први. _____ сте пливали.

_____ си учио. _____ су певала.

5. Наведене реченице напиши у прошлом времену.

Петар учи српски језик.

Милан и ја свирамо у школском оркестру.

Јована иде на такмичење.

Ја играм одбојку.

Ти тренираш ватерполо.

Ми идемо на пут.

Пера и Аца пецају.

Маја и Сања се радују распусту.

6. Допуни реченице. Предикат искажи у прошлом времену. Посматрај урађени пример.

Милан је тренирао пливање. → Милан је био пливач.

Ана је лечила болеснике.

Ана је _____.

Иван и Милош су имали петице.

Они су _____ одлични _____.

Моја сестра је продавала књиге.

Она је _____.

Тетка је радила у библиотеци.

Тетка је _____.

Сања и Ивана су тренирале одбојку.

Оне су _____.

НАУЧИЛИ СМО...

1. Допуни реченице.

Падежима се називају _____ облици именских речи.

У српском језику има _____ падежа у _____ и у множини.

2. Именске речи у српском језику имају по седам падежа у једнини и у множини. Наводимо називе падежа, њихове скраћенице, а ти напиши питања помоћу којих се одређује падеж.

Падеж		Питање
1. номинатив	(Н)	_____
2. генитив	(Г)	_____
3. датив	(Д)	_____
4. акузатив	(А)	_____
5. вокатив	(В)	_____
6. инструментал	(И)	_____
7. локатив	(Л)	_____

3. Одреди која је тврдња тачна а која нетачна.

- а)** Све речи у српском језику мењају се по падежима. тачно нетачно
- б)** По падежима се мењају само именице. тачно нетачно
- в)** По падежима се мењају све именске речи. тачно нетачно

4. Пажљиво прочитај песму *Савесѝ* Владимира Андрића. Којој врсти именица по значењу припада именица *савесѝ*? Шта се њоме означава?

САВЕСТ

Жалим се мами
жалим се тати
ал куд год кренем
савест ме прати

Жалим се баби
жалим се деди
ал свуд у стопу
савест ме следи

Савести моја,
памет у главу
одмори ноге
лези у траву

Што ти је толко
до мене стало
на неког другог
пређи бар мало

- а) Подвуци све именске речи у овој песми.
б) Подвучене именске речи разврстај на:

– именице: _____

– придеве: _____

– заменице: _____

– бројеве: _____

- в) Именице које се јављају у песми *Савести* напиши у облику номинатива једнине и множине (ако је имају).

именице

номинатив једнине

номинатив множине

г) Постави одговарајуће питање помоћу којег ћеш препознати падеж у којем се јављају именице у наведеним стиховима.

Жалим се мами	_____	_____
жалим се тати	_____	_____
ал куд год кренем		
савест ме прати	_____	_____
Савести моја,	_____	_____
памет у главу	_____	_____
	_____	_____
одмори ноге	_____	_____
лези у траву	_____	_____

5. Именице мушког и средњег рода којима се означавају **жива бића** имају исте облике _____ и _____.

Именице мушког и средњег рода којима се именује нешто **неживо** имају исте облике _____ и _____.

Прво попуни табелу наставцима и облицима који недостају, а затим напиши реченице у којима ћеш употребити:

живо	неживо
Н човек	Н брод- о
Г човек- _____	Г _____
Д човеку	Д _____
А човек- _____	А _____- о

- а) именицу *човек* у генитиву и акузативу;
- б) именицу *брод* у номинативу и акузативу.

а) _____

б) _____

6. Попуни табелу одговарајућим облицима вокатива.

Н	друг	кнез	Милош	баба
В				
Н	мајка	војник	учитељица	бабе
В				

7. Повежи име падежа са оним што он значи или према функцији коју има у реченици:

припадање, порекло, део нечега	ЛОКАТИВ
намена, правац кретања	ВОКАТИВ
друштво, средство	НОМИНАТИВ
објекат	ГЕНИТИВ
субјекат	ДАТИВ
дозивање	ИНСТРУМЕНТАЛ
место	АКУЗАТИВ

8. Допуни реченице одговарајућим обликом именице у множини.

Послао је друговима неколико _____ . (писмо)

Пролазили смо неким непознатим _____ . (крај)

Нашим _____ (гост) смо показали најлепше _____ (део) града.

Сутра ћемо заједно ићи у обилазак _____ (парк) и _____ (споменик).

Нећемо се возити _____ (аутомобил), ићи ћемо пешице.

Сви ћемо уживати у пријатним _____ (шетња).

9. Одреди падеж подвучених именица.

– Ама, **господине директоре**, је ли истина да нема **школе**?

– Јесте – вели **директор** – морали смо је растурити **по наредби санитарске власти**.

– Па знам – пита њега **мој отац** – зашто због некакве епидемија да **деца** губе **школу**?

– Па зато, **брате**, што је то зараза, болест, која је почела да коси **децу**.

– А, тако – вели мој отац – па што не кажете тако да **вас** човек разуме, него ми разбијамо **главу са епидемијом**.

господине директоре	_____	школу	_____
школе	_____	брате	_____
директор	_____	децу	_____
по наредби	_____	вас	_____
санитарске власти	_____	главу	_____
мој отац	_____	са епидемијом	_____

10. Начини Д/Л мн. од следећих именица:

пруга	_____	библиотека	_____
Африка	_____	мајка	_____
снага	_____	оловка	_____
нога	_____	тетка	_____
Анка	_____	црнка	_____
Олга	_____	мачка	_____

11. Допуни реченице.

У српском језику придевске речи слажу се с именицом у роду,
_____ и _____.

И глаголске речи слажу се с именицом у _____ и броју, а
ако разликују род (*радио, радила, радило*), онда се слажу с именицом и
у _____.

12. Из сваке колоне изабери по једну реч, па састави реченице.

Ова	фломастер		Мирин
Они	оловка		Душанови
Те	пера	је	Сањине
Тај	бојице		сестрина
Ово	лењири	су	дечаково
Она	мастило		Јаснино

Употреба присвојне заменице *свој*

Обрати пажњу на папуче које је девојчица обула.

Чије су папуче?

Да ли је девојчица обула

своје папуче?

Не, папуче су **мамине**. Она је обула **њене** папуче.

Чије папуче треба да обује?

Нека обује **своје** папуче, **њене** су јој велике.

Присвојна заменица **свој** показује да нешто припада субјекту.
Њоме се може означити припадање сваком лицу.

- Присвојном заменицом *свој* исказује се **припадање** сваком лицу:

Ја сам обуо **своје** ципеле.

Ти си обула **своје** ципеле.

Он је обуо **своје** ципеле.

Упореди примере и покушај да одговориш на постављена питања.

Марина и Љиља имају свака **свој** сто.

Марина је на **свом** столу нашла књигу.

Чији је сто? Сто је _____.

Марина је на **њеном** столу нашла књигу.

Чији је сто? Сто је _____.

Осећаш ли разлику у значењу између заменица *свој* и *њен* у наведеним примерима? Објасни у чему је разлика.

Вежбајмо...

1. Упиши на линијама одговарајућу заменицу.

Он ми је дао _____ чоколадицу.

Милан је купио чоколадицу.

Ја сам узео _____ чоколадицу.

Наставници сте предали _____ саставе.

Ви сте написали састав.

Наставница чита _____ саставе.

Милан је позајмио _____ свеску.

Милош је купио нову свеску.

Милош му је позајмио _____ свеску.

Показала је другарицама _____ хаљину.

Милица је добила хаљину.

Другарице су се дивиле _____ хаљини.

2. Реченице у којима је заменица погрешно употребљена напиши правилно. Исправне реченице препиши.

Ми волимо нашу учитељицу.

Ја сам изгубио моју оловку.

Врати ми моју оловку.

Позајмила сам јој своју гумицу.

Спакујте ваше ствари.

Милане, дај ми твоју свеску.

Бака је свом унуку направила колаче.

3. Допуни реченице одговарајућом заменицом

У _____ школи били су гости из Србије.

Ми смо их упознали са _____ друговима.

Показали смо им и _____ град.

Они пре тога никад нису били у _____ граду.

Писаћемо _____ новим друговима.

И они ће нама дати _____ адресе.

Ми ћемо с радошћу читати _____ писма.

ПРИДЕВИ

ЗНАЧЕЊЕ ПРИДЕВА

Кључне речи: придеви, особина, припадање, описни, присвојни, градивни, месни и временски придеви

Прочитај пажљиво загонетке и сваку загонетку повежи са одговарајућом одгонетком.

Старац и бака **најстарији** су и **најмлађи** на свету;
старац је **бео** и **вредан**, а бака је **црна** и **лења**. ИСКРА, ВАРНИЦА

Малена сам, **жестока** сам,
кад ме такнеш – знаћеш ко сам. ТЕСТЕРА

Дрвено тело **гвоздени** зуби, камен прегризе. ПАУН

Гујина глава, **господско рухо**, **арапске** ноге. ДАН И НОЋ

Ко је **вредан** и **бео**?

_____ је **вредан** и **бео**.

Ко је **црн** и **лењ**?

_____ је **црна** и **лења**.

Ко је **мален** и **жесток**?

_____ је **малена** и **жестока**.

Ко има **дрвено** тело и **гвоздене** зубе?

_____ има **дрвено** тело и **гвоздене** зубе.

Ко има **гујину** главу, **господско рухо** и **арапске** ноге?

_____ има **гујину** главу, **господско рухо** и **арапске** ноге

Објашњење мање познатих речи:

гујин, гујина, гујино – змијин, змијина, змијино;
рухо, с. род – одело

Шта одређује истакнуте речи? На која питања оне одговарају?
Речи које смо истакли називају се **придеви**.

Према свом значењу, придеви могу бити:

- а) **описни** – вредан, лењ, бео, мален...
- б) **присвојни** – гујин, људски, Арапинов, господинов, Милошев...
- в) **градивни** – златни, дрвени, гвоздени...
- г) **временски** – данашњи, лањски, прошлогодишњи, прошли, будући...
- д) **месни** – леви, десни, горњи, доњи, предњи, средњи...

Особине се исказују _____ придевима.

Припадање се исказује _____ придевима.

Материјал од којег је нешто начињено исказује се _____ придевима.

Место се исказује _____, а време _____ придевима.

Вежбајмо...

1. Подвучи придеве у одломку из текста *Злајно јајње*.

Једне зимске ноћи, кад је снег био висок, ваздух леден а месечина блештава – а такве су ноћи у свакој причи о вуковима, зар не? – постало је страшно. Растку се учинило да су се и стражари, ту доле, испод куле, узнемирили. Чуо их је како ужурбано корачају, смрзнути снег је шкрипао под њиховим чизмама од лисичјег крзна.

Разврстај их на:

описне: _____, _____, _____, _____

присвојне: _____, _____

2. Замени истакнуте генитиве присвојним придевима. Посматрај урађени пример.

Дечак је стајао пред капијом **града**.
Дечак је стајао пред градском капијом.

Био је син **господара** Немање.

Немања је био господар **Раса**.

Растко се плашио завијања **вука**.

Зар се тако понаша син **жупана**?

Бранио се од подсмеха свог **брата**.

Растко је послушао савет **јагњета**.

3. Од наведених именица начини градивне придеве.

дрво	_____	гвожђе	_____
злато	_____	свила	_____
камен	_____	пластика	_____
бетон	_____	земља	_____
сребро	_____	вуна	_____

4. Допуни реченице временским и месним придевима. Изведи их од речи датих у загради.

Сад су стигли хладни _____ дани. (јесен)

_____ ваздух је свеж. (јутро)

Уживаћемо у _____ одмору. (поподне)

Радујемо се _____ празницима. (зима)

Једва чека да прође _____ дан. (данас)

Још се добро сећам _____ летовања. (прошла година)

5. Од следећих речи изведи придеве којима се исказује место.

горе _____

бок _____

напред _____

назад _____

југ _____

север _____

Са сваким изведеним придевом састави по једну реченицу.

Писање сугласника *ј* у неким придевским облицима

● Ако именица има сугласник *ј* у основи, онда се тај сугласник изговара и пише и у придевима који су од ње изведени:

историја	историјски
комшија	комшијин, комшијски
Шумадија	шумадијски
Аустрија	аустријски
Марија	Маријин

6. Изведи придев од именице у загради:

- _____ отров (змија);
- _____ једначина (хемија);
- _____ дело (херој);
- _____ кошуља (Илија);
- _____ програм (серија);
- _____ систем (линија);
- _____ фризура (Ксенија);
- _____ јела (Италија).

7. Напиши у свеску кратак састав у којем ћеш описати своју собу. Употреби неке од следећих придева: *мали, велик, висок, низак, леви, десни, сџаклен, дрвен, шарен, њласџичан, вунени, радни...* Можеш употребити и придеве које ти желиш.

ТВОРБА ПРИСВОЈНИХ ПРИДЕВА

Кључне речи: припадање, творба присвојних придева, наставци за творбу присвојних придева, род и број присвојних придева

Пажљиво прочитај текст *Чије су играчке*. Истакли смо у њему једну од речи које кажу чије је нешто, а ти пронађи и подвуци остале.

ЧИЈЕ СУ ИГРАЧКЕ

Марко, Милош и Ивана су се играли испред **Маркове** куће. Маркова сестра је изашла и викнула:

– Почиње цртани филм.

Деца су појурила у кућу, а играчке су остале на трави испред куће. Лопта је Маркова, конопац је Иванин, а гумено куче је Милошево. Ваљда ће се сетити да дођу по њих.

Напиши која играчка коме припада.

Иванин _____; Маркова _____;

Милошево _____

Речи *конопац*, *лопта*, *куче* кажу шта је то што неко дете _____, а речи *Иванин*, *Маркова* и *Милошево* кажу _____ су ти предмети. Ове речи називају се _____ придеви.

Погледај истакнуте наставке:

Милошев брат-**о** Милошева сестра**а** Милошево куче
Милошеви другов**и** Милошеве другариц**е** Милошева одела**а**

Подвуци наставке присвојних придева.

Напиши присвојни придев који нема наставак: _____

Додај присвојним придевима наставке који недостају.

Иванин__ мама Иванин__ маче Иванин__ брат
Иванин__ родитељи Иванин__ огледала Иванин__ играчке

Обрати пажњу на истакнуте наставке у речима Милоше**в** и Марко**в**.
Шта примећујеш?

Заокружи слово испред тачног одговора. Присвојним придевима
Марков, Милошев, дечаков, рођаков означава се да нешто припада:

- а)** мушкој особи, **б)** женској особи.

Присвојни придеви којима се означава да нешто припада мушкој
особи најчешће имају наставак *-ов* (Марков, браћин, рођаков, чове-
ков). Када присвојне придеве изводимо од именица које се завршавају
гласовима *ј, љ, ш, ж, ћ, ч, ђ* (Змај, краљ, Милош, јеж, младић, ковач,
Ђерђ...) додаћемо наставак _____.

Начини од именица присвојне придеве додавањем одговарајућег на-
ставка. Ако ниси сигуран/сигурна, погледај поново претходни
задатак.

сусед _____
Бојан _____
дечак _____
кошаркаш _____
учитељ _____
Урош _____
доктор _____
Андреј _____

С Марком и Милошем играла се и једна девојчица – Ивана. Шта је Иванино?

_____ је _____.

Присвојним придевима *Иванин, мамин, њејкин, сесџрин, Јеленин* исказује се да нешто припада _____ особи. Ове речи имају наставак: _____.

Већ знаш да се неке именице које означавају мушке особе завршавају на *-а* (*деда, њајна, комшија, Ајила, Пера, Синиша...*). Присвојни придеви од ових именица не изводе се ни наставком *-ов* ни наставком *-ев*, већ наставком *-ин*. Ми ћемо почети, а ти настави: *дедин, _____*

Писање присвојних придева изведених од властитих именица

Обрати пажњу на наведене присвојне придеве: *Иванин, сесџрин, Милошев, Милићев, Ајилин, дечаков, суседов, Зорићев, Марков*. Неке се пишу великим, а неке малим почетним словом.

Кад су присвојни придеви начињени од личних имена и презимена, пишу се _____ почетним словом.

● Присвојни придеви изводе се и наставцима **-ски, -шки** и **-чки**. Пази на писање почетног слова када су ови придеви изведени од властитих именица.

Србија	српски језик
Фрушка гора	фрушкогорски манастири
Нови Сад	новосадски паркови
Вршац	вршачки виногради
Праг	прашки споменици

Придеви изведени наставцима *-ски*, *-шки* и *-чки* од властитих именица пишу се _____ почетним словом.

Пази! Има и изузетака од правила! Ако су присвојни придеви део властитог вишечланог имена, пишу се великим почетним словом:

Петроварадинска тврђава
Новосадски сајам
Дунавска улица
Вршачке планине

Вежбајмо...

Начини одговарајуће присвојне придеве од именица датих у загради.
Пази на велико слово!

Позајмила сам _____ свеску. (Милош)

Милош и ја учимо _____ језик. (Србија)

И _____ сестра иде на часове с нама. (Милица)

Мирјана станује у _____ улици. (Суботица)

Волим да летујем на _____ острвима. (Грчка)

Овог лета ћемо посетити неке _____ градове. (Европа)

Често гледам _____ филмове. (Америка)

РОД И БРОЈ ПРИДЕВА

● Придеви су несамосталне речи и променљиве речи. Род и број придева зависи од именице уз коју стоји.

Кључне речи:
променљивост,
род и број придева,
слагање придева и
именице

	мушки род	женски род	средњи род
	Какав?	Каква?	Какво?
ј	плашљив	плашљива	плашљиво
е	хладан	хладна	хладно
д	опасан	опасна	опасно
н	малени	малена	малено
и	Чији?	Чија?	Чије?
н	Растков	Расткова	Растково
а	зимски	зимска	зимско
	господарев	господарева	господарево
	Какви?	Какве?	Каква?
м	плашљиви	плашљиве	плашљива
н	хладани	хладне	хладна
о	опасни	опасне	опасна
ж	малени	малене	малена
и	Чији?	Чије?	Чија?
н	Расткови	Расткове	Расткова
а	зимски	зимске	зимска
	господареви	господареве	господарева

Сваки придев има посебан облик за сваки род и број. Придев и именица уз коју он стоји слажу се у роду и броју. Род и број придева зависи од именице уз коју стоји.

	м. род	ж. род	с. род
једнина	опасан вук	опасна животиња	опасно место
множина	опасни вукови	опасне животиње	опасна места

Вежбајмо...

1. Одреди род и број истакнутих придева.

Била је **хладна зимска** ноћ. _____

Расткова браћа су се пробудила. _____

Мало златно јагње примакне своју главу дечаковој. _____

Градске капије ће се отворити да приме гласнике. _____

Вук је био је **страшан** и **зао**. _____

Режао је и кезио **огромне** зубе. _____

Огроман вук је гледао у дечака, а дечак у вука. _____

2. Допиши одговарајуће облике придева.

мушки род	женски род	средњи род
једнина		
<i>миран</i> дан	_____ ноћ	_____ море
_____ вук	_____ кула	<i>сиво</i> небо
_____ дан	<i>лепа</i> реч	_____ село
_____ град	_____ улица	_____ место
множина		
_____ дани	_____ ноћи	_____ мора
_____ вукови	_____ куле	_____ неба
_____ дани	_____ речи	_____ села
<i>чисти</i> градови	_____ улице	_____ места

3. Уз сваки придев додај одговарајућу именицу.

Расткова _____	градска _____
лисичје _____	смрзнути _____
плашљиве _____	дивља _____
бескрајно _____	округло _____
ситне _____	чудесни _____

ПРОМЕНА ПРИДЕВА

Обрати пажњу на истакнуте облике придева:

Велика камена кула видела се из даљине.
Стражари су били **на великој каменој** кули.
Посматрали су околинду **са велике камене** куле.

У све три реченице јављају се исти придеви, али се њихови облици разликују. Од чега зависи облик у којем ће се придев појавити?

Придеви су променљиве речи.
Као и именице, мењају се по падежима.

Упореди:

велика камена кула на великој каменој кули са велике камене куле

НОМИНАТИВ

ЛОКАТИВ

ГЕНИТИВ

Уочи истакнуте наставке. Они се некад поклапају с наставком именице, а некад се разликују од њега.

Придеви се слажу у падежу са именицом уз коју стоје.

Кључне речи:

облици придева – падежи, наставци за падежне облике придева, слагање придева и именице

Измењаћемо по падежима придев *велик*.

	мушки и средњи род	женски род
ј	Н велик(и) велико	велика
е	Г великог(а)	велике
д	Д великом(е)	великој
н	А велики велико	велику
и	В велики велико	велика
н	И великим	великом
а	Л великом(е)	великој
м	Н велики велика	велике
н	Г великих	великих
о	Д великим	великим
ж	А велике велика	велике
и	В велики велика	велике
н	И великим	великим
а	Л великим	великим

Вежбајмо...

1. Допуни реченице одговарајућим обликом придева *храбар*.

_____ дечак је припитомио вука.

Стражари посматрају _____ дечака.

Читали смо причу о _____ дечаку.

Желели бисмо да се сретнемо с _____ дечаком.

_____ дечаче, дођи да се упознамо.

Сви воле да се друже са _____ дечацима.

Без _____ дечака било би досадно.

Познајем неке _____ дечаке.

2. Придев у загради употреби у одговарајућем падежу.

Прешли су преко _____ поља. (широк)

Идемо _____ путељком. (узан)

Пут вијуга између _____ стабала. (дебела)

Приближавају се _____ шуми. (густа)

Чује се _____ пуцкетање гранчица. (тихо)

Полетела је и птица са _____ гране. (највиша)

По _____ гранама скакућу веверице. (танке)

Изашли смо на _____ чистину. (велика)

3. Усмено опиши фотографију. Употреби неке од понуђених придева: *бисџар, чистџ, ѓрозиран, ѓлав, водени, језерски, миран, сиџан, смеђ, џанак, зелен, дубок, блед, дуџ, нежан...* Ако желиш, можеш додати и друге придеве. Пази на род, број и облик придева.

ПОРЕЂЕЊЕ (КОМПАРАЦИЈА) ПРИДЕВА

Подвуци придеве у следећем одломку.

„У једно од најпријатнијих доба године, скоро преко ноћи, расцвјетао би се у баштици крај наше куће црни слез и љупко просинуо иза копљасте, поцрњеле ограде.”

Из *Баштице слезове боје* Бранка Ћопића

Јесен је **пријатно** годишње доба.
Лето је **пријатније** од јесени.
Пролеће је **најпријатније** доба године.

Придев *пријатан* јавља се у овим примерима у три различита облика: *пријатан*, _____ и _____. Обликом *пријатан* исказује се постојање ове особине, док се облицима *пријатнији* и *најпријатнији* саопштава да је особина изражена у вишем степену. Основни облик у којем се придев појављује назива се **позитив**. Облик придева којим се исказује да је особина заступљена у већој мери назива се први степен поређења или **компаратив**. **Суперлативом**, другим степеном поређења, исказује се да је особина присутна у највећој мери.

ПОЗИТИВ

КОМПАРАТИВ

СУПЕРЛАТИВ

пријатан

пријатнији

леп

најцрњи

Кључне речи: степен заступљености особине, поређење придева, позитив, компаратив, суперлатив, наставци за грађење компаратива, гласовне промене при грађењу компаратива, речца *нај-*

Наводимо придеве, а ти подвуци само оне који се могу поредити.

лей, нежан, блаї, жив, бос, мрїав, їо, дегин, Миличин, школски, дрвени, камени, јучерашњи, їрошлоїодишњи, доњи, леви, їеїейї, фер, свеїлойлав, маслинасїозелен

Описни придеви се _____, не могу се поредити _____, _____, _____ и _____ придеви.

Придеви као што су *мрїав, жив, їо, бос* не могу да се пореде јер

_____.

Придеви _____ се не могу поредити јер су страног порекла.

Придеви *свеїлойлав* и *маслинасїозелен* не могу да се пореде јер су

_____.

Компаратив

Компаратив се гради додавањем наставака *-ји, -ији* и *-ши* на позитив. Приликом додавања наставака *-ји* и *-ији* може доћи до гласовних промена.

-ИЈИ

слаб + -ији > _____	лош + -ији > _____
ми р ан + -ији > мирнији	важан + -ији > _____
храбар + -ији > _____	св е та о
	↓
	л + -ији > светлији
округао + -ији > _____	весео + -ији > _____

-ЈИ

црн + -ји > црнји > црњи

њ

блед + -ји > _____ > _____

ђ

жут + -ји > _____ > _____

ћ

бео + -ји > _____ > _____

љ

благ + -ји > _____ > _____

ж

тих + -ји > _____ > _____

ш

јак + -ји > _____ > _____

ч

П + ЛЈ > ПЉ глуп > _____

Б + ЛЈ > БЉ дубок > _____

В + ЛЈ > ВЉ сув > _____

-ШИ

Овај наставак у српском језику добијају само три придева: *лей*, *лак* и *мек*. Њихови компаративи гласе: _____, _____, _____.

Компаративи *виши* и *ишиши* настали су додавањем наставка *-ји* на основе _____ и _____.

Суперлатив

Суперлатив се гради додавањем речце _____ на _____: најирњи, најлеиши, најјачи, најједноставнији.

Речца **нај-** пише се _____ с придевом. Уколико придев почиње гласом *ј*, долази до удвајања гласова и пише се _____ *ј*.

Неки придеви имају неправилну компарацију:

добар бољи _____ висок _____
мали _____ зао _____ најгори

Вежбајмо...

1. У следећем одломку подвуци придеве који се могу поредити.

„Он је у мирна, сунчана јутра зрачио тако умиљато да то није могло измаћи ни дједову оку и он би удобровољено гунђао мајући се по дворишту:

– Пазидер га, сва се башта модри као чивит.

Оно, истина, да на слезову цвијету једва да је негдје и било трагова модре боје, али ако је дјед казао да је модра, онда има да буде модра и квит.”

2. Прецртај погрешне компаративе.

глупљи / глупји	плавији / плављи	скупји / скупљи
вишљи / виши	љубкији / љупкији	густији / гушћи
бешњи / беснији	жалостнији / жалоснији	горкији / горчи

3. Начини компаративе следећих придева:

блед _____	дебео _____	танак _____
лак _____	груб _____	хладан _____
тесан _____	узан _____	нежан _____
опасан _____	строг _____	љут _____

4. Допуни реченице облицима суперлатива придева.

Овај задатак ми није _____ (јасан). Желим да добијем _____ (добар) оцену. Решићу прво оне _____ (једноставан), а _____ (тежак) ћу оставити за крај.

АТРИБУТ

Кључне речи: именичка група речи, именички додаци – атрибути, придеви, заменице, бројеви, именице, слагање атрибута са именицом

Подсети се прве строфе песме *Зимско јуџиро* Војислава Илића.

„Јутро је. Оштар мраз спалио зелено лисје,
А танак и бео снег покрио поља и равни,
И сниски, тршчани кров. У даљи губе се брези
И круже видокруг тавни.”

Подвуци у песми именичке групе речи. Издвојићемо те групе речи. Оне се састоје од именице и именичких додатака. Упиши одговарајуће именичке додатке из песме.

_____ мраз;

_____ лисје;

_____ и _____ снег;

_____, _____ кров;

_____ видокруг

Именички додаток којим се казује особина, припадање, количина, просторна или временска одређеност назива се **атрибут**.

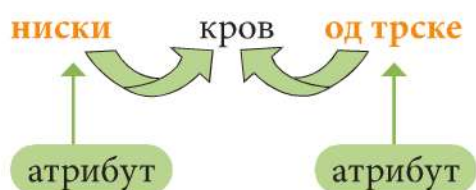
За сваки истакнути атрибут напиши одговарајуће питање.

бео снег _____ **први** петлови _____
наше село _____ **ноћна** кандила _____
лајање **паса** _____ кров **од трске** _____

Као што видиш, у служби атрибута могу се јавити различите врсте речи. Поред сваког примера упиши која врста речи се јавља у функцији атрибута.

хладно, зимско јутро _____
један, први дан _____
онај, мој пас _____
звиждање **ветра** _____
дан **без снега** _____

У именичкој групи речи често може да се појави више атрибута.

Оба истакнута атрибута одређују именицу _____.

У овом примеру именица *њејла* одређена је атрибутом _____,
али именица *њејла* атрибут је који казује коме припада _____.

Вежбајмо...

1. Подвуци придеве у функцији атрибута у последњој строфи из песме *Зимско јујиро*.

„Свуда је пустош и мир. Ноћна се кандила гасе,
А свежи, јутарњи дах пролѐће долине мирне,
И шум се разлеже благ, кад својим студеним крилом
У голе гранчице дирне... “

2. Подвуци атрибуте у следећим скуповима речи:

- погурен промрзли ловац;
- хладан дах зимског јутра;
- опало лишће кестена;
- мала кандила на прозору.

3. Допуни реченице атрибутима. У функцији атрибута употреби врсту речи која је задата у загради.

Радујем се _____ данима. (описни придев)

Тада цвета _____ цвеће. (присвојни придев)

Свуда се шири _____ мирис _____. (описни придев, именица)

Убраћу _____ цвета и ставити их у _____ вазу. (основни број, градивни придев).

_____ зумбул ћу дати _____ сестри. (показна заменица, присвојна заменица)

4. Настави да дописујеш атрибуте уз именицу *цвейі*.

пролећни

липе

цвет

без _____

у _____

из _____

са _____

5. У овом кратком тексту атрибуту и именице су се измешали. Подвуци атрибуте и именице, а затим препиши текст тако што ћеш сваку реч вратити на њено место.

Освануло је јутро своје собе. Над промуклим селом влада нови мир. Бео снег прекрио је новембарско поље. На њему се види оближње студено јато топлих врана. Људи још не устају из кревета. Чује се само петао који нашим кукурикањем најављује танак потпуни дан. Остаћу још мало у пријатној топлини нашег суседа.

НАУЧИЛИ СМО...

1. Допуни реченицу.

Присвојна заменица *свој* показује да нешто припада субјекту.
Њоме се може означити припадање _____ лицу.

2. Одреди да ли је наведена тврдња тачна или нетачна.

Придеви су променљива врста речи.	тачно	нетачно
Придеви се не мењају по падежима.	тачно	нетачно
Придеви се јављају у облику мушког, женског, средњег рода.	тачно	нетачно
Придеви имају и облике множине.	тачно	нетачно

3. Према свом значењу придеви могу бити:

- а) _____ : вредан, лењ, бео, мален...
- б) **присвојни**: _____, _____, _____, _____
- в) _____ : златни, дрвени, гвоздени...
- г) **временски**: _____, _____, _____, _____
- д) **месни**: _____, _____, _____, _____

4. Повежи значење придева са његовим називом.

особина	присвојни
припадање	градивни
материјал од којег је нешто начињено	описни
место	временски
време	месни

5. Од наведених именица изведи присвојне придеве.

- а) мама _____ Ђорђе _____
рођак _____ Павле _____
сусед _____ Паја _____
брат _____ Сања _____
Мила _____ Радоје _____
- б) Београд _____ Белгија _____
град _____ село _____
Нови Пазар _____ Шар-планина _____
школа _____ возач _____
планина _____ Ниш _____

6. Допуни реченице одговарајућим обликом придева *леј*.

_____ девојчица седи у првој клупи. Често гледам у _____ девојчицу.

Дајем књигу _____ девојчици. С _____ девојчицом бих радо седео у првој клупи. Позајмићу гумицу од _____ девојчице. Хеј, _____ девојчице, окрени се. Причао сам с другом о _____ девојчици.

7. Обележје придева да се _____ назива се _____ или _____ придева. Облици у којима се придев јавља називају се: основни облик _____ – овим обликом се само констатује _____ неке особине. Први степен поређења назива се _____, а суперлатив је _____ степен поређења. Поређење (компарацију) имају само _____ придеви. Компаратив се гради додавањем наставака _____, _____ и _____ на _____. Суперлатив градимо додавањем _____ нај- на _____.

8. У наведеном низу подвуци оно што се може исказати атрибутом.

радња, особина, припадање, стање, збивање, количина,
просторна одређеност, временска одређеност

9. Наведеној именици додај атрибуте. Искажи их:

присвојном заменицом _____

описним придевом _____

временским придевом _____

редним бројем _____

основним бројем _____

именицом у неком падежу _____

ЈУТРО

ДОПУНЕ ГЛАГОЛИМА НЕПОТПУНОГ ЗНАЧЕЊА

Прочитај пажљиво одломак из текста *Музика* Зорана Поповића.

„Некада давно на свету није било ни клавира, ни трубе, ни виолине, ни хармонике.

А човек је волео музику, баш као што воли и данас. Најео би се слатких плодова, напио изворске воде и прилегао у сенку дрвета да слуша песму славуја.

И све би било лепо да човекова музика у то доба није имала крила. Човек се намести да слуша, а догоди се нешто непредвиђено – пукне грана или се одрони камен, па се музика уплаши и одлети.

Зато је човек желео да има поузданију музику.”

Пажљиво читај питања и примере. У датим примерима истакли смо глаголе *волеји*, *йочейи*, *смеји*, *желеји*. Ови глаголи немају пуно значење и морају бити **допуњени**. Допуни одговарајућим глаголима започете реченице. Питања ће ти помоћи у томе.

Шта је човек волео да слуша?

Ко је почео да пева?

Шта није смело да омета славујеву песму?

Какву музику је човек желео да има?

Човек **је волео** да _____ музику.

Славуј **је почео** да _____ лепу песму.

Кључне речи: пунозначни глаголи, глаголи непотпуног значења, допуне глаголима непотпуног значења, презент, инфинитив

Објашњење мање познатих речи:

одронити се, одронити се – одвојити се од целине и откотрљати се с неке висине (о земљи, камењу);
йоуздан, йоуздана, йоуздано – који је сигуран, коме се може веровати

Ништа **није смело** да _____ песму славуја.

Човек **је желео** да _____ „поузданију” музику.

Допуну можеш исказати и овако:

Славуј је **ћочео певати**.

Ништа га **није смело ометати**.

Има ли разлике у значењу у следећим примерима:

Славуј је **ћочео да пева**. Славуј је **ћочео певати**.

Вежбајмо...

1. Допуни реченице на основу фотографије.

Милица зна да _____ .

Ја умем да _____ .

Он не престаје да _____ .

Ти мораш да _____ .

Ми смо почели да _____ .

Оне желе да _____ .

Он треба да _____ .

2. Из сваке колоне изабери одговарајуће речи и састави реченице.

Ми	желиш	да једе	песмицу.
Марко	је почео	да играју	змаја.
Ја	умеју	да пијеш	у биоскоп.
Они	морамо	да научимо	шах.
Ви	зна	да направи	филм.
Ана	хоћу	да идем	лимунаду.
Немања и Сара	знају	да возе	слаткише.
Саша	можете	да гледате	састав.
Ти	воли	да пише	ролере.

3. Уместо инфинитива као допуну употреби презент с везником *да*.
Посматрај урађени пример.

Ја волим путовати. —> Ја волим да путујем.

Ви можете доћи. _____

Сања зна цртати. _____

Ми морамо ручати. _____

Она воли читати. _____

Не можете још ући. _____

Морате брзо кренути. _____

4. Одговори на питања. Угледај се на урађени пример.

Шта Милица уме? —> Милица уме да плива, уме да свира,
уме да пева, уме да вози ролере, уме да плеше.

Шта ти можеш? _____

Шта знаш? _____

Шта волиш? _____

Шта не волиш? _____

ПРОСТ И СЛОЖЕН ГЛАГОЛСКИ ПРЕДИКАТ

Кључне речи: глаголски предикат, прост глаголски предикат, сложен глаголски предикат, глаголи непотпуног значења, допуне глаголима непотпуног значења – презент и инфинитив

Већ знаш да постоји глаголски и именски предикат.

Славуј **је певао** на грани.

Човек **је слушао** музику.

Грана **је пукла**.

Славуј **се уплашио**.

Славуј **је птица певачица**.

Песма **је била лепа**.

Звук **је био непријатан**.

У којој групи примера су истакнути именски, а у којој глаголски предикати?

Подсети се и ових примера из претходне лекције.

Упореди и следеће примере.

Човек **је слушао** музику.

Човек **је волео да слуша** музику.

Славуј **је певао** лепу песму.

Славуј **је почео њевати** лепу песму.

Грана **је пукла**.

Нешто **је почело њуцкетиати**.

Човек **има** „поуздану” музику. Човек **је желео да има** „поузданију” музику.

2. Подвуци предикате у следећим реченицама и разврстај их на просте и сложене глаголске предикате.

Славуј је певао на грани. Слушала га је кукавица. Хтела је да се опклади с њим.

– Ја знам лепше да певам од тебе.

Славуј је пристао да се клади.

– Ко ће нам бити судија?

– Ено онај с дугим ушима што пасе на ливади.

Почели су певати. Магарцу се више допало кукавичино кукање. Тако је славуј изгубио опкладу. Утешио га је чобанин.

– Не стиди се, мали славују. Твоја песма је утолико лепша кад се магарцу не допада.

Прости глаголски предикати: _____

Сложени глаголски предикати: _____

У тексту се јављају и два именска предиката. Наведи и њих:

_____ ; _____.

НАУЧИЛИ СМО...

1. У следећем низу подвучи глаголе који морају бити допуњени:

моћи, желећи, сјавати, хтећи, лећи, промени се, насмејати се, њочети, имати, шетати се, њосити, намеравати, наставити, лејати, њрестити, смејти.

2. Допуни започете реченице. Допуну искажи на оба начина.

Милица је хтела

Сутра почињем

Ана мора

3. У одломку из Нушићеве *Аутобиографије* подвучи предикате. Посао смо ти олакшали тако што смо усправном наранџастом линијом обележили границе између реченица. У свакој од њих постоји по један предикат.

– Иако си ти иначе, Живко, прави магарац, | али у овој прилици представљаћеш Сунце! |

Затим се окренуо осталим ђацима: |

– Пазите добро, | глава овог Живка је Сунце | и она осветљава Земљу и Месец. | Земља ће, као и досад бити Сретенова глава, | а за Месец узећемо овога малог из друге клупе. |

Тај мали из друге клупе био сам ја. |

Разврстај их на:

– глаголске предикате: _____

– именске предикате: _____

4. На линијама напиши да ли су истакнути глаголски предикати прости или сложени.

Он је хтео да дође.

Дошао је брзо.

Престани да причаш.

Нећемо моћи да гледамо филм.

Гледаћемо утакмицу.

Можеш ли ми помоћи?

Радо ћу ти помоћи.

6

РАЗРЕД

ГЛАСОВИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Глас је најмања јединица говора. Од гласова се стварају речи. Сам глас нема значење, али служи за разликовање речи. Заменом гласа у речи добија се нова реч:

кад – тад – рад – сад.

Знак којим се обележава глас у писаном језику зове се **слово**.

Кључне речи: гласови, самогласници, сугласници, подела сугласника према звучности, подела сугласника према месту изговора, правилан изговор гласова

Подсетимо се...

У српском језику постоји тридесет гласова.

Самогласника има пет: **а, е, и, о, у**, а сви остали гласови су сугласници.

● Самогласници су гласови који могу да се певају и звуче као тонови.

Приликом њиховог изговора ваздушна струја не наилази на препреке, слободно пролази кроз усну шупљину.

Подвуци самогласнике у следећим речима, а затим их гласно изговарај.

АКО ПРЕКО РОДА
СВАКО НЕКО ВОДА

Изговарај појединачне гласове од којих су наведене речи састављене. Запиши оне гласове које изговараш тако да ваздушна струја не наилази на препреке.

Подвуци гласове по којима се следеће речи разликују:

РЕКА НАС
СЕКА ПАС
ДЕКА КАС

● За разлику од самогласника, при изговору **сугласника** ваздушна струја наилази на препреке.

Одреди које су тврдње тачне, а које су нетачне.

Сугласници могу да се певају и звуче као тонови. тачно нетачно

Сугласници не могу да се певају. тачно нетачно

Неки сугласници могу да се изговарају и без препреке. тачно нетачно

При изговору сугласника ваздушна струја увек наилази на препреке. тачно нетачно

У српском језику има подједнак број самогласника и сугласника. тачно нетачно

Сугласници су: Б, В, Г, Д, Ђ, Ж, З, Ј, К, Л, Љ, М, Н, Њ, П, Р, С, Т, Ћ, Ф, Х, Ц, Ч, Џ, Ш.

Подела сугласника према звучности

Звучни: Б, Д, Г, З, Ж, Ђ, Џ

Безвучни: П, Т, К, С, Ш, Ћ, Ч, Ф, Х, Ц

Сонанти: М, В, Р, Л, Н, Љ, Њ, Ј

При изговору сонаната гласне жице трепере као и код самогласника.

Подела сугласника према месту изговора

Уснени (лабијални): П, Б, М, Ф, В

Зубни (дентални): Т, Д, С, З, Џ

Надзубни (алвеоларни): Л, Р, Н

Предњонепчани (палатални) меки: Ј, Љ, Њ, Ћ, Ђ, Ш, Ж, Ч, Џ

Задњонепчани (веларни): К, Г, Х

Упиши у табелу којој групи сугласника припада почетни глас у свакој речи.

Гласно изговарај сваки почетни глас.

ПАКЕТ	ТОРТА		ЈАБУКА	
БУКЕТ	ДРВО	ЛАСТА	ЉУЉАШКА	
МАК	СУНЦЕ	РУКА	ЊИВА	КРУШКА
ФИОКА	ЗЕЦ	НЕБО	ЂУПРИЈА	ГОДИНА
ВОЂЕ	ЦВЕТ		ЂУРЂЕВАК	ХЛЕБ
			ШИШАРКА	
			ЖБУН	
			ЧАЧАК	
			ЏЕМПЕР	

Пази! Прочитај гласно следеће речи: *оџачар* и *ѡаѡагаћ*.

Чест је погрешан изговор сугласника *Р* (без вибрација) или се понекад изговара као *В* (*добво*, *ѡвазник*, *ѡвилика*). Глас *Р* се правилно изговара тако што врх језика удара у десни изнад горњих предњих зуба. И сугласник *Л* понекад се изговара погрешно, па се чује неки глас између *У* и *В* (*уисѡи*, *ѡуав*, *уоѡѡа*, *суеѡ...*).

Изговарај гласно следеће речи:

редар, *врба*, *бреѡ*, *Бранко*, *Србија*, *рерна*, *сирена*, *ѡроред*, *дрворед*, *доручак*;

лала, *ловац*, *ѡливач*, *лелујаѡѡи*, *ѡлав*, *лилихий*, *сланина*, *Лела*, *сладолед*, *лимун*.

Сугласници *С* и *З* при правилном изговору настају тако што се врх језика ослања на доње зубе. При неправилном изговору ових гласова чује се „шушкање” јер се гласови творе тако што врх језика пролази између зуба.

А сада гласно изговарај следећи низ речи:

Светислав, свеска, саставићи, застава, сусам, сусед, суснежица, сјасићи, зазвонићи, зимзелен, зазубице, зазујаћи, засјајићи, изузетак, изазов.

Често при изговору долази до слабијег разликовања сугласника Ћ, Ђ и Ч, Џ. Важно је да знаш како се творе ови гласови: при изговору гласова Ч и Џ врх језика се подиже високо према предњем непцу, додирујући га негде код десни изнад горњих предњих зуба. Кад изговарамо гласове Ћ и Ђ, језик се врхом ослања на доње зубе, а предњим делом додирује непце. Ово неразликовање у изговору утиче и на писање (чурка, чевајчич; ћејка, ћивилук, ћекајићи, ћешаљ; роџак, Џурџица, џеврек; ђеј, ђиј, ђемјер).

Изговарај гласно следеће речи и при том води рачуна о томе да правилно изговориш гласове ћ и ч, џ и ђ.

ћилим, ћујрија, ћошак, ѿраћка, ѿећи, ноћ, ѿећина, моћан, наћи
чаша, чачкалица, сачекајићи, рачун, начин, ишчујајићи, чичак
ђак, ђон, ђумбир, ђувеч, мађионичар, Карађорђе, свађалица, сунђер
џак, џем, ѿицама, Санџак, џелаји, џејарош, џуніла, џезва, џенјиљ-
мен, џудо

Вежбајмо...

1. Сигурно знаш много бајки. У њима се појављују разна чудна бића. Допуни слова која недостају и подсети се на њих.

__аробњак ве__тица а__даја __ин пату__ак

2. а) Читај наглас ове речи:

чичак	чварак	чворуга
ћилим	ћуп	ћевапчић
ђеврек	ђинђува	ђурђевак
џезва	џигерица	џумбус

Ако не знаш шта значе, наставник или наставница ће ти помоћи да их разумеш.

б) Ове речи сигурно знаш. Допуни слова која недостају.

___екам да ми мама донесе вру___ ај.

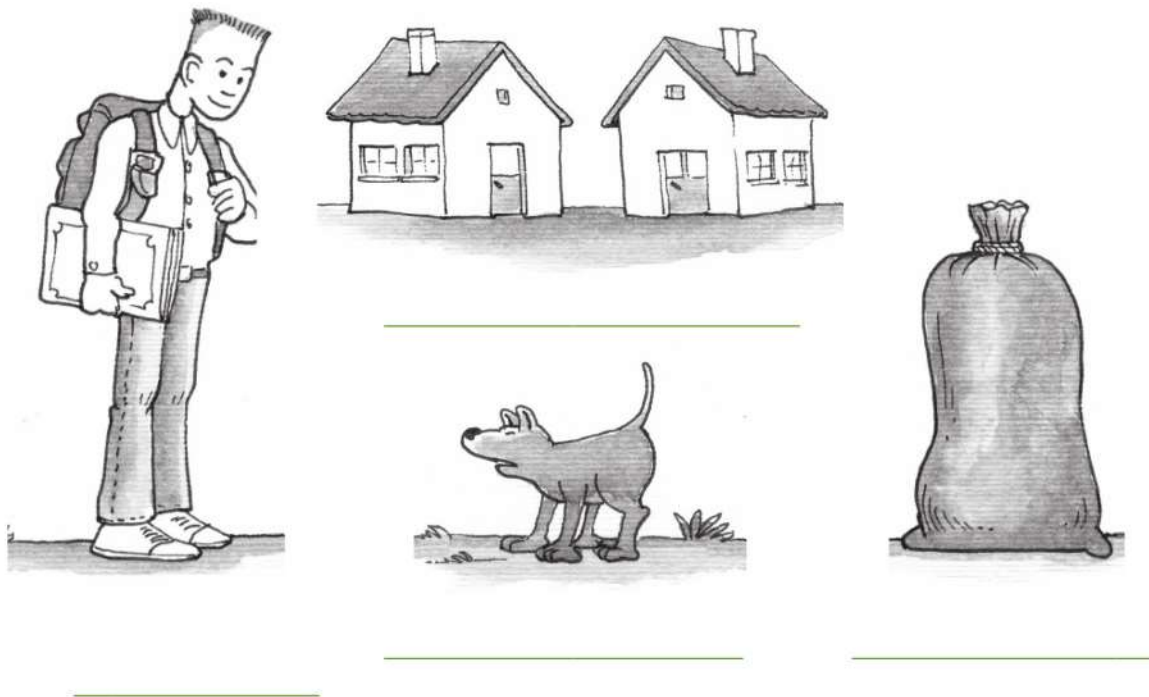
Хладно је, обуци ___емпер.

Стави марамицу у ___еп.

Волим грож___е и поморан___е.

Радо једем и друго во___е и повр___е.

3. Разликуј слово *ч* од слова *ћ* и слово *џ* од слова *ђ*.

4. Прочитај наглас ову шаљиву песмицу. Обрати пажњу на гласове *ч* и *ћ*. Потруди се да их правилно изговараш и да не грешиш у писању.

КАД БИ МАЧКА БИЛА МАЂКА

Кад би МАЧКА била МАЂКА,
кад би ТАЧКА била ТАЂКА,
не би знао мали Мића
шта је ВЕЧЕ, а шта ВЕЂЕ,
шта су КУЂЕ, а шта КУЧЕ.

Кад би МАЧКА била МАЂКА,
кад би ТАЧКА била ТАЂКА,
ко би знао шта је МЕЧЕ,
а шта ђак у торбу МЕЂЕ
кад из школе кући креће!?

Милан Шийка

5. Такмичите се. Наставник изговара речи у којима се налазе гласови *ч*, *ћ*, *џ* и *ђ*. Ти треба да их упишеш на правилно место у табели. Победник је онај ко све речи напише без грешке.

Ч	Ђ	Џ	Ђ
чаша	ђуран	џеп	Ђорђе

АКЦЕНАТ

У српском језику разликујемо наглашене и ненаглашене речи. Прочитај наведене реченице. У њима смо истакли наглашене речи.

Она ће доћи на рођендан.

Чекам те пред школом.

Хоћеш ли стићи на време?

Не бих ишла са вама на рођендан.

Кључне речи: акценат, наглашене речи, ненаглашене речи, слог, место акцента, дуг акценат, кратак акценат, утицај акцента на значење речи

Речи које нису истакнуте чине једну изговорну целину са наглашеном речју.

У наведеним речима означи самогласнике.

СНЕГ, ЗИМА, КАПА, КИША, КАПУЉАЧА, САНКЕ

Издвој речи:

а) са једним самогласником: _____

б) са два самогласника: _____

в) са четири самогласника: _____

Речи ЗИМА, КАПА, КИША, КАПУЉАЧА изговарај гласно са паузама иза самогласника.

Примећујеш ли да изговорен скуп гласова чини једну изговорну целину? Такав скуп гласова назива се **слог**.

У сваком слогу мора постојати један самогласник, односно **слоготворан глас**.

У речи има онолико слогова колико има слоготворних гласова.

Колико има слогова у речи САНКЕ?

Издвој први слог _____, а сада напиши други слог _____.

Где се налази самогласник у првом слогу? _____

Одреди место самогласника у другом слогу. _____

Место самогласника у слогу не мора бити увек на крају слога.

Одреди слокове у следећим речима:

ПЕВАЧИЦА, СУНЦОКРЕТ, КИШОБРАН, ПОТОЧИЋ, ПЕСМА, ИГРА

● Самогласник има важну функцију у речима. Он је носилац слога у речи.

Самогласник је и носилац акцента у речи. **Акцент** је појачано гласовно истицање једног слога у речи. Увек се налази на самогласнику.

ПОЛА, ПОЛОВИНА, ТЕЛЕФОН, ТЕЛЕФОНИРАТИ, ШУМА,
ШУМАРАК, СЛИКА, НАСЛИКАТИ, НАСЛОН, НАСЛОНИТИ

Подвуци самогласник који је наглашен у следећим речима:

ЗИМА	КАПА
КИША	САНКЕ

Поново изговарај гласно следеће речи:

ЗИМА	КАПА
КИША	САНКЕ

Одреди која је тврдња тачна, а која нетачна.

Самогласник <i>и</i> у речи <i>зима</i> изговара се дуго.	тачно	нетачно
Самогласник <i>а</i> у речи <i>каја</i> изговара се кратко.	тачно	нетачно
Самогласник <i>и</i> у речи <i>киша</i> изговара се дуго.	тачно	нетачно
Самогласник <i>а</i> у речи <i>санке</i> изговара се дуго.	тачно	нетачно

Акцентовани самогласник може бити **дуг** или **кратак**.

- Самогласник који се изговара дуго има **дуги акценат**.
рука, мајка, ноћ, дан, радити, предавати, спавати, црн, леп...
- Самогласник који се изговара кратко има **кратки акценат**.
део, кућа, отац, поље, улица, бео, нов, срећан, видети, седети...

ā = ää

Овим знацима изнад слова се обележава дужина, односно краткоћа вокала.

Покушај да изговориш речи *зима* и *каја* са акцентом на самогласнику који се налази на крају речи.

- У српском језику акценат никада не може бити на последњем слогу.

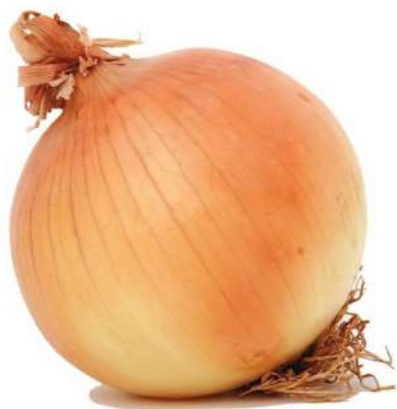
Неке речи у српском језику имају исти облик, али се њихово значење разликује захваљујући различитом акценту.

ГРАД – веће насељено место

ГРАД – временска непогода

ЛУК – врста поврћа

ЛУК – примитивно оружје

КУПИТИ – сакупљати нпр. плодове

КУПИТИ – узети нешто за новац

ИНТОНАЦИЈА РЕЧЕНИЦЕ

Интонација је истицање појединих речи у реченици.

● Као што речи имају свој акценат или интонацију, тако се и поједине речи у реченици посебно наглашавају или интонирају.

Кључне речи: интонација реченице, врсте интонације, истицање делова реченице интонацијом

Реченице којима саопштавамо одређене информације имају мирну интонацију:

Јуче сам одговарала мајематџику.

Реченице којима се исказује заповест могу имати мирну, али и узвичну интонацију уколико су њима изречене строже заповести:

*Најџиши домаћи из мајематџике и сџреми се за џесџи.
Учи мајематџику!*

Упитне реченице имају упитну, а узвичне имају узвичну интонацију:

*Да ли сџе јуче радили џесџи из мајематџике?
Да одмах оџвориши кџиу!*

Следеће реченице прочитај тако да интонацијом у први план истакнеш речи које су у тексту обележене.

*Ана није дошла у школу. Ана **није дошла** у школу.
Ана није дошла **у школу**.*

На основу истакнутих речи у реченици одговори на следећа питања.

Ко није дошао у школу? _____

Шта Ана није урадила? _____

Где Ана није дошла? _____

Када у први план истакнемо субјекат, онда заправо желимо да покажемо да је то учинила Ана, а не неко други. Шта смо нагласили истицањем других речи у наведеној реченици?

Означене речи при говору посебно истичемо изговарајући их јаче, гласније и дуже од осталих речи. На тим речима се налази **реченични акценат**.

Изговори сада реченицу: Јуче сам купио карте за концерт, тако да нагласиш да си:

- а) карте купио јуче, а не неког другог дана;
- б) карте купио, а не добио од неког;
- в) купио карте за концерт, а не за утакмицу.

Сигурно већ знаш да у српском језику постоје наглашени (дужи) и ненаглашени (краћи) облици личних заменица. Читај следеће реченице и уочи разлике међу њима.

Рекла је **џо мени**. **Мени** је џо рекла. Рекла **ми** је.
Књију је дала **њему**. **Њему** је дала књију. Дала **му** је књију.

Када ћемо употребити наглашени облик заменице?

Вежбајмо...

1. У свакој пословици пронађи и подвуци речи које треба истаћи у говору да би се нагласила њихова поента.

Испеци, па реци.
Трипут мери, једном сеци.
Ко пева, зло не мисли.

2. Реченицу *Ана је освојила њрво месџо на џакмичењу из маџемаџике* изговарај тако да у први план истакнеш ону реч која је одговор на постављено питање.
Ко је освојио прво место на такмичењу?

Шта је Ана урадила на такмичењу?

Које место је Ана освојила на такмичењу?

На којем такмичењу је Ана освојила прво место?

3. Буди спикер/спикерка и читај следеће вести посебно наглашавајући речи које су истакнуте у тексту.

Милану из Бањалуке **пала је** на памет једна идеја! Идеја није била **тешка**, тако да је остао **неповређен**.

Неда Вучић из Лознице јуче **је упала** својој учитељици у реч. **Срећом** та реч није била богзнакако дубока, тако да су јој одмах прискочили у помоћ и **спасили је**.

Недавно се на Филипинима догодило да је један човек свом сину дао име **Марко**. Сад на Филипинима има **пет милиона** Филипа и **један** Марко.

Из Весџи из несвесџи Љубивоја Ршумовића

Састави и ти неку смешну вест и прочитај је својим друговима и другарицама из разреда.

НАУЧИЛИ СМО...

1. У српском језику гласови се деле на:

_____ и _____.

Настави низ: а, _____, _____, _____, _____.

2. Упиши глас који недостаје.

__ачкалица __арапе __уперак чове__уљак

ћевапчи__ __урка __илибар __орсокак

3. Подвуци правилно написане речи:

љиљан и јијан њихати и њијати јогурт и љогурт
љуљашка и јујашка љубав и јубав љубичица и јубицица
ђурђевак и ћурђевак ђувеч и ћувеч Ђорђе и Џорџе
шубре и ћубре ђердан и ћердан Ђаковица и Џаковица

4. У наведеним реченицама подвуци ненаглашене речи.

Хоћемо ли се видети? Не знам, јавићу ти се.
Чекај ме пред школом. Нашли су се пре почетка часа.
Ићи ће заједно на тренинг.

5. Подели наведене речи на слоге и подвуци слог који је наглашен.
Посматрај урађени пример.

кућица —————> ку-ћи-ца

становати _____

преселити _____

кров _____

окренути _____

закрпљен _____

6. Обележи вокал или вокално р на којем се налази акценат у наведеним речима:

вода, млеко, слано, извући, направити, девојчица, телефонирати, преврнути

7. Изговарај гласно речи у првој и другој врсти и на крају сваке врсте напиши да ли је акценат дуг или кратак:

рука, глава, нос, леђа, мозак, врат, лице, зуби, брада _____

нога, труп, око, прса, табан, нокат, кожа, језик, уши _____

ГЛАГОЛИ

Кључне речи: глаголи,
радња, стање, збивање

Ко потоци после буре
коњи **јуре**,
лете, беже.

Десанка Максимовић, *Вожња*

Којој врсти речи припадају истакнуте речи у песмици?

Шта оне означавају?

Да се подсетимо...

ГЛАГОЛИ СУ РЕЧИ КОЈЕ ОЗНАЧАВАЈУ РАДЊУ, СТАЊЕ ИЛИ ЗБИВАЊЕ. МЕЊАЈУ СЕ ПО ЛИЦИМА И ИМАЈУ ЈЕДНИНУ И МНОЖИНУ. ОСНОВНА ФУНКЦИЈА ГЛАГОЛА У РЕЧЕНИЦИ ЈЕ ПРЕДИКАТСКА ФУНКЦИЈА.

Шта значе истакнуте речи?

Мачка **лови** миша.

Миш **се боји** мачке.

Напољу **сева**.

РАДЊА

СТАЊЕ

ЗБИВАЊЕ

Глагол *лови* означава **радњу**. Глаголи радње означавају да неко нешто ради. То су нпр. глаголи *учи*, *чија*, *и*, *и*, *свира*.

Глагол *боја* означава **у каквом стању** се налази миш. Глаголи стања означавају да се неко или нешто налази у неком стању. Такви су глаголи: *сјава*, *лежа*, *мисли*, *диса*.

Глагол *сева* означава шта се напољу збива. Глаголи **збивања** означавају догађања (збивања) у природи која се одвијају без вршиоца радње. Такви су глаголи: *сева*, *и*, *свану*.

Вежбајмо...

1. Одреди да ли је наведена тврдња тачна или нетачна.

Глаголи су непроменљиве речи.	тачно	нетачно
Глаголи се мењају по падежима	тачно	нетачно
Глаголи имају функцију предиката у реченици.	тачно	нетачно
Глаголом <i>црѣаѣи</i> означава се стање.	тачно	нетачно
Глаголима <i>севаѣи</i> , <i>ѣрмеѣи</i> , <i>свануѣи</i> означава се збивање.	тачно	нетачно
Глаголима се означава особина неког бића или предмета.	тачно	нетачно

2. На линије испиши шта се означава наведеним глаголима – радња, стање или збивање.

живети _____	расти _____
сањати _____	љутити се _____
певати _____	трчати _____
спавати _____	радовати се _____

3. Подвучи глаголе у тексту и разврстај их према томе да ли означавају радњу, стање или збивање.

Једном су се Сунце и свирепи Северац свађали ко је од њих јачи. Одлучили су да испробају своју снагу на путнику који је у то време јахао великим друмом.

– Пази – рекао је Северац – кад се сручим на њега, одмах ћу му скинути огртач!

Чим је то изговорио, одмах поче дувати из све снаге. Северац се љутио, беснео, бацао на јадног путника снег и кишу. Путник је обукао свој огртач и чвршће затегнуо појас. Онда се и сам Северац уверио да не може скинути огртач с путника.

Сунце се насмешило, извирило иза облака, огрејало и осушило земљу и јадног полусмрзнутог путника.

Путник је онда сам скинуо огртач, умотао га и привезао за седло.
– Видиш – рекло је Сунце свирепом Северцу – милошћу и добротом
може се много више урадити него љутњом.

Радња: _____

Стање: _____

Збивање: _____

4. Замисли да си се сусрео/сусрела са другом или другарицом. У виду дијалога напиши о чему сте разговарали.

Ја: _____

Друг/Другарица: _____

Ја: _____

Друг/Другарица: _____

Ја: _____

Друг/Другарица: _____

ИНФИНИТИВ

Кључне речи: инфинитив, именоване глаголске радње, инфинитивна основа

Лакше је **рећи** него **урадити**!

Здраво је **јести** јабуке.

Забрањено је **газити** траву у парку!

Није дозвољено **хранити** животиње у зоолошком врту!

Глаголи **рећи**, **урадити**, **јести**, **газити**, **хранити** налазе се у **ИНФИНИТИВУ**. Они само именују глаголску радњу, а немају облике за лице, број и време. Уз њих не можемо ставити ниједно лице у једнини или множини. Неправилно је:

~~Лакше је **ја рећи** него **ја урадити**.~~

~~Здраво је **ми јести** јабуке.~~

Не знамо ни када се одвија радња у реченицама: *Здраво је јести јабуке*, и: *Лакше је рећи него урадити*. Због тога што нема облике за лице, број и време, инфинитив је неодређен глаголски облик.

Инфинитив је неодређени глаголски облик који служи за именоване глаголске радње и нема облике за време, лице и број.

Погледајте како се завршавају глаголи у инфинитиву!

урадити, **газити**, **хранити**, **јести**, **угристи**, **порасти**, **трести**,
рећи, **сећи**, **моћи**, **стићи**

Инфинитив се завршава на **-ти** (*уради^{ти}*, *јес^{ти}*, *гази^{ти}*, *храни^{ти}*), **-сти** (*грис^{сти}*, *ис^{сти}*, *порас^{сти}*, *прес^{сти}*) и **-ћи** (*ре^{ћи}*, *се^{ћи}*, *мо^{ћи}*, *сти^{ћи}*).

● **Инфинитивна основа** глагола који се завршавају на **-ти** добија се одбијањем тог наставка.

уради-ти

ОСНОВА

гази-ти

ОСНОВА

хранити-ти

ОСНОВА

● **Инфинитивна основа** глагола који се завршавају на **-сти** и **-ћи** добија се од облика који се завршавају на **-ох** (аориста) одбијањем тог наставка.

Инфинитивна основа је важна јер се од ње граде други глаголски облици!

Вежбајмо...

1. Подвучи инфинитиве у пословицама.

- Лако је говорити, али је тешко творити.
 Свака птица своје јату лети.
 Боље поклизнути се ногом него језиком.
 Лако је лудог преварити.
 Лакше је стећи него сачувати.
 Лако је научити, ал' је мука одучити.
 Лако је туђим рукама за врело гвожђе хватати.

2. Препиши глаголе из следећих реченица у инфинитиву и наведи који од њих означавају радњу, који стање, а који збивање.

	инфинитив	значење
Учим сваки дан. →	учити →	радња
Данас идемо на излет.	_____	_____
Напољу грми.	_____	_____
Свануло је.	_____	_____
Читам добру књигу.	_____	_____

Наоблачило се. _____

Ана спава дуго. _____

3. Следеће глаголе напиши у инфинитиву и одреди њихову инфинитивну основу:

	инфинитив	основа
пливам	→ <u>пливати</u>	→ <u>плива-</u>
радим	_____	_____
мислим	_____	_____
седим	_____	_____
скачем	_____	_____
сечем	_____	_____
гризем	_____	_____
носим	_____	_____
устанем	_____	_____

4. Наведене глаголске облике напиши у инфинитиву.

баџим	_____	зове	_____
узму	_____	паднеш	_____
гурне	_____	печем	_____
прођем	_____	плачу	_____
купују	_____	могу	_____

○ ПРЕЗЕНТ

ТЕЛЕФОНСКИ РАЗГОВОР

– Хало, Милице, шта радиш?
Дођи код мене, мама је код козметичара, а тата на утакмици.

– Мама прави палачинке, а ја јој помажем. Питаћу маму, ако ме пусти, долазим.

– Хм... питај маму – да ли ја могу код тебе.

Кључне речи: презент, садашњост, прошлост, будућност, презентска основа, наставци за лица, гласовне промене у презенту, помоћни глаголи

Виолеџа Јовић

Ко разговара телефоном? О чему разговарају девојчице? Ко је сам код куће? Шта раде Милица и њена мама? Шта је другарица замолила Милицу на крају?

Шта **сада раде** Милица и њена другарица?

Девојчица **је** сама код куће. Она **зове** Милицу.

Девојчице **разговарају**.

Девојчица **позива** Милицу у госте.

Милица и мама **пеку** палачинке.

Милица **помаже** мами.

Девојчица **моли** Милицу: „Хм... питај маму – да ли ја **могу** код тебе.”

Када се дешавају радње исказане истакнутим глаголима? Све радње се дешавају у садашњости, док о њима говоримо. Оне су исказане глаголским обликом који се зове **презент**.

● Презентом се означава радња која се врши у садашњости, управо док се о њој говори.

ПРЕЗЕНТ						
	једнина			множина		
	звати	разговарати	радити	звати	разговарати	радити
1. л.	зовем	разговарам	радим	зовемо	разговарамо	радимо
2. л.	зовеш	разговараш	радиш	зовете	разговарате	радите
3. л.	зове	разговара	ради	зову	разговарају	раде

● Презент је прост и лични глаголски облик. Добија се када на презентску основу додамо наставке за лица:

	једнина	множина
1. л.	-м	-мо
2. л.	-ш	-те
3. л.	-ø	-е, -у, -ју

Треће лице једнине нема наставак, оно се подудара са презентском основом.

У трећем лицу множине могу да се јаве наставци: _____, _____, _____.

Начини 3. л. мн. презента од глагола:

мислити _____	певати _____
учити _____	гледати _____
звати _____	прати _____
читати _____	јести _____
чути _____	мислити _____

Код неких глагола у презенту долази до гласовних промена.

моћи	могу, можеш, може, можемо, можете, могу
викати	вичем, вичеш, виче, вичемо, вичете, вичу
вучи	вучем, вучеш, вуче, вучемо, вучете, вуку
помагати	помажем, помажеш, помаже, помажемо, помажете, помажу
писати	пишем, пишеш, пише, пишемо, пишете, пишу
махати	машем, машеш, маше, машемо, машете, машу
казати	кажем, кажеш, каже, кажемо, кажете, кажу

Начини 3. л. јд. и 3. л. мн. презента следећих глагола. Пази на гласовне промене.

	3. л. јд.	3. л. мн.
тући	_____	_____
скакати	_____	_____
полагати	_____	_____
брисати	_____	_____
лагати	_____	_____
дизати	_____	_____
дисати	_____	_____

● У српском језику постоје три помоћна глагола: **јесам**, **хтети** и **бити**. Они служе за грађење сложених глаголских облика (сам учио, ћу учићи, будем учио).

Пошто се презент ових глагола често користи, даћемо преглед њихове промене.

Јесам

	једнина	множина
1. л.	јесам/сам	јесмо/смо
2. л.	јеси/си	јесте/сте
3. л.	јесте/је	јесу/су

Глагол *јесам* има и одричне облике:

	једнина	множина
1. л.	нисам	нисмо
2. л.	ниси	нисте
3. л.	није	нису

Хтети

	једнина	множина
1. л.	хоћу/ћу	хоћемо/ћемо
2. л.	хоћеш/ћеш	хоћете/ћете
3. л.	хоће/ће	хоће/ће

И глагол *хїеїи* има одричне облике:

	једнина	множина
1. л.	нећу	нећемо
2. л.	нећеш	нећете
3. л.	неће	неће

Бити

	једнина	множина
1. л.	будем	будемо
2. л.	будеш	будете
3. л.	буде	буду

● Презент првенствено служи за исказивање радње која се догађа у садашњем тренутку. Али, њиме се може исказати и радња која се догодила у прошлости или радња која ће се тек догодити (будућа радња).

Пажљиво прочитај следећу реченицу.

Јуче ме **зове** другарица и **пита** да ли **могу** да **дођем** код ње.

Сви истакнути глаголи налазе се у облику презента. Како знамо да се радња не дешава у садашњости већ да се догодила у прошлости?

Пажљиво прочитај пример и означи глагол у презенту којим се исказује будућа радња.

– Мама прави палачинке, а ја јој помажем. Питаћу маму, ако ме пусти, долазим.

Напиши реченице у којима ћеш презентом глагола *ићи* исказати радњу:

која се догодила у прошлости _____

која ће се догодити у будућности _____

Вежбајмо...

1. У наведеним пословицама глаголи су употребљени у различитим глаголским облицима. Подвуци само оне глаголе који су у облику презента.

Ко ради, не боји се глади.

Сит гладном не верује.

Нашла слика прилику.

Ако рекох, не посјекох.

Свету се не може угодити.

Ко ветар сеје, буру жање.

2. Попуни табелу облицима презента који недостају.

једнина	множина	једнина	множина
1. л. седнем	1. л. седнемо	1. л.	1. л.
2. л.	2. л.	2. л. седиш	2. л.
3. л. седне	3. л.	3. л.	3. л. седе
1. л. дајем	1. л.	1. л. легнем	1. л.
2. л.	2. л. дајете	2. л.	2. л.
3. л.	3. л.	3. л.	3. л. легну
1. л. дам	1. л.	1. л. лежим	1. л.
2. л.	2. л.	2. л.	2. л.
3. л. да	3. л. дају	3. л.	3. л. леже
1. л. скочим	1. л.	1. л. скачем	1. л.
2. л.	2. л.	2. л.	2. л.
3. л. скочи	3. л. скоче	3. л. скаче	3. л. скачу
1. л.	1. л.	1. л.	1. л.
2. л. дигнеш	2. л.	2. л. дижеш	2. л. дижете
3. л.	3. л. дигну	3. л.	3. л.

3. Глаголе дате у загради употреби у реченици у презенту.

Сада _____ представу. (гледати)

_____ задатке. (решавати)

Радо _____ мами у кућним пословима. (помагати)

Волим да _____ колаче. (пећи)

Још радије их _____. (јести)

Најрадије _____ лимунаду. (пити)

4. Састави реченице у којима ћеш следеће глаголе употребити у облику презента тако да исказеш садашње радње:

учити _____.

разумети _____.

понављати _____.

знати _____.

схватити _____.

запамтити _____.

5. На линије испиши да ли се радња исказана презентом дешава у садашњости, прошлости или будућности.

Од сутра почињем да учим. _____

Играм шах са Наташом. _____

Јуче сретнем Ацу на пијаци. _____

Сутрадан он сврати код мене. _____

Гледамо филм и смејемо се. _____

ОРИСТ

СВИ ДОЋОШЕ И ОДОШЕ

Сви дођоше и одоше, само ми остасмо.
Одоше пахуљице, дођоше љубичице.
Одоше љубичице, дођоше свици.
Одоше свици, дођоше сватови.
Одоше сватови, дођоше пахуљице.
Наслушасмо се разних птица и сад нам опет остадоше само врапци.

Добрица Ерић

Ко је дошао, а ко је отишао?
Ко је на крају остао?

Када су се дешавале те радње? Заокружи слово испред тачног одговора.

Све истакнуте радње:

- а) дешавају се у садашњости,
- б) већ су се десиле,
- в) тек ће се десити.

Упореди.

Сви **су дошли** и **отишли**.

Наслушали смо се разних птица.

Сви **дођоше** и **одоше**.

Наслушасмо се разних птица.

Већ знаш да се у српском језику прошлост може исказати глаголским обликом који се зове перфекат. У којим је од наведених реченица радња исказана перфектом?

За исказивање прошлих радњи у српском језику употребљава се и глаголски облик који се назива **аорист**.

Сви **дођоше** и **одоше**, а ми **остадосмо**.

Аорист је прост глаголски облик. Аористом се обично исказује радња која се завршила непосредно пре тренутка говора.

Кључне речи: аорист, прошлост, завршена радња, инфинитивна основа, наставци за лица

Ево баш сад **нестаде** светла.

Паде ми оловка, додај ми је, молим те.

Мало пре ти **рекох** да пазиш.

Побеже ми аутобус.

Аорист се гради када на инфинитивну основу додамо наставке:

	једнина	множина
1. л.	-х/ох	-смо/-осмо
2. л.	-/-е	-сте/-осте
3. л.	-/-е	-ше/-оше

Као што видиш, наставци су двојаки. Који ће се наставак употребити зависи од завршетка инфинитивне основе. Када се завршава на самогласник, додајемо прву групу наставака (-х, -, -, -смо, -сте, -ше):

	једнина	множина
1. л.	виде х	виде смо
2. л.	виде	виде сте
3. л.	виде	виде ше

Када се инфинитивна основа завршава на сугласник, додајемо другу групу наставака (-ох, -е, -е, -осмо, -осте, -оше):

	једнина	множина
1. л.	нађ ох	нађ осмо
2. л.	нађ е	нађ осте
3. л.	нађ е	нађ оше

Подсети се. Инфинитивну основу добијаш када од инфинитива одбијеш наставак *-ићи*.

уради-ти

↓
ОСНОВА

гази-ти

↓
ОСНОВА

храни-ти

↓
ОСНОВА

Инфинитивна основа глагола који се завршавају на *-ићи* и *-ћи* добија се када се од 1. лица једнине глагола у аористу одбије наставак *-ох*.

угристи, **угриз-ох**

↓
ОСНОВА

пасти, **пад-ох**

↓
ОСНОВА

порасти, **пораст-ох**

↓
ОСНОВА

трести, **трес-ох**

↓
ОСНОВА

рећи, **рек-ох**

↓
ОСНОВА

сећи, **сек-ох**

↓
ОСНОВА

моћи, **мог-ох**

↓
ОСНОВА

стићи, **стиг-ох**

↓
ОСНОВА

Аорист се гради углавном од глагола којима се означава завршена радња. Пажљиво прочитај наведене глаголе. Подвучи глаголе којима је исказана завршена радња?

наћи

налазити

сести

седети

доћи

долазити

смислити

мислити

написати

писати

позвати

звати

погледати

гледати

певати

отпевати

Вежбајмо...

1. У наведеним примерима подвучи облике аориста.

Прођох улицом и загледах се у њене прозоре. Није била код куће.

Свратих онда код друга. Уђосмо у његову собу.

Дуго смо разговарали о Маји. Рекох му да ми се она допада.

Он ми рече да га то не чуди.

Изненада је зазвонио телефон, звала је Маја.

Убрзо дође и она.

2. Попуни табелу облицима аориста који недостају.

једнина	множина	једнина	множина
1. л. седох	1. л. седосмо	1. л.	1. л.
2. л.	2. л.	2. л. пође	2. л.
3. л. седе	3. л.	3. л.	3. л. пођоше
1. л. дадох	1. л.	1. л. легох	1. л.
2. л.	2. л. дадосте	2. л.	2. л.
3. л.	3. л.	3. л.	3. л. легоше
1. л. нађох	1. л.	1. л. чух	1. л. чусмо
2. л.	2. л.	2. л. чу	2. л.
3. л. нађе	3. л. нађоше	3. л.	3. л. чуше
1. л. скочих	1. л.	1. л. бацих	1. л. бацисмо
2. л.	2. л.	2. л.	2. л.
3. л. скочи	3. л.	3. л.	3. л. бацише
1. л.	1. л.	1. л.	1. л.
2. л. диже	2. л.	2. л. узе	2. л. узесте
3. л.	3. л. дигоше	3. л.	3. л. узеше

3. Напиши инфинитивне основе наведених глагола.

урадити → уради-

поћи → пођох → пођ-

написати _____

моћи _____

знати _____

рећи _____

узети _____

пећи _____

вратити _____

пасти _____

понети _____

расти _____

купити _____

плести _____

4. Препиши текст тако да облике перфекта замениш аористом.

Прошао сам јуче њоред њене куће. Срце ми је закуцало као лудо када сам је уледао на тераси. У моменту сам њожелео да њобејнем. Она ми се осмехнула и махнула. Касније сам се уишћоо зашћоо нисам засћоо и рекао јој бар нешћоо.

5. Глаголе у загради употреби у реченицама у облику аориста.

Дај ми чашу воде. _____ од жеђи. (умрети)

Ево још једног напада. _____ и ову утакмицу! (изгубити)

Ала је топло! _____ нас ова врућина. (убити)

Опет мраз у пролеће. И ове године _____ све воће.
(пропасти)

Баш је хладно! _____ ми се ноге. (смрзнути се)

ПЕРФЕКАТ

МОЈ ДЕДА И ЈА

Каже ми мама да сам ја некада био беба.
А деда ми прича како је и он некада био
беба.

Мама ми онда каже да сам растао и ра-стао, и на крају – порастао.
Само ми једно није јасно: обојица смо расли и порасли, па мој деда
постао – деда, а ја остао – дете!?
Како то?!

Божидар Тимоџијевић

Већ знаш да се у српском језику прошло време може исказати глаголским обликом који се назива **перфекат**.

У наведеним реченицама подвуци облике перфекта.

Дечак је био беба.
Причала му је мама о томе.
Онда је растао и порастао.
И деда је био мали.
Обојица су расли.
Једну ствар дечак није разумео.
Деда је постао деда, а он је остао дечак.

Глаголским облицима *расџао је, љорасли су, није разумео, је љосџао, је осџао* исказује се радња која се **вршила** или **извршила** у прошлости. Овај глаголски облик назива се **перфекат**.

● Перфекат је сложен глаголски облик. Гради се од скраћеног облика презента помоћног глагола *јесам* и радног глаголског придева.

Кључне речи: перфекат, прошлост, сложен глаголски облик, помоћни глагол, радни глаголски придев, слагање радног глаголског придева са субјектом

	помоћни глагол	радни глаголски придев	помоћни глагол	радни глаголски придев
једнина				
1. л.	сам	раста о расла	сам	пораста о порасла
2. л.	си	раста о расла	си	пораста о порасла
3. л.	је	раста о расла расло	је	пораста о порасла порасло
множина				
1. л.	смо	расли расле	смо	порасли порасле
2. л.	сте	расли расле	сте	порасли порасле
3. л.	су	расли расле расла	су	порасли порасле порасла

Као што видиш, помоћни глагол се мења по лицима и зато је перфекат лични глаголски облик. Радни глаголски придев разликује облике рода (мушки, женски, средњи) и броја (једнину и множину).

Радни глаголски придев се са субјектом слаже у роду и броју.

Дечак је растао.

Девојчица је расла.

Дете је расло.

Они су расли.

Оне су расле.

Деца су расла.

Закључи самостално од чега зависи род и број радног глаголског придева.

Обрати пажњу на истакнуте примере.

Дечак **је растао**.

Растао је.

Он **није разумео**.

Није разумео.

Шта се догађа кад субјекат изостане из реченице? Који облик се онда налази на првом месту у реченици?

Уколико глагол има речцу *се*, у 3. лицу једнине перфекта изостаје помоћни глагол:

Он **се обрадовао**.

Ања **се насмешила**.

Када помоћни глагол у перфекту изостане, тада радни глаголски придев преузима улогу перфекта.

Расли дечак и девојчица заједно, **играли се** и **били** срећни.

Пази!

У свакодневном говору често се могу чути неправилни облици радног глаголског придева у мушком роду једнине. Тако се уместо *рекао* чује *реко*, уместо *њекао* – *њеко*, уместо *видео* – *видо*...

И у говору и у писању честе су и следеће грешке: *носијо*, а треба *носио*, *бијо* према *био*, *возијо* према правилном *возио*...

Од задатих глагола начини облике радног глаголског придева за мушки род једнине.

мислити _____

направити _____

стећи _____

вући _____

радити _____

ставити _____

казати _____

кувати _____

Вежбајмо...

1. Допуни реченице облицима помоћног глагола *јесам*.

Он _____ играо кошарку.

Они _____ ишли у град.

Ја _____ учио песмицу.

Ви _____ нас чекали.

Ана _____ читала причу.

Оне _____ биле у школи.

Дете _____ попило сок.

Ми _____ цртале.

Ти _____ гледала филм.

Деца _____ ишла на излет.

2. Напиши одговарајуће наставке глаголског придева радног.

Наставница је прозва _____ Сању.

Оне су рек _____: „Не, ми смо му мало помог _____.”

Сања је доби _____ петицу.

Наставница их је похвали _____.

И Ђорђе је уради _____ домаћи задатак.

Стефан и Јован кажу: „И ми смо све тачно написа _____.”

Наставница пита Сању и Мају:
„Ви сте му уради _____ задатке?”

Деца су доби _____ добре оцене.

3. Допуни реченице субјектом.

_____ су чекали аутобус.

_____ су јеле колаче.

_____ смо их видели.

_____ су пила чај.

_____ сам отишла код њих.

_____ је звало маму.

_____ си била ту.

_____ је брзо дошла.

4. Следеће реченице препиши тако да буду у прошлом времену.

Ученици су на одмору. _____

Милош једе сендвич. _____

Сања пије сок. _____

Оне играју вије. _____

Деца седе на клупи. _____

Ми чекамо учитељицу. _____

Она долази. _____

Сви улазимо у учионицу. _____

5. Доврши започете реченице. Реци шта су они радили.

Ти _____ Ви _____

Мира _____ Ја _____

Оне _____ Они _____

Маче _____ Милош _____

Марко _____ Ми _____

6. Одговори на следећа питања:

Ко није урадио домаћи задатак?

_____ и _____ нису _____

Ко није дошао на час?

_____, _____ и _____ нису _____

Ко није гледао представу?

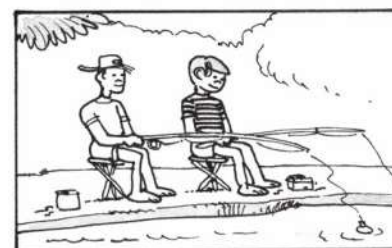
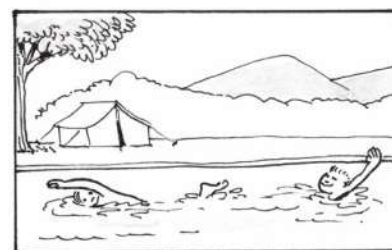
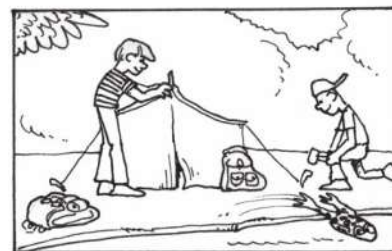
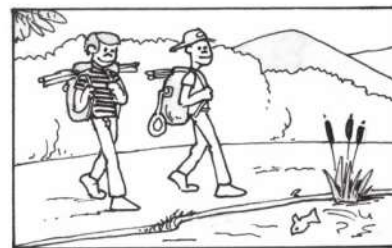
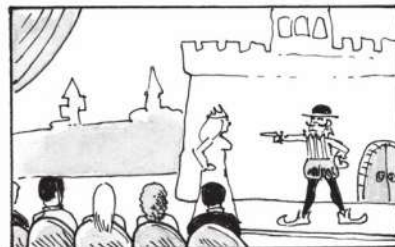
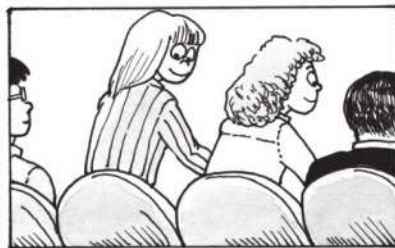
_____ и _____ нису _____

Ко није завршио цртеж?

_____, _____ и _____ нису _____

7. Илустроване су две стрип-приче:

Оља је _____

Дечаци су _____

ФУТУР

ЛЕПА САВА

Кључне речи: футур, будућност, сложен глаголски облик, прост глаголски облик, инфинитив, краћи облик презента помоћног глагола *хїѣїи*

„Најзад, права светла трака, права сребрна Сава била је преда мном. Угледао сам је наједном као да је изникла из земље ту пред мојим очима и потрчао сам из све снаге. Широка, светла, пружала се лево и десно колико сам могао да догледам. Сава, лепа Сава, била је окићена самим сунцем.

– Огледаћу се у њој. Купаћу се у њој. Сешћу у чамац. Завеслаћу. Пићу њене воде. Прећи ћу њен мост... Загрлићу Саву.”

Воја Царић

Шта ће дечак све радити када дође до Саве?

_____ у њој.

_____ у њој.

_____ у чамац.

_____.

_____ њене воде.

_____ њен мост...

_____ Саву.

Глаголски облик којима си допунио/допунила реченице назива се _____.

Њиме се исказују радње које ће се догодити у _____.

Зато се футур другачије назива _____ време.

● **Футур** је сложен глаголски облик. Гради се од скраћеног облика презента помоћног глагола *хїеїи* и инфинитива. Футур се може градити од глагола који означавају радње које трају и од глагола који означавају завршене радње.

	помоћни глагол	инфинитив	помоћни глагол	радни глаголски придев
једнина				
1. л.	ћу	пити	ћу	попити
2. л.	ћеш	пити	ћеш	попити
3. л.	ће	пити	ће	попити
множина				
1. л.	ћемо	пити	ћемо	попити
2. л.	ћете	пити	ћете	попити
3. л.	ће	пити	ће	попити

Футур може бити и прост глаголски облик.

Он се гради тако што се одбија наставак инфинитива *-їи*, а на његово место ставља облик помоћног глагола:

ћу попи**їи** попићу
 ћемо весла**їи** веслаћемо

Прост облик футура имају само глаголи чији се инфинитив завршава на *-їи*. Глаголи чији се инфинитив завршава на *-ћи* имају само сложен облик футура:

ћу ићи ићи ћу
 ћемо доћи доћи ћемо
 ћеш моћи моћи ћеш

	једнина		множина	
1. л.	пићу	попићу	пићемо	попићемо
2. л.	пићеш	попићеш	пићете	попићете
3. л.	пиће	попиће	пиће	попиће

Вежбајмо...

1. Пажљиво прочитај одломак из текста *Злајно јајње* и у њему подвучи облике футура.

– Слушај ме – рекло је – и сутра ће бити диван дан. Немој да останеш у књижници. Изађи да се играш с лоптом и играј се сам. У подне, капије града ће се, као и обично, отворити да приме гласнике и путнике намернике. Ти неопажено истрчи, у игри, за лоптом и, исто тако у игри, приближи се шуми. Лопта ће се откотрљати у шуму а ти потрчи за њом. Слободно. Не бој се. Кад се нађеш у шуми, испред тебе ће изићи велики и страشان вук. Пожелећеш да побегнеш, али то никако не смеш да учиниш. Савладај свој страх како знаш и умеш, примакни се вуку, погледај га у очи и мирно му заповеди да седне као да није вук него обичан пас. Ако будеш миран и одлучан – а ја знам да ћеш бити – вук ће те послушати. Али, ако му окренеш леђа и почнеш бежати, стићи ће те и онда ти нема спаса.

Свејлана Велмар-Јанковић

2. Глагол у загради искажи у футуру.

На лето _____ у Сави. (купати се)

_____ на другу обалу. (препливати)

Чамцем _____ по Сави. (пловити)

_____ удицу и _____. (забацити, пецати)

_____ велику рибу и _____ је. (упецати, испећи)

_____ и своје другове. (позвати)

И они _____ са мнош. (вечерати)

3. Поред наведеног сложеног футура напиши његов прост облик.

ћу пливати _____ ћемо пецати _____

ћете путовати _____ ћеш видети _____

ћу ронити _____ ће дати _____

4. Дате реченице напиши у футуру, али изостави истакнуте субјекте.

Ја ћу ићи на плажу.

Ја ћу позвати и Јована.

Ми ћемо понети лопту.

Јован ће донети пецаљку.

Пеца ће доћи касније.

Јован, Пеца и ја ћемо се дивно провести.

Ми ћемо прећи и на другу обалу.

Ми ћемо заједно провести цео дан.

5. Одговори на питања реченицама у којима ћеш употребити футур.
Задатак уради у својој свесци.

Хоћеш ли доћи? → **Доћи ћу.** → **Нећу доћи.** → **Ја ћу доћи око пет.**

Хоћемо ли се шетати?

Да ли ћеш учити?

Хоћеш ли ми помоћи?

Да ли ћеш се шишати?

НАУЧИЛИ СМО...

1. Попуни табелу.

Глаголски облици	
Прости глаголски облици	
Сложени глаголски облици	
Глаголски облици за исказивање прошлости	
Глаголски облик за исказивање садашњости	
Глаголски облици за исказивање будућности	

2. У следећем низу речи подвуци инфинитиве.

доћи, је дошао, долазећи, сјајити, сјаће, сјајати, сјајећи, куйити, њећи, исјећи, исјекла

3. Испод колона напиши врсту основе.

ради-	ради-
зна-	зна-
пече-	пек-
каже-	каза-
лежи-	лежа-
туче-	тук-

Напиши инфинитиве наведених глаголских основа.

4. Наведи помоћне глаголе у српском језику.

_____ , _____ и _____

5. Попуни табелу облицима презента помоћних глагола који недостају.

једнина	множина
1. л. сам	1. л.
2. л.	2. л. сте
3. л.	3. л.
1. л.	1. л. ћемо
2. л.	2. л.
3. л. ће	3. л.
1. л.	1. л. будемо
2. л. будеш	2. л.
3. л.	3. л.

6. У табелу упиши истакнуте глаголске облике из текста.

РАЗГОВОР ЦИПЕЛЕ КОЈОЈ ЈЕ ОТПАЛА ШНАЛА И ЈЕДНОГ БОКАЛА

Негде далеко, иза седам брда, на једном отпаду, **сретоше се** стари, напукли бокал и ципела без шнале. Једна сврака **слушала је** њихов разговор и **пренела** ми га **је**.

Ако је **веровати** свраки, тај разговор **је текао** овако:

– Веома **сам** незадовољна што ми **је отпала** шнала, мој понос и украс – **поче** ципела.

– **Жалим** случај – **рече** бокал промукло.

– Тако сам огољена, а **била сам** лепа и фина.

– И пањ **је** леп накићен – закључи бокал.

– О, усамљена шнала – **уздахну** ципела – шта **ће** с тобом **бити**?

– Де, де, барем ви чврсто **стојите** на земљи.

– Но, свеједно, ја увек **журим** даље.

– Ко **нема** у глави, **има** у ногама – **закључи** бокал.

– Даљине плаве сањам... – замишљено ће ципела.

– Није све у даљини, него је и у дубини – рече бокал.

Шта је ципела одговорила, остало нам је непознато јер је сврака неким важним послом одлетела даље.

Према њричи Горадане Малетић

инфинитив	презент	аорист	перфекат	футур

	_____		_____	
	_____	_____	_____	
_____	_____	_____	_____	_____
	_____	_____	_____	
	_____	_____	_____	
	_____	_____	_____	
	_____	_____	_____	

7. Реченице из текста са глаголима у аористу напиши у перфекту.

ПРИЛОЗИ

Кључне речи: прилози, непроменљиве речи, стоје уз глаголе, место, време, начин

Миле (урилази Баји): Е, Бато, ми ћемо **сад** да идемо, а ти седи **ту** и **лепо** се играј...

Баја: А **куда** ћете ви?

Нада (урилази): Ми ћемо прво до Марице, па **онда** идемо у позориште...

Баја: Е, и ја ћу да идем у позориште.

Миле: Не можеш ти да идеш... Мали си...

Баја: Хоћу... **Увек** ви **сами** идете **некуд**...

Нада: Знаш шта, Бато... Седи ти **лепо ту** и играј се, а ми ћемо да ти донесемо колаче... Из посластичарнице...

Баја: Јес', па да ме преварите. **Тако** сте ме и **јуче** преварили.

Нада: Здраво, Бато... (Пољуби га. Крене према вратима.)

Баја: (стоји **непомично** и гледа их. Кад су већ на вратима, он викне): А **кад** ћете ви да дођете?

Миле (с врати): Па **одмах**, чим се заврши позориште...

Према њексју Душана Раговића

Одговори на питања.

Шта је Бата питао Наду и Милета кад је видео да се спремају?

_____ ћете ви?

Кад су га Миле и Нада већ преварили?

Тако су га _____ преварили.

Како је Бата стајао на вратима и гледао их?

Бата је стајао _____ на вратима и гледао их.

Речи којима си допунио/допунила реченице називају се **прилози**.

Прилози су непроменљиве речи. Оне стоје уз глаголе и казују **место, време и начин** вршења радње.

Погледај још једном речи истакнуте у одломку из овог драмског текста.

КУДА?

Куда ћете ви?

Увек сами **некуд** идете.

ГДЕ?

Они су **овде**.

Ти буди **ту**.

ОДАКЛЕ?

Вратићемо се брзо **оданде**.

Не иди **одатле**.

Шта се исказује истакнутим речима? На која питања одговарају?

Истакнуте речи називају се **прилози за место**. Навешћемо још неке прилоге за место: *овде, одавде, ѿу, ѿамо, одаѿле, свуда, ѿуда, наѿред, назад, ѿре, доле, лево, десно, унуѿра, наѿољу...*

КАДА?

Ми **сада** идемо.

Доћи ћемо **одмах**, чим се позориште заврши.

Тако сте ме и **јуче** преварили.

Истакнуте речи су прилози за _____. Њима се казује _____ вршења радње. Оне одговарају на питање _____.

Навешћемо још неке прилоге за време: *ѿада, сада, онда, јуче, данас, суѿра, леѿи, зими, ѿролеѿос, јесенас, лане, доѿодине...*

КАКО?

Ти седи ту и **лепо** се играј.

Бата стоји **непомично** на вратима.

Тужно гледа према Нади и Милету.

Истакнуте речи су _____ за начин. Њима се казује _____ вршења радње. Оне одговарају на питање _____.

Наводимо још неке прилоге за начин: *џако, лако, овако, радознало, вредно, ујорно, џихо, џолако...*

Пази! Разликуј прилоге за начин од придева. Придеви стоје уз именицу и казују **какво је нешто**, прилози стоје уз глагол и казују **како се врши радња**.

КАКАВ? **КАКО?**
↓ ↓
Вредан ученик **вредно** учи.

КАКВО? **КАКО?**
↓ ↓
Радознало дете **радознало** посматра околину.

КАКВА? **КАКО?**
↓ ↓
Тиха музика **тихо** свира.

Придеви су променљиве речи. Наведи у која три облика се јавља питање на које одговарају истакнути придеви. _____, _____, _____

Питање _____ јавља се увек у истом облику јер су прилози непроменљиве речи.

Вежбајмо...

1. Постави питање за истакнуте прилоге.

Стајали смо **тамо**. _____

Извадила је хаљину **оданде**. _____

Само идите **право**. _____

Попели су се **онуда**. _____

Птица је побегла **одавде**. _____

Већ смо били **ту**. _____

2. Допуни реченице тако да одговарају на питање КУДА. Употреби следеће речи: *ишамо, овамо, онамо, ишуда, онуда, овуда, јоре, доле, близу, далеко.*

Немој ићи _____, можеш пасти! Сутра путујемо _____.
 Брзо дођите _____ да видите нешто. Кренули су _____.
 Нећемо ићи _____, гужва је. Спустили смо се _____ низ брег.
 Ићи ћемо _____, пре ћемо стићи. Отрчао је _____.
 _____ смо већ прошли. Децо, немојте отићи _____.

3. Помози пролазницима да се снађу. Упути их прилозима за место куда да иду.

Како да стигнем до позоришта? → Само идите право.

Како да дођем на станицу? Идите _____, па на углу скрените _____.

Помози ми да дођем до центра. _____

Треба да стигнем у пошту. Куда да идем? _____

Знаш ли куда се излази на мост? _____

Како се стиже до пијаце? _____

4. Из сваке колоне изабери одговарајућу реч и састави реченице.

Ми	су	пролетос	био	у реци.
Мила	се	синоћ	процветале	филм.
Лале	је	зимус	гледати	често.
Ја	сам	јутрос	закаснила	у башти.
Киша	је	вечерас	падала	на час.
Они	ће	лети	купамо	на скијање.
Она	су	јесенас	ишли	у биоскопу.

5. Допуни реченице прилозима за време: *јуче, синоћ, јућрос, данас, сућра, рано*. Пази којом ћеш речју допунити коју реченицу.

_____ сам _____ легла, али дуго нисам могла да заспим. Учитељица нам је _____ најавила писмени задатак из математике. _____ сам доста вежбала, али баш нисам задовољна. Неки задаци ми не иду најбоље. _____ сам устала забринута. Надам се да неће дати те тешке задатке и да ћу _____ добити добру оцену.

6. Састави парове реченица у којима ћеш употребити задате речи. Посматрај урађени пример.

Ове недеље идемо ујутру у школу. Јутрос Маја није дошла, болесна је.

Увече _____ Вечерас _____

Дању _____ Данас _____

Ноћу _____ Ноћас _____

7. Допуни сваку пословицу једним од наведених прилога *лакше, љраво, далеко, ласно, онако, љешко, боље*.

Лако је говорити, ал' је _____ творити.

Ко хоће часно, не може _____.

Новци ситно звече, ал' се _____ чују.

Како посејеш, _____ ћеш и пожњети.

_____ виде два ока него једно.

_____ је камење уз брдо ваљати, него се с лудим разговарати.

У правој руци и крив кантар _____ казује.

8. У наведеном одломку прилоге подвуци једном, а придеве двома линијама.

„У каменој просторији, кружној и пространој, прекривеној овчијим кожама, биле су намештене њихове три постеље.

Једне зимске ноћи, кад је снег био висок, ваздух леден а месечина блештава – а такве су ноћи у свакој причи о вуковима, зар не? – постало је страшно. Растку се учинило да су се и стражари, ту доле, испод куле, узнемирили. Чуо их је како ужурбано корачају, смрзнати снег је шкрипао под њиховим чизмама од лисичјег крзна. Шапутали су, као да се договарају. Чудио се браћи: како могу тако мирно да спавају док вуци бесне.”

ПРЕДЛОЗИ

Кључне речи: предлози, просторни, временски, узрочни, начински односи

КРАТКА ПРИЧА БЕЗ МУКЕ

Без муке сам научио деду да пише кратке приче. Прво сам га подигао **из** кревета. Потом сам га посадио **у** колица. Затим сам га догурао **до** писаћег стола и ставио му руке **пред** тастатуру рачунара.

Онда сам викнуо **у** његово велико уво:

– Седећи ту **пред** укљученим пи-сијем, изгледаш као писац. Покушај да напишеш нешто кратко.

Зоран Сјасојевић

Ко је учио деду да пише кратке приче? Како га је унук томе научио? Обрати пажњу на истакнуте речи.

Без муке је унук научио деду да пише кратке приче.

Подигао га је **из** кревета.

Онда га је ставио **у** колица.

Догурао га је **до** писаћег стола и ставио му руке **пред** тастатуру рачунара.

Деда је седео **испред** рачунара.

Истакнуте речи стоје уз:

- а) глаголе,
- б) именске речи,
- в) прилоге.

Заокружи слово испред тачног одговора.

Истакнуте речи називају се **предлози**.

● Предлозима и одговарајућим именицама се могу означити **просторни односи**:

испред	}	куће	у	}	кућу	под	}	кућом	по	}	кући	
изнад			н			пред			у			
поред			уз			над			на			
иза			кроз									
до												
са												
код												
од												
око												

Као што можеш видети, предлог је увек у истом облику, али се облик именице мења у зависности од тога с којим предлогом се комбинује. Неки предлози иду с генитивом, неки с _____, неки с _____, а неки с _____.

● Предлозима и одговарајућим именицама означавају се и **временски односи**:

пре	}	ручка	у подне	
око				
до				
после				

● Предлозима и именским речима се могу означити и други односи.

Нисам стигао на време **због** гужве.
Поцрвенела је **од** стида.
Ништа није рекла **из** страха.

} **узрок**

Видећемо се **ради** договора.
Боре се **за** очување околине.

} **циљ**

Путујем **са** другарицом.
Идем **с** њим.

} **друштво**

Без муке је све савладао.
Научили су то **уз** велике напоре.
Учинићу то **са** задовољством.

} **начин**

Предлози су непроменљиве речи које стоје уз именске речи и њима се означавају разни односи (просторни, временски, узрочни, начински...) међу предметима, бићима и појавама.

Вежбајмо...

1. Посматрај илустрацију па допуни реченице одговарајућим предлозима.

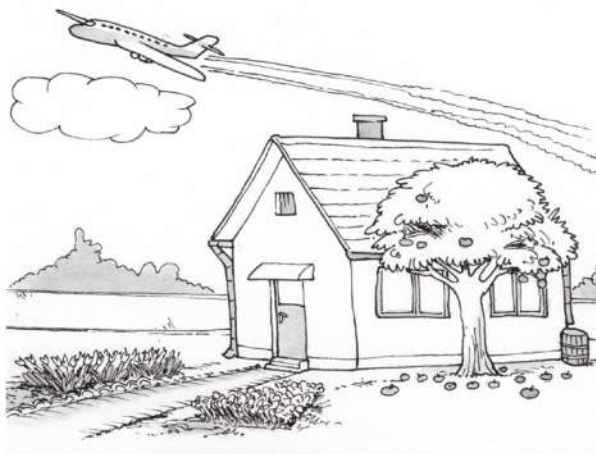
Дрво је _____ куће. _____ дрвету има неколико јабука. _____ дрветом је више јабука. _____ куће је баштица.

_____ баштици расте цвеће.

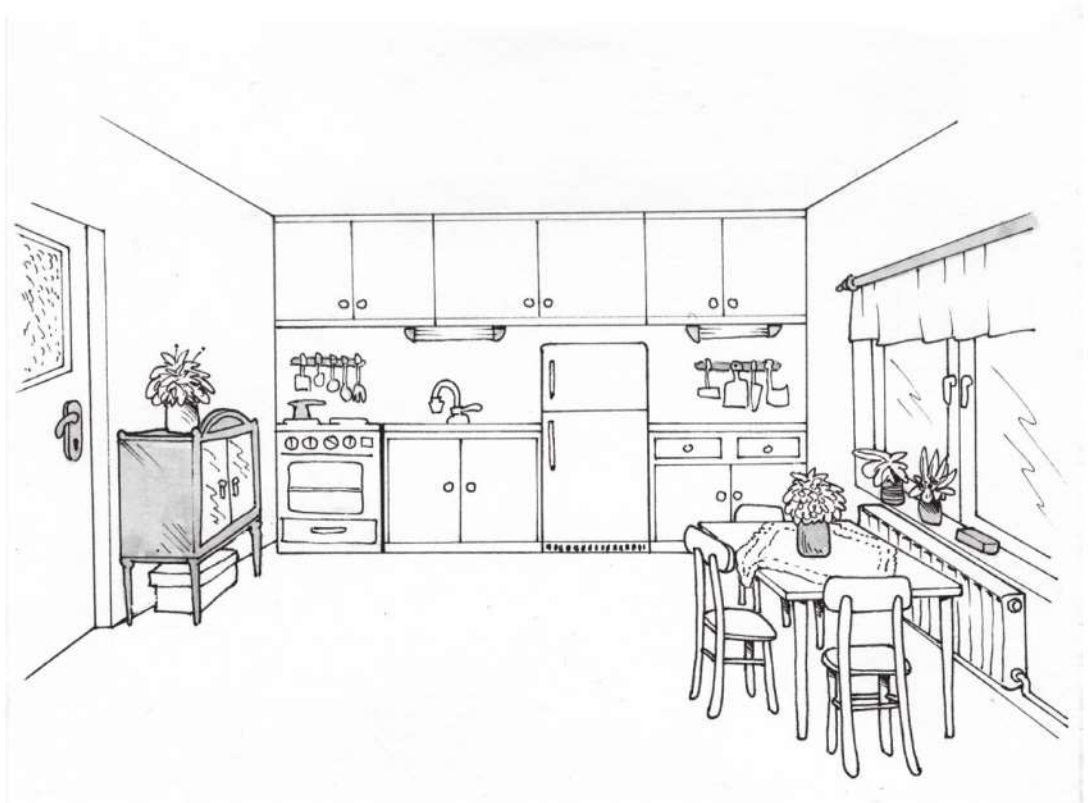
Облак је _____ кућом.

Авион лети _____ облака.

_____ авиона остаје бели траг.

2. Посматрај илустрацију кухиње. Допуни реченице. Опиши где се шта налази.

Судопер је _____.

Поред _____.

Висећи ормарићи су _____.

Испод _____.

Сто је _____.

Око _____.

Витрина је _____.

Под _____.

Цвеће је _____.

3. Прочитај пажљиво текст. Собу замишљену на основу њега нацртај у својој свесци.

Уз један зид су две фотеље. Између њих је сточић. Изнад њега виси слика. У углу је лампа. На другом зиду је прозор. Испред њега је сто, а око њега две столице. У углу поред њих је ормарић. На зиду поред њега је сто за телевизор. Испод телевизора су сложене новине.

4. Реши осмосмерку. У њој се крију следеће речи:

ДО, ИЗА, ИЗМЕЂУ, ИЗНАД,
ИСПОД, ИСПРЕД, КОД, ОКО,
ПОКРАЈ, ПОРЕД

Од преосталих слова добио си следећу реч:

И	И	С	П	О	Д
И	З	А	Д	О	Ј
С	М	Н	М	Е	А
П	Е	О	А	С	Р
Р	Ђ	К	О	Д	К
Е	У	О	Т	О	О
Д	Е	Р	О	П	П

5. Одреди време вршења радње користећи следеће предлоге: *око, од, до, у, њре, њосле*. Предлоге комбинуј са следећим именицама: *настава, часови, њоноћ, уњорак, јуњиро, мрак*.

Вратили су се касно _____.

Ради _____.

Видећемо се _____.

Дођи код мене _____.

Вратићу се _____.

Среле су се _____.

6. Одговори на питања. Одреди време вршења радње.

Кад си јутрос устао/устала?

_____ (8 сати)

Када се обично враћаш из школе?

_____ (ручак)

Када гледаш телевизију?

_____ (учење)

Докле ћеш увече читати?

_____ (поноћ)

Колико дуго си био/била болестан/болесна?

_____ (среда, петак)

7. Који значењски односи се исказују следећим комбинацијама предлога и именске речи?

Заболела га је глава од умора.

Иде на море ради одмора.

Помаже му из најбоље намере.

Учи због знања.

Скаче од среће.

Ради преко мере.

Живе у слози.

Нисам се дуго видела с њом.

ВЕЗНИЦИ

Кључне речи: везници, непроменљиве речи, повезују речи и реченице

СВЕЈЕДНО

Ања је шапнула Нини, Нина шапнула Маји, Маја шапнула Бранку, а Бранко викнуо на сав глас:

– Игор воли Јелену!

Сад се Маја наљутила па не говори с Бранком. На Мају се наљутила Нина, па не говори с њом, а говори с Бранком. А на Нину се наљутила Ања, па не говори с њом, али говори с Бранком и Мајом.

А Игор, свеједно, и даље воли Јелену.

Градимиr Стјојковић

Ко с ким не говори? Због чијих се речи све ово догодило? Зашто се прича зове *Свеједно*?

Посвађали су се Маја, Нина, Ања **и** Бранко.

Маја се наљутила **па** не говори с Бранком.

На Нину се наљутила Ања, **па** не говори с њом, **али** говори с Бранком **и** Мајом.

Игор, свеједно, **и** даље воли Јелену.

Надамо се **да** ће се помирити.

Истакнуте речи називају се **везници**.

Везници су непроменљиве речи којима се повезују речи, групе речи и реченице.

На линијама напиши шта истакнути везници повезују: речи, групе речи или реченице.

Ања **и** Бранко не говоре. Ања се наљутила **и** не говори с њим.

Није требало да одаш њену тајну **већ** да је сачуваш.

Нећу му испричати своју тајну **већ** своје проблеме.

Испричала му је своју тајну, **али** се покајала.

● Везницима **и** и **па** повезују се реченице чије се радње надовезују једна на другу.

Посвађали су се **и** сад не говоре.

Помириће се **и** биће све по старом.

● Везницима **а**, **али**, **него**, **већ** повезују се реченице које су у супротности.

Ања не говори с њим, **али** говори с Бранком и Мајом.

Није требало ништа да му говори, **него** да ћути.

● Везником **или** повезују се реченице у којима се нуди избор између две или више могућности.

Или се наљутила, **или** није добре воље данас.

Навели смо само неке од везника. У српском језику постоји много везника којима се уводе разне врсте реченица и тако се истичу њихова значења (намере, узрок, циљ...).

Ања је шапнула Нини **да** Игор воли Јелену.

Ања се љути **јер** је откривена њена тајна.

Вежбајмо...

1. Наведене реченице повежи одговарајућим везницима.

Видела га је _____ допао јој се.

Насмешила се _____ му махнула руком.

Звала га је, _____ је он није чуо.

Боље да му пошаље поруку, _____ да га зове телефоном.

_____ ће га звати _____ ће отићи код њега.

2. У следећем тексту подвуци везнике.

ОТКРИЋЕ

Мислио сам да нешто лажу и мажу кад кажу „плаче од среће”. А онда се десило. Родила се моја сестра и ја сам плакао, али не од туге, него баш од среће. Кад срећа није смешна, него озбиљна – тад се због ње плаче!

Дејана Оџић

3. Састави реченице које ће бити повезане наведеним везницима.

_____ али _____.

_____ јер _____.

_____ да _____.

_____ па _____.

_____ или _____.

_____ и _____.

НАУЧИЛИ СМО...

1. Подвуди непроменљиве врсте речи.

глаголи, прилози, придеви, именице, предлози, бројеви, везници

2. Допуни реченице.

_____ стоје уз глаголе и казују **место, време и начин** вршења радње.

_____ стоје уз именске речи и њима се означавају разни односи (просторни, временски, узрочни, начински...) међу предметима, бићима и појавама.

_____ повезују речи, групе речи и реченице.

3. Којом врстом речи одговараш на следећа питања:

КУДА? ГДЕ? ОДАКЛЕ? _____

4. Наведене прилоге разврстај на прилоге за место, време и начин:

иако, јуче, иада, онда, овде, овако, одавде, вредно, иу, йолако, иамо, суира, одаице, данас, свуда, најред, радо, јоре, десно, сада, унуира, најољу

Прилози за место: _____

Прилози за време: _____

Прилози за начин: _____

5. Пажљиво прочитај текст и у њему подвуци везнике и предлоге.

ЛУТКА БЕЗ ГЛАВЕ

Пред кућом, на улици, седи девојчица и држи лутку без главе. Док људи пролазе, она разговара са лутком.

Један чика застаде, па јој рече:

- Како можеш да разговараш са лутком која није жива?
- Она је жива – брзо одговори девојчица.
- Како је жива кад нема главу?
- Има главу – одврати девојчица.
- Нема главу – рече чика љутито.
- Има...
- Нема...
- Ала ви, чико, не умете да се играте!

Драјан Лукић

Речи које се понављају напиши само једном.

Предлози: _____

Везници: _____

САДРЖАЈ

4. РАЗРЕД

Променљиве и непроменљиве речи	8
Глаголски предикат	11
Именски предикат	14
Субјекат	16
Речи и групе речи у функцији објекта	19
Прилошке одредбе за место и правац	26
Прилошке одредбе за време	28
Прилошке одредбе за начин	28
Ред реченичних чланова	33
Атрибут	36
Именичка група речи	39
Научили смо...	42
Именице, Писање великог слова	45
Писање скраћеница	49
Управни и неуправни говор	51
Наводници	55
Заграда	57
Научили смо...	59
Збирне именице	62
Градивне именице	65
Присвојни придеви	67
Писање присвојних придева изведених од властитих именица	70
Градивни придеви	71
Личне заменице	73
Лична заменица у функцији субјекта у реченици	75
Бројеви	81
Научили смо...	86
Глаголи	89
Презент	90
Перфекат	93
Футур	96
Научили смо...	100

5. РАЗРЕД

Одређивање рода именица	104
Именице мушког рода на -а и именице женског рода на -ø	109
Природни и граматички род именица	113
Број именица	118
Значење именица	124
Именице које значе нешто умањено	127
Збирне именице	130
Грађење збирних именица	132
Градивне именице	134
Научили смо...	137

Падежи	140
Номинатив	143
Акузатив	146
Вокатив	150
Генитив	152
Датив	156
Инструментал	160
Локатив	167
Слагање придевских и глаголских речи с именицом	171
Научили смо...	176
Употреба присвојне заменице <i>свој</i>	182
Придеви, Значење придева	185
Писање сугласника <i>ј</i> у неким придевским облицима	189
Творба присвојних придева	190
Писање присвојних придева изведених од властитих именица	192
Род и број придева	194
Промена придева	196
Поређење (компарација) придева	199
Компаратив	200
Суперлатив	202
Атрибут	203
Научили смо...	207
Допуне глаголима непотпуног значења	210
Прост и сложен глаголски предикат	213
Научили смо...	216

6. РАЗРЕД

Гласови у српском језику	220
Подела сугласника према звучности	221
Подела сугласника према месту изговора	221
Акценат	225
Интонација реченице	229
Научили смо...	232
Глаголи	234
Инфинитив	237
Презент	240
Аорист	246
Перфекат	251
Футур	257
Научили смо...	261
Прилози	264
Предлози	269
Везници	275
Научили смо...	278

Наташа Добрић
Гордана Штасни

СРПСКИ ЈЕЗИК И КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА

Уџбеник за средњи узраст ученика
од 4. до 6. разреда основне школе
Посебан програм образовања
и васпитања у иностранству

Прво издање, 2011. година

Завод за уџбенике, Београд
Обилићев венац 5
www.zavod.co.rs

Лектор
Росанда Вучићевић

Ликовни уредник
Биљана Савић

Илустратори
Душан Дуда Вукојев (69, 96, 113, 224, 256, 271, 272)
Ијор Кекељевић (118)
Ивица Стивановић (211)

Графички уредник
Мирослав Радић

Коректор
Маријана Васић Свјетковић

Компјутерска припрема
Татјана Божић

Обим
17 ¼ штампарских табака

Формат
20,5 x 26,5 cm

K.B. 49402

www.zavod.co.rs